

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΓΙΑ ΣΤΕΛΕΧΗ

Τα δυνατά
σημεία και οι
αδυναμίες
της
Ελληνικής
οικονομίας

Επιβλέπων καθηγητής: Κ. Φίλιππας Νικόλαος
Δαλέζιος Νικόλαος Α.Μ.: EMBA 1309

“Και πρέπει να θυμόμαστε ότι, δεν υπάρχει δυσκολότερο ή πιο επικίνδυνο στην εφαρμογή του ή περισσότερο αβέβαιο στην επιτυχία του πράγμα, από την εισαγωγή μιας νέας τάξης πραγμάτων. Γιατί ο καινοτόμος έχει εχθρούς του όλους εκείνους που τα κατάφεραν καλά στην προηγούμενη κατάσταση και αδιάφορους υπερασπιστές όσους μπορεί να τα πάνε καλά στη νέα κατάσταση (και οι οποίοι) δεν πιστεύουν αμέσως σε νέα πράγματα μέχρι να έχουν την εμπειρία τους.”

Νικολό Μακιαβέλι, Ο Ηγεμόνας (1532)

Ευχαριστίες

Καταρχάς, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον κύριο Φίλιππα Νικόλαο, καθηγητή του τμήματος Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων του Πανεπιστημίου Πειραιώς για την καθοδήγησή του και για την πολύτιμη βοήθειά του κατά τη διάρκεια της συγγραφής της διπλωματικής μου εργασίας. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές του μεταπτυχιακού προγράμματος για τις πολύτιμες γνώσεις, τις οποίες μου μετέδωσαν.

Δαλέζιος Νικόλαος
Πειραιάς 2015

Σημαντικοί όροι

Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν, διπλά ελλείματα, δημόσιο χρέος, κρίση χρέους, χρηματιστηριακή φούσκα, απόδοση 10 έτους ομολόγου, δείκτης μεταβλητότητας, ανταγωνιστική οικονομία, εξωστρεφής οικονομία, άμεσες ξένες επενδύσεις, αειφόρος ανάπτυξη, κοινωνική συνοχή.

Πρόλογος

Ο στόχος της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας είναι αφενός η μελέτη των δυνατών σημείων της Ελληνικής οικονομίας, τα οποία όχι μόνο πρέπει αλλά και μπορεί να εκμεταλλευτεί η Ελλάδα και αφετέρου να εντοπίσει τις αδυναμίες, οι οποίες την αποδυναμώνουν και αποτελούν ανασταλτικό παράγοντα για οικονομική ανάπτυξη. Επιπρόσθετα, πραγματοποιείται αναφορά στις ευκαιρίες αλλά και τις απειλές που καλείται να αντιμετωπίσει η Ελληνική οικονομία στο σύγχρονο μακροοικονομικό περιβάλλον.

Η χρονική περίοδος που διανύουμε, ιδίως από το 2008 και ύστερα, όταν δηλαδή ξεκίνησε η οικονομική ύφεση της Ελληνικής οικονομίας, φέρνει στο προσκήνιο έννοιες όπως η έλλειψη ανταγωνιστικότητας, η κρίση χρέους, το μνημόνιο συνεργασίας και άλλες εξίσου σημαντικές έννοιες. Παράλληλα με τις παραπάνω έννοιες προκύπτουν ερωτήματα σχετικά με την αδυναμία της Ελλάδας να βγει από το μηχανισμό στήριξης (την έξοδο της χώρας δηλαδή από τα μνημόνια), κάτι το οποίο έχει συμβεί για άλλες Ευρωπαϊκές χώρες που έχουν δεχτεί οικονομική βοήθεια όπως π.χ. η Πορτογαλία. Η παρούσα διπλωματική εργασία, η οποία βασίζεται σε εκτενή βιβλιογραφία, δίνει τη δυνατότητα στον αναγνώστη όχι μόνο να αποσαφηνίσει σημαντικές οικονομικές έννοιες, αλλά πολύ περισσότερο να αντιληφθεί τα διαρθρωτικά προβλήματα της Ελληνικής οικονομίας, τα οποία παρέμεναν για πολλά χρόνια χωρίς ουσιαστική λύση, οδηγώντας την Ελλάδα με μαθηματική ακρίβεια στο σημερινό οικονομικό αδιέξοδο. Ένα ακόμη σημαντικό σημείο της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι ότι αφενός παρουσιάζει αναλυτικά την αποτυχία του προηγούμενου οικονομικού μοντέλου, το οποίο είχε λανθασμένα υιοθετηθεί, αφετέρου παρουσιάζει την ανάγκη για τη μετάβαση σε μια καινοτόμο οικονομία και κατά επέκταση τη δημιουργία ενός νέου οικονομικού μοντέλου, στηριζόμενη σε σημαντικές έρευνες και μελέτες. Παράλληλα, η ταυτόχρονη αναλυτική παρουσίαση των δυνατών σημείων, των αδυναμιών, των ευκαιριών και τέλος των απειλών της Ελληνικής οικονομίας αποτυπώνει αναλυτικά το σύγχρονο μακροοικονομικό περιβάλλον της Ελληνικής οικονομίας.

Η παρούσα διπλωματική εργασία είναι σημαντική για δύο κυρίως λόγους, αφενός γιατί είναι η πρώτη φορά που επιχειρείται μια συνολική ανάλυση των δυνατών σημείων και των αδυναμιών του σύγχρονου μακροοικονομικού περιβάλλοντος της Ελληνικής οικονομίας και αφετέρου γιατί η ίδια η εξέλιξη της απόδοσης του χρηματιστηριακού δείκτη της Γερμανίας αλλά και της Ελλάδας (τα τελευταία πέντε χρόνια) και η απόδοση του 10 έτους ομολόγου της Ελλάδας, ουσιαστικά καταδεικνύει την ύπαρξη πολλών ιδιαιτεροτήτων της Ελληνικής οικονομίας, οι οποίες ουσιαστικά αναφέρονται αναλυτικά στην παρούσα εργασία, δίνεται λοιπόν η δυνατότητα στον αναγνώστη να αντιληφθεί γιατί η Γερμανία σήμερα αποτελεί την πιο δυνατή οικονομία μέσα στην Ευρωζώνη ενώ αντίστοιχα η Ελληνική

οικονομία υπολείπεται σε όρους ανταγωνιστικότητας σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης.

Ο ισχυρισμός ότι το χρηματιστήριο είναι καθρέπτης της πραγματικής οικονομίας φαίνεται να είναι απόλυτα σωστός και αυτό γιατί οι ιδιαιτερότητες της Ελληνικής οικονομίας αποτυπώνονται και στην πολύ κακή σημερινή εικόνα του Ελληνικού χρηματιστηρίου. Στο διάγραμμα που ακολουθεί ουσιαστικά μπορεί εύκολα κανείς να διαπιστώσει τη μεταβολή της απόδοσης (Return) του Γενικού Δείκτη του χρηματιστηρίου των Αθηνών (ASE) σε σχέση με το Γερμανικό χρηματιστηριακό δείκτη (DAX).

Διαγραμματική απεικόνιση της πορείας της απόδοσης των χρηματιστηριακών δεικτών ASE (Ελλάδας) και DAX (Γερμανίας)

Πηγή: www.capital.gr & www.investing.com

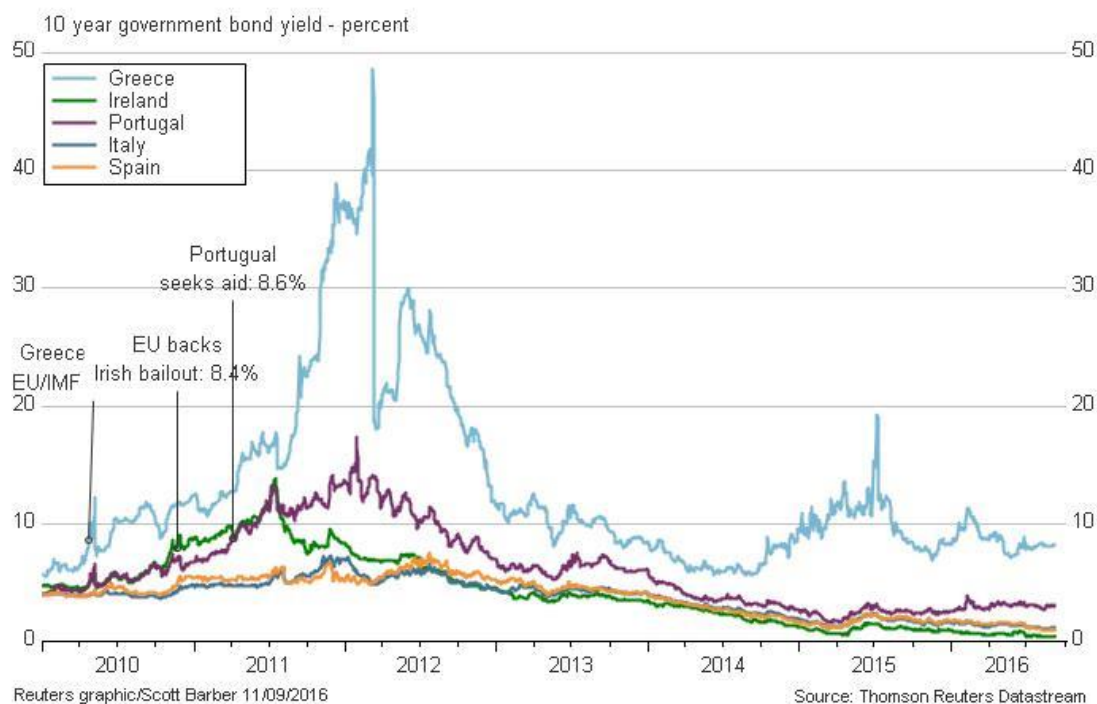
Η μελέτη του παραπάνω διαγράμματος, αποτυπώνει ουσιαστικά την άσχημη κατάσταση που βρίσκεται σήμερα η Ελληνική οικονομία. Συγκρίνοντας την απόδοση των δύο χρηματιστηριακών δεικτών παρατηρείται μια σημαντική πτώση του Ελληνικού χρηματιστηρίου, αφού ουσιαστικά αντανάκλα τα χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα της Ελληνικής οικονομίας, τα οποία θα αναλυθούν εκτενώς στην παρούσα εργασία. Από την άλλη πλευρά ο χρηματιστηριακός δείκτης του Γερμανικού χρηματιστηρίου έχει σημειώσει εκπληκτική άνοδο τα τελευταία χρόνια, το οποίο οφείλεται σε πολλούς παράγοντες οι οποίοι σχετίζονται με την αύξηση της ανταγωνιστικότητας της Γερμανικής οικονομίας.

Επιπρόσθετα, ένα ακόμη διάγραμμα που αποδεικνύει και ουσιαστικά αποτυπώνει τον υψηλότερο κίνδυνο που επικρατεί στην Ελληνική οικονομία σε σχέση με άλλες ισχυρότερες οικονομικά Ευρωπαϊκές χώρες, π.χ. όπως είναι η Γερμανία, είναι η απόδοση του δεκαετούς ομολόγου της Ελλάδας σε σχέση με άλλες Ευρωπαϊκές οικονομίες. Το υψηλό κόστος δανεισμού της Ελλάδας λόγω του αυξημένου οικονομικού κινδύνου ουσιαστικά έχει εκτινάξει τα τελευταία χρόνια τα spreads του Ελληνικού ομολόγου, όταν από το 2008 και μετά έκαναν την εμφάνιση

τους οι συνέπειες των λανθασμένων επιλογών του οικονομικού μοντέλου που υιοθετηθεί για πολλές δεκαετίες. Στη συνέχεια ακολουθεί η διαγραμματική απεικόνιση της απόδοσης του 10 έτους ομολόγου.

Διαγραμματική απεικόνιση της απόδοσης του δεκαετούς ομολόγου της Ελλάδας

Euro zone bond yields

Πηγή: <http://graphics.thomsonreuters.com>

Στο παραπάνω διάγραμμα παρατηρείται η εκτόξευση των spreads του 10 έτους ομολόγου της Ελλάδας, η οποία ουσιαστικά αποτυπώνει τους κινδύνους και την αβεβαιότητα της Ελλάδας. Έτσι λοιπόν, την περίοδο ανάμεσα στο 2011-2012 όταν ήταν λόγω χάρη ορατή η πιθανότητα της εξόδου της Ελλάδας από την Ευρωζώνη παρατηρήθηκε αύξηση των spreads, για να αρχίσει να έχει πτωτική τάση το επόμενο χρονικό διάστημα, όταν δηλαδή το ενδεχόμενο της εξόδου της χώρας από την Ευρωζώνη απομακρυνόταν. Ωστόσο, ακόμη και σήμερα (2016), τα spreads παραμένουν υψηλά σε σχέση με τις άλλες Ευρωπαϊκές οικονομίες π.χ. Ιταλία.

Η ύπαρξη των χρόνιων διαρθρωτικών προβλημάτων της Ελληνικής οικονομίας (έλλειψη ανταγωνιστικότητας, υπέρογκος δανεισμός πελατειακό κράτος διαφθορά είναι μερικά), καθιστά αναγκαία και άμεση την εφαρμογή των θεσμικών μεταρρυθμίσεων, οι οποίες θα επιτρέψουν στην Ελλάδα να αλλάξει το υπάρχον οικονομικό της μοντέλο σε ένα βιώσιμο αυτή τη φορά οικονομικό μοντέλο που θα χαρακτηρίζεται από εξωστρέφεια και την προσέλκυση των νέων επενδύσεων. Τα παραπάνω δύο διαγράμματα ουσιαστικά επιβεβαιώνουν την ανάγκη για ριζική αλλαγή στο υπάρχον οικονομικό μοντέλο αφού το προηγούμενο οδήγησε τη χώρα στο σημερινό οικονομικό αδιέξοδο.

Δομή διπλωματικής εργασίας

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται συνοπτικά τα γενικά χαρακτηριστικά της Ελλάδας που αφορούν τη γεωγραφική της θέση, το πολιτικό πλαίσιο, τα δημογραφικά στοιχεία και τον τομέα της εκπαίδευσης. Τέλος, παρουσιάζονται οι σημαντικότεροι παράγοντες, οι οποίοι συντελούν στην οικονομική ανάπτυξη της Ελληνικής οικονομίας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο τονίζεται η σημασία της μετάβασης σε μια καινοτόμο οικονομία. Ωστόσο, απαραίτητη προϋπόθεση για να συμβεί το παραπάνω είναι η δημιουργία μιας ανταγωνιστικής οικονομίας, η ύπαρξη τόσο της αιεφόρου ανάπτυξης όσο και της κοινωνικής συνοχής. Μέσα από μια σύντομη περιγραφή της προηγούμενης περιόδου, η οποία έχει ως αφετηρία το έτος 1975 έως και την πρόσφατη παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση που διανύουμε σήμερα, δίνεται η δυνατότητα μέσα από τη μελέτη της εξέλιξης του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος, να εντοπιστούν και να αναλυθούν τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Ελληνική οικονομία, όπως ο μικρός αριθμός εξαγωγών των Ελληνικών προϊόντων, η αδυναμία της Ελλάδας να προσελκύσει άμεσες ξένες επενδύσεις, ώστε να γίνει αντιληπτό γιατί η Ελληνική οικονομία σήμερα έχει εισέλθει σε οικονομική ύφεση, η οποία όμως δεν οφείλεται στην παγκόσμια οικονομική κρίση που συνέβη το 2008 στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής.

Στο τρίτο κεφάλαιο ακολουθεί η παρουσίαση των δυνατών σημείων της Ελληνικής οικονομίας, τα οποία πρέπει οπωσδήποτε να εκμεταλλευτεί ώστε να περάσει στην ανάπτυξη και να βλέπει με αισιοδοξία το μέλλον.

Στο τέταρτο κεφάλαιο ακολουθεί η ανάλυση των ευκαιριών της Ελληνικής οικονομίας, τα οποία αν εκμεταλλευτούν θα βοηθήσουν σημαντικά στην ανάπτυξη της Ελληνικής οικονομίας.

Συνεχίζοντας, στο πέμπτο κεφάλαιο ακολουθεί η ανάλυση των αδυναμιών της Ελληνικής οικονομίας. Είναι πολύ σημαντικό για μια οικονομία να εντοπίσει όλα εκείνα τα ανωτέρω αρνητικά στοιχεία, τα οποία εμποδίζουν την οικονομική της εξέλιξη και να τα επιλύει.

Κλείνοντας, στο τελευταίο κεφάλαιο θα τονιστούν οι απειλές της Ελληνικής οικονομίας. Είναι αναγκαίο η Ελλάδα να εντοπίσει τις απειλές της οικονομίας της και να λάβει τα κατάλληλα μέτρα έτσι ώστε να μην θέσει σε περαιτέρω κίνδυνο την οικονομία της, υπονομεύοντας την ανάπτυξη της.

Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια η Ελληνική οικονομία έχει εισέλθει σε μια μακρά περίοδο ύφεσης, όπου το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Ελλάδας έχει σημειώσει σημαντική μεταβολή προς τα κάτω, η ανεργία έχει αυξηθεί, οι εξαγωγικές δραστηριότητες είναι περιορισμένες, η συμβολή των άμεσων ξένων επενδύσεων είναι περιορισμένη ενώ τέλος το δημόσιο χρέος της διογκώνεται ολοένα και περισσότερο.

Ενώ η περίοδος της μεταπολίτευσης σηματοδοτήθηκε από την είσοδο της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, παρόλα αυτά η Ελλάδα δε μπόρεσε να εκμεταλλευτεί τις δυνατότητες που απορρέουν από τη συγκεκριμένη ένταξη. Είναι γεγονός πως η είσοδος της Ελλάδας στη μεγάλη Ευρωπαϊκή οικογένεια δημιούργησε ένα πλαίσιο σταθερότητας, ώστε να προσαρμοστεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στις σύγχρονες απαιτήσεις του ανταγωνισμού. Ωστόσο, για πάρα πολλά χρόνια η Ελληνική οικονομία δεν κατάφερε να αντιμετωπίσει μια σειρά από σοβαρά προβλήματα, τα οποία ουσιαστικά την οδήγησαν το 2010 να ζητήσει εξωτερική οικονομική βοήθεια ώστε να ανταπεξέλθει στις οικονομικές της υποχρεώσεις, τόσο στο εξωτερικό όσο και στο εσωτερικό της χώρας. Η συνεχόμενη άντληση κεφαλαίων από το εξωτερικό με στόχο την εσωτερική κατανάλωση (δημόσια και ιδιωτική), η απουσία σημαντικών άμεσων ξένων επενδύσεων, η αύξηση των εισαγωγών σε βάρος των εξαγωγών είναι μόνο μερικά από τα προβλήματα τα οποία συνετέλεσαν στο σημερινό οικονομικό αδιέξοδο της Ελληνικής Οικονομίας.

Η Ελλάδα δεν πρέπει να συνεχίσει κάνοντας τα ίδια λάθη, τα οποία την έφεραν στη συγκεκριμένη κακή οικονομική κατάσταση, αποκλεισμένη από τις διεθνείς αγορές, έχοντας χάσει την αξιοπιστία της από τους Ευρωπαϊκούς της εταίρους και τέλος με την υποβάθμισή της από τους διεθνείς οίκους αξιολόγησης. Για να μπορέσει η Ελληνική οικονομία να αλλάξει σελίδα θα πρέπει να υιοθετήσει ένα νέο οικονομικό μοντέλο εξωστρέφειας, με έμφαση στις εξαγωγές και στις άμεσες ξένες επενδύσεις, αφήνοντας πίσω την εσωστρέφεια και την έλλειψη σταθερότητας.

Κλείνοντας, είναι σκόπιμο να αναφερθεί ότι η Ελλάδα είναι αναπόσπαστο κομμάτι της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όμως για να μπορέσει να συνεχίσει να είναι θα πρέπει να προχωρήσει σε μια σειρά από αναγκαίες θεσμικές μεταρρυθμίσεις, όπως είναι η δημοσιονομική και τραπεζική ενοποίηση¹, οι μεταρρυθμίσεις στην αγορά προϊόντων και υπηρεσιών αλλά και στην αγορά εργασίας και άλλες εξίσου σημαντικές, όπως είναι ο διαχωρισμός της κλασικής τραπεζικής από την επενδυτική με γνώμονα τη διαφάνεια, τη λογοδοσία και την πραγματική ευημερία των πολιτών. Κυρίαρχο ρόλο αναμένεται να έχουν οι νέες τεχνολογίες, συμπεριλαμβανομένου και του κλάδου της πληροφορικής αλλά και η εξειδίκευση που βασίζεται στην επαγγελματική κατάρτιση. Η Ελλάδα πρέπει να βρεθεί στο κέντρο των εξελίξεων και να αναδειχθεί σε μια σύγχρονη ανταγωνιστική και καινοτόμο οικονομία, εκμεταλλευόμενη τα δυνατά της σημεία και διορθώνοντας τις αδυναμίες της, έτσι ώστε να καταστεί μια σύγχρονη Ευρωπαϊκή οικονομία, αφήνοντας πίσω τα λάθη και τις παθογένειες του παρελθόντος.

¹ Φίλιππας, Ν. (2015). Η Ψυχολογία των Αγορών. Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο, σελίδα 324

Κατάλογος πινάκων και διαγραμμάτων

Πίνακες

A/A	Περιγραφή	Σελίδα
1.1	Τα πολυπληθέστερα νησιά της Ελλάδας	13
1.2	Μόνιμος πληθυσμός κατά περιφέρεια (απογραφή 2011)	15
1.3	Απασχολούμενοι, άνεργοι και οικονομικά μη ενεργοί	16
1.4	Ποσοστό ανεργίας ανά ηλικιακή ομάδα (2010-2015)	16
1.5	Οι βασικές εισαγωγές-εξαγωγές της Ελληνικής οικονομίας (2015)	20
1.6	Τα αποθέματα (αποδεδειγμένα και πιθανά) και η συνολική αξία των μεταλλευμάτων της Ελλάδας	24
2.1	Βασικά μακροοικονομικά μεγέθη	30
2.2	Οι επιδόσεις της Ελληνικής οικονομίας 2015-2016	40
2.3	Προβληματικά σημεία στις επιχειρηματικές δραστηριότητες	41
3.1	Η συνολική συμβολή της Ελληνικής ναυτιλίας στην Ελληνική οικονομία (2009)	58
3.2	Η συνεισφορά της ακτοπλοΐας στην Ελληνική οικονομία (2013)	60
4.1	Εισπράξεις εισιτηρίων των πρώτων 30 μουσείων και αρχαιολογικών χώρων στην Ελλάδα την περίοδο 1/1/2002-30/12/2013 (κατά σειρά εισόδων)	68
6.1	Τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια για το έτος 2013	96

Διαγράμματα

A/A	Περιγραφή	Σελίδα
1.1	Η πολιτική σταθερότητα της Ελλάδας για το έτος 2014	14
1.2	Η εξέλιξη του πληθυσμού στην Ελλάδα (1991-2011)	15
1.3	Η συνεισφορά των τριών τομέων στην Ελληνικό ΑΕΠ	20
1.4	Ο παγκόσμιος στόλος ανά εθνικότητα για το έτος 2010	21
1.5	Γραφική απεικόνιση του κλάδου “ταξίδια και τουρισμός”	23
2.1	Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Ελλάδας 2006-2014	29
2.2	Η σωρευτική μεταβολή της τελικής ζήτησης στον τουρισμό (2000-2008)	30
2.3	Ο δείκτης μεταβλητότητας για την Ελλάδα 2004-2015	35
2.4	Ο Παγκόσμιος Δείκτης Ανταγωνιστικότητας	37
2.5	Κατάταξη χωρών σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Δείκτη Ανταγωνιστικότητας	41
2.6	Στάδια της εξέλιξης μιας οικονομίας	42
2.7	Ελκυστικότητα επενδύσεων στην Ελλάδα (2014)	44
2.8	Οι ΑΞΕ στην Ελλάδα κατά την περίοδο 2004-2014	50
3.1	Άμεση, έμμεση και επαγωγική επίδραση της ναυτιλίας	58
3.2	Συνολική συνεισφορά του τουρισμού και των ταξιδιών (2014)	62
4.1	Η στρατηγική έξοδος από την κρίση	75
5.1	Το Ελληνικό χρέος σε ποσοστό του ΑΕΠ (2006-2015)	85
5.2	Τα στάδια για την αύξηση της παραγωγής	88
5.3	Η απόδοση του δεκαετούς ομολόγου	89
6.1	Η εξέλιξη της ανεργίας στην Ελλάδα (Φεβρουάριος 2015-Ιανουάριος 2016)	93

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες.....	2
Πρόλογος.....	3
Δομή διπλωματικής εργασίας.....	6
Εισαγωγή.....	7
Κατάλογος πινάκων και διαγραμμάτων	8
Πίνακες.....	8
Διαγράμματα.....	9
Κεφάλαιο 1: Γενικά χαρακτηριστικά της Ελλάδας.....	12
1.1 Η γεωγραφική θέση	12
1.2 Το πολιτικό πλαίσιο.....	13
1.3 Τα δημογραφικά στοιχεία	15
1.4 Το εκπαιδευτικό σύστημα.....	18
1.5 Τα οικονομικά στοιχεία.....	19
1.6 Η ναυτιλία.....	21
1.7 Τα ταξίδια και τουρισμός	22
1.8 Ο ορυκτός πλούτος και υποδομές	24
Κεφάλαιο 2: Η μετάβαση σε μια καινοτόμο οικονομία.....	25
2.1 Η Ελληνική οικονομία από το 1974 έως σήμερα.....	25
2.2 Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν και η εξέλιξη του	28
2.3 Η χρηματιστηριακή φούσκα του 1999.....	32
2.4 Η πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας	33
2.5 Ο δείκτης μεταβλητότητας για την Ελλάδα από το ΚΕΠΕ.....	34
2.6 Ο Παγκόσμιος Δείκτης Ανταγωνιστικότητας.....	36
2.7 Η ανάγκη για τη μετάβαση σε μια καινοτόμο οικονομία	43
2.8 Η ατζέντα για μια καινοτόμο οικονομία	45
2.9 Οι αναπτυσσόμενες χώρες.....	47
2.10 Οι άμεσες ξένες επενδύσεις.....	48
2.11 Η ανάγκη για αειφόρο ανάπτυξη και κοινωνική συνοχή.....	51
Κεφάλαιο 3: Τα δυνατά σημεία της Ελληνικής οικονομίας.....	52
3.1 Η Ευρωπαϊκή Ένωση.....	52
3.2 Το κοινό νόμισμα.....	55
3.3 Η Ναυτιλία.....	57
3.4 Ο Τουρισμός και τα ταξίδια.....	61

3.5 Η Γεωγραφική θέση.....	63
3.6 Η Εκμετάλλευση της Ευρωπαϊκής χρηματοδότησης	64
3.7 Η μεταποίηση των τροφίμων	65
Κεφάλαιο 4: Οι ευκαιρίες της Ελληνικής οικονομίας	67
4.1 Η ιστορία, ο πολιτισμός και η φιλοσοφία.....	67
4.2 Η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση	69
4.3 Η αναδιοργάνωση του δημοσίου τομέα.....	72
4.4 Η εκμετάλλευση των νέων αγορών.....	74
4.5 Η Ανάπτυξη των υποδομών και του εμπορίου	75
4.6 Οι αποκρατικοποιήσεις.....	77
4.7 Η καινοτόμος επιχειρηματικότητα με έμφαση στην εξωστρέφεια	78
4.8 Η επιστροφή των καταθέσεων στο τραπεζικό σύστημα	80
4.9 Ο τομέας της ενέργειας.....	82
Κεφάλαιο 5: Οι αδυναμίες της Ελληνικής οικονομίας.....	83
5.1 Η αναποτελεσματικότητα του δημοσίου τομέα.....	83
5.2 Το υψηλό χρέος σε ποσοστό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος	85
5.3 Το σύγχρονο μακροοικονομικό περιβάλλον	86
5.4 Η έλλειψη επενδύσεων και σταθερής φορολογίας.....	87
5.5 Η δημιουργία μεγάλων ανισοτήτων και η πόλωση της οικονομίας.....	90
5.6 Η περιορισμένη παραγωγική δυναμική και ικανότητα	91
5.7 Η έλλειψη εμπιστοσύνης στους θεσμούς.....	92
Κεφάλαιο 6: Οι απειλές της Ελληνικής οικονομίας	93
6.1 Το μεγάλο ποσοστό ανεργίας και η φυγή των νέων στο εξωτερικό	93
6.2 Το δημογραφικό πρόβλημα	95
6.3 Οι υπερχρεωμένες επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά	96
6.4 Οι εκροές καταθέσεων και το ασταθές περιβάλλον για τις επιχειρήσεις	97
6.5 Η έλλειψη ρευστότητας και ο περιορισμός της κίνησης κεφαλαίων	98
Επίλογος	99
Βιβλιογραφία.....	102

Κεφάλαιο 1: Γενικά χαρακτηριστικά της Ελλάδας

1.1 Η γεωγραφική θέση

Η Ελλάδα βρίσκεται στο νοτιοανατολικό άκρο της Ευρώπης (συγκεκριμένα στο νοτιότερο άκρο της βαλκανικής χερσονήσου) Η Πρωτεύουσα της Ελλάδας είναι η Αθήνα και το μεγαλύτερο νησί της είναι η Κρήτη. Στα ανατολικά βρέχεται από το Αιγαίο πέλαγος, στα δυτικά από το Ιόνιο και τέλος νότια από το Λιβυκό Πέλαγος. Επιπρόσθετα, ο συνολικός αριθμός ακτογραμμής αγγίζει τα 13.676 χιλιόμετρα, γεγονός το οποίο τοποθετεί την Ελλάδα στην 11^η θέση παγκοσμίως, με 2500 νησιά, από τα οποία τα 165 κατοικούνται.

Ιδιαίτερα σημαντική θεωρείται η τοποθεσία της Ελλάδας, αφού προσφέρει ένα πολύ σημαντικό πλεονέκτημα για την οικονομία της, αποτελώντας ένα σημαντικό εμπορικό σταυροδρόμι². Το τελευταίο στοιχείο είναι πολύ σημαντικό και θα πρέπει να αξιοποιηθούν πλήρως οι δυνατότητες που παρέχει ένα τέτοιο στρατηγικής σημασίας σημείο (το λιμάνι του Πειραιά και της Θεσσαλονίκης), και ιδιαίτερα η χερσαία σύνδεση της Ελλάδας με την υπόλοιπη Ευρώπη τόσο με το οδικό δίκτυο όσο και με το δίκτυο των σιδηροδρόμων.

Στα θετικά στοιχεία του Ελλαδικού χώρου έρχεται να προστεθεί το μεσογειακού τύπου εύκρατο κλίμα (ήλιος και θάλασσα), το οποίο βοηθάει σημαντικά στην αύξηση της τουριστικής κίνησης καθώς επίσης και στην καλλιέργεια γεωργικών προϊόντων, ενώ όπως έχει ήδη αναφερθεί η Ελλάδα διαθέτει ένα μεγάλο αριθμό νησιών τα οποία επισκέπτονται κάθε χρόνο τουρίστες από ολόκληρο τον κόσμο. Στη συνέχεια ακολουθεί ο πίνακας με τα πολυπληθέστερα νησιά της Ελλάδας, σύμφωνα με την απογραφή του έτους 2011.

Πίνακας 1.1 Τα πολυπληθέστερα νησιά της Ελλάδας

Νησιά	Πληθυσμός
Κρήτη	622.913
Εύβοια	191.206
Ρόδος	115.490
Κέρκυρα	102.071
Λέσβος	86.436
Χίος	51.390
Ζάκυνθος	40.759
Σαλαμίνα	39.283
Κεφαλονιά	35.801
Κως	33.388
Σάμος	32.977
Λευκάδα	22.076

Πηγή: www.statistics.gr/

² ΚΕΠΕ. (2014). Το Αναπτυξιακό όραμα για την Ελλάδα του 2020

1.2 Το πολιτικό πλαίσιο

Το πολίτευμα της Ελλάδας είναι Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία και μερικά από τα σημαντικά χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου πολιτεύματος είναι η αρχή της διασφάλισης απορρήτου επικοινωνιών, η αρχή προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ενώ σημαντικό είναι το γεγονός πώς η Ελλάδα είναι συμβαλλόμενο μέρος στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα δικαιώματα του ανθρώπου. Η ύπαρξη ενός δημοκρατικού πολιτεύματος, το οποίο σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα και υπηρετεί τον άνθρωπο, δημιουργεί τις βάσεις για τη δημιουργία επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Είναι πολύ σημαντικό για μια οικονομία να παρέχει σταθερότητα στις επενδυτικές δραστηριότητες, γιατί σε αντίθετη περίπτωση κανένας επενδυτής, εγχώριος ή ξένος δε θα δεχτεί να επενδύσει σε μια χώρα στην οποία δε θα υπάρχει σταθερότητα.

Στην Ελλάδα σήμερα υπάρχει μια πληθώρα πολιτικών κομμάτων, ορισμένα από τα οποία έκαναν την εμφάνισή τους ύστερα από το 1974, με το Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα και τη Νέα Δημοκρατία να έχουν κυριαρχήσει στην πολιτική ζωή της χώρας καθώς συγκέντρωσαν το μεγαλύτερο αθροιστικά ποσοστό ψηφοφόρων σε σύγκριση με τα υπόλοιπα κόμματα. Ωστόσο, είναι σκόπιμο να αναφερθεί το γεγονός πώς κατά τη διάρκεια της μεταπολίτευσης παρατηρήθηκε έντονα το φαινόμενο του πελατειακού κράτους, γεγονός το οποίο είχε τεράστιες επιπτώσεις σε τομείς όπως ο δημόσιος τομέας λόγω της υπερδιόγκωσής του.

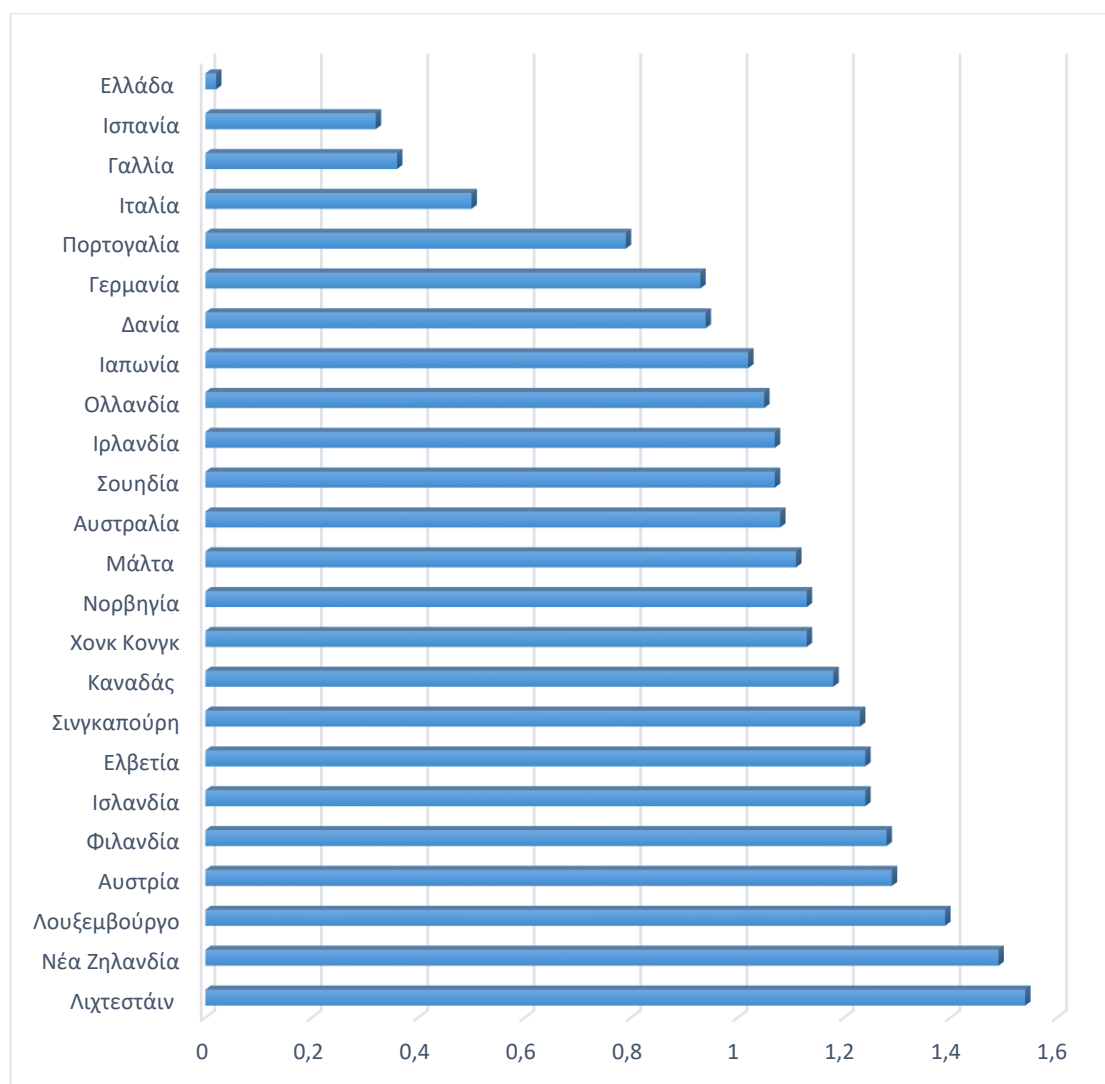
Κατά τη διάρκεια της οικονομικής ύφεσης που έχει ξεσπάσει στην Ελλάδα, η πολιτική αστάθεια είναι έντονη, η οποία αποτυπώνεται με τις συνεχείς εκλογικές διαδικασίες. Ωστόσο, το παραπάνω φαίνεται να επιδρά αρνητικά στη σταθερότητα της Ελληνικής οικονομίας, καθώς η πολιτική αστάθεια σε συνδυασμό με την οικονομική ύφεση δημιουργούν κλίμα αβεβαιότητας, το οποίο λειτουργεί αποθαρρυντικά για την προσέλκυση επενδύσεων.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Παγκόσμιας τράπεζας επενδύσεων η Ελλάδα για το έτος 2014 βρίσκεται στην 99^η θέση σε σύνολο 199 χωρών. Η παραπάνω κατάταξη γίνεται με βάση το δείκτη πολιτικής σταθερότητας³, ο οποίος βασίζεται σε μια σειρά από πηγές όπως το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ (WEF) και ουσιαστικά λαμβάνει υπόψη γεγονότα όπως η πιθανότητα διαδηλώσεων με επεισόδια, η κοινωνική αναταραχή, οι εντάσεις, οι τοπικές διαμάχες και άλλα σημαντικά γεγονότα. Η πρώτη χώρα σε κατάταξη είναι το Λιχτενστάιν (1,54 βαθμούς), στη συνέχεια ακολουθεί η Νέα Ζηλανδία (1,49), ενώ αντίθετα η Ελλάδα βρίσκεται αρκετά χαμηλότερα και συγκεκριμένα στην 99^η θέση σημειώνοντας 0,02 βαθμούς.

Στη συνέχεια ακολουθεί ο σχετικός πίνακας που απεικονίζει διαγραμματικά τη θέση της Ελλάδας όσον αφορά την πολιτική σταθερότητα της.

³The World Bank 2014 (govingindicators) *Political stability index*
www.theglobaleconomy.com/rankings/wb_political_stability/

Διάγραμμα 1.1 Η πολιτική σταθερότητα της Ελλάδας για το έτος 2014

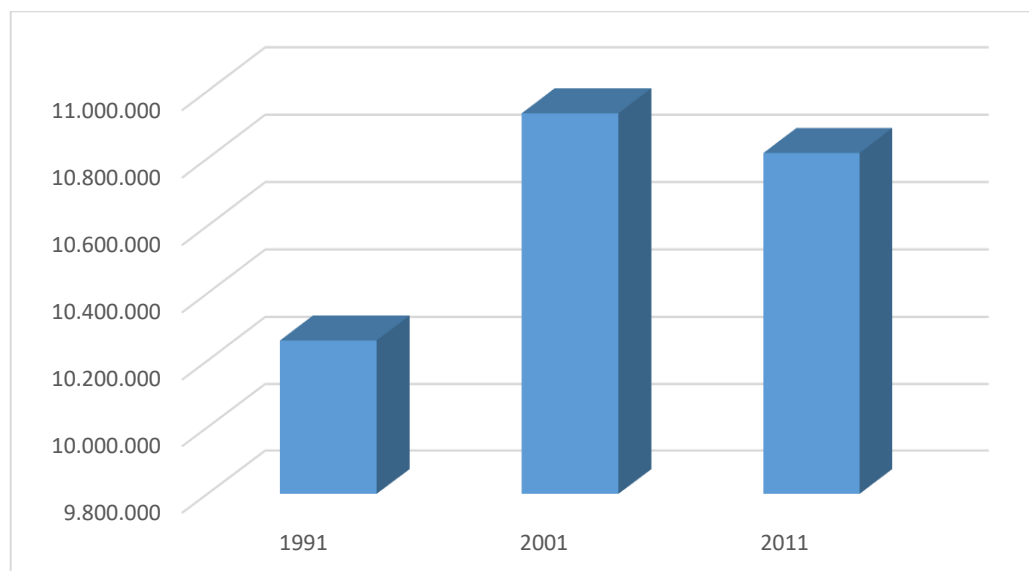
Πηγή: http://www.theglobaleconomy.com/rankings/wb_political_stability,2014

Το παραπάνω διάγραμμα απεικονίζει το δείκτη πολιτικής σταθερότητας 25 κρατών, ανάμεσα στις οποίες βρίσκεται και η Ελλάδα (99^η θέση συνολικά), εν αντιθέσει με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, οι οποίες βρίσκονται σε πολύ καλύτερη θέση, όπως για παράδειγμα η Πορτογαλία, η Ισπανία και η Γαλλία. Ο υψηλότερος βαθμός σημειώνεται από το Λιχτενστάιν (1,54). Όπως ήδη έχει αναφερθεί ο παραπάνω δείκτης είναι μια σύνθετη μονάδα μέτρησης, η οποία αποτιμά διάφορα γεγονότα, τα οποία μπορούν να προκαλέσουν πολιτική αστάθεια, όπως κοινωνικές εντάσεις, κοινωνική δυσαρέσκεια, διεθνείς εντάσεις και άλλα σημαντικά.

1.3 Τα δημογραφικά στοιχεία

Σύμφωνα με την τελευταία απογραφή (2011), η οποία πραγματοποιήθηκε από την Ελληνική Στατιστική αρχή, ο μόνιμος πληθυσμός της Ελλάδας ήταν 10.816.286 κάτοικοι.

Διάγραμμα 1.2 Η εξέλιξη του πληθυσμού στην Ελλάδα (1991-2011)

Πηγή: <http://www.statistics.gr/demographic-data>

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με την απογραφή του 2011, από το σύνολο των 10.816.286, ο ανδρικός πληθυσμός φθάνει το 49,0% (5.303.223) ενώ ο γυναικείος πληθυσμός το 51,0% (5.513.063). Η ηλικιακή ομάδα από 0-14 έτη αποτελεί το 10%, από 15-69 έτη το 75% και τέλος από 70 έτη και άνω το 15%. Όσον αφορά την κατανομή του πληθυσμού σε περιφέρειες, οι τελευταίες παρουσιάζονται στον πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας 1.2 Μόνιμος πληθυσμός κατά περιφέρεια (απογραφή 2011)

Περιγραφή	Σύνολο
Σύνολο χώρας	10.816.216
Περιφέρεια Α. Μακεδονίας, Θράκης	608.182
Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας	1.882.108
Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας	283.689
Περιφέρεια Ηπείρου	336.856
Περιφέρεια Θεσσαλίας	732.762
Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας	547.390
Περιφέρεια Ιονίων νήσων	207.855
Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	679.796
Περιφέρεια Πελοποννήσου	577.903
Περιφέρεια Αττικής	3.828.434
Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου	199.231
Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου	309.015

Περιφέρεια Κρήτης	623.065
-------------------	---------

Πηγή: <http://www.statistics.gr,2011>

Ιδιαίτερα σημαντικά είναι τα στοιχεία, τα οποία αφορούν το ποσοστό ανεργίας. Τον Ιανουάριο του 2015, η ανεργία ανήλθε σε 25,7%. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι από το σύνολο του πληθυσμού της Ελλάδας, το σύνολο των απασχολούμενων ανήλθε σε 3.534.594 άτομα ενώ ο αριθμός των ανέργων ανήλθε σε 1.220.828 άτομα. Τέλος, ο αριθμός των οικονομικά μη ενεργών ανήλθε σε 3.350.597. Στη συνέχεια παρουσιάζεται ο πίνακας με τα αντίστοιχα ποσοστά ανεργίας για τα έτη 2011 έως το 2015.

Πίνακας 1.3 Απασχολούμενοι, άνεργοι και οικονομικά μη ενεργοί

Χρονολογία	Απασχολούμενοι	Άνεργοι	Οικονομικά μη ενεργοί	Ανεργία %
2010	4.358.650	647.178	3.350.905	12,9%
2011	4.002.573	917.225	3.381.512	18,6%
2012	3.636.802	1.253.050	3.346.231	25,6%
2013	3.509.998	1.343.159	3.324.856	27,7%
2014	3.546.766	1.258.085	3.323.161	26,2%
2015	3.614.192	1.180.001	3.286.686	24,6%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2015). Έρευνα εργατικού δυναμικού, Αύγουστος 2015

Επιπρόσθετα, ακολουθεί ο πίνακας με τα αντίστοιχα ποσοστά ανεργίας ανά ηλικιακή ομάδα.

Πίνακας 1.4 Ποσοστό ανεργίας ανά ηλικιακή ομάδα (2010-2015)

Ομάδα	2010	2011	2012	2013	2014	2015
15-24	32,2%	45,5%	56,6%	57,6%	49,8%	47,9%
25-34	17,2%	25,5%	32,8%	36,5%	34,7%	31,3%
35-44	10,8%	15,4%	21,9%	24,1%	22,8%	22,2%
45-54	8,8%	12,8%	19,1%	20,5%	20,5%	19,9%
55-64	5,8%	8,4%	14,2%	15,9%	16,4%	16,2%
65-74	1,6%	4,1%	3,7%	9,3%	11,4%	11,0%
Σύνολο	12,9%	18,6%	25,6%	27,7%	26,2%	24,6%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2015). Έρευνα εργατικού δυναμικού, Αύγουστος 2015

Παρακολουθώντας τα παραπάνω στοιχεία δεν είναι δύσκολο να διαπιστώσει κανείς τη δύσκολη κατάσταση της Ελληνικής οικονομίας. Όπως ήταν αναμενόμενο, το οικονομικό μοντέλο της χώρας με την εμφάνιση της οικονομικής ύφεσης αποκάλυψε μια σειρά από σοβαρά διαρθρωτικά προβλήματα, τα οποία ωστόσο προϋπήρχαν χωρίς όμως να λάβουν της δέουσας προσοχής. Μια από τις άμεσες συνέπειες της ύφεσης είναι η ραγδαία αύξηση της ανεργίας, η οποία ήταν αναμενόμενη εξαιτίας της ραγδαίας δημοσιονομικής προσαρμογής (περικοπές μισθών, συντάξεων) το οποίο επέφερε την πτώση της εγχώριας κατανάλωσης αφού η Ελληνική οικονομία κατά βάση στηριζόταν σε αυτή.

Σύμφωνα με έρευνα της εταιρείας ICAP Group, η οικονομική κρίση αναγκάζει σήμερα χιλιάδες νέους να στραφούν στην αγορά εργασίας του εξωτερικού. Πιο συγκεκριμένα, η συγκεκριμένη εταιρεία διεξήγαγε έρευνα σχετικά με το φαινόμενο της φυγής των νέων στο εξωτερικό (brain drain). Τα αποτελέσματα της παραπάνω έρευνας αποκαλύπτουν δυστυχώς την πραγματική διάσταση του προβλήματος, δηλαδή της φυγής των νέων επιστημόνων στο εξωτερικό κάτι που φαίνεται να έχει ενισχυθεί κατά τα τελευταία χρόνια. Το μεγάλο στοίχημα για την Ελληνική οικονομία θα είναι το πώς θα σταματήσει η μαζική φυγή των νέων στο εξωτερικό αλλά και ποια θα είναι εκείνα τα κίνητρα ώστε να επιστρέψουν πίσω διακεκριμένοι νέοι επιστήμονες. Θα είναι λοιπόν ένα σημαντικό γεγονός για τις Ελληνικές εταιρίες, οι οποίες θα πρέπει να δουν θετικά τον επαναπατρισμό των νέων, οι οποίοι θα τις βοηθήσουν να αποκτήσουν γνώση και εμπειρία την οποία θα κατέχουν από την ξένη εργασιακή εμπειρία και την οποία θα μεταδώσουν στις ελληνικές εταιρίες προς όφελος της Ελληνικής ανάπτυξης.

Υπολογίζεται ότι οι Έλληνες με ανώτερη εκπαίδευση και κατάρτιση, που μετανάστευσαν στο εξωτερικό την περίοδο ανάμεσα στο 1998-2007 αγγίζουν τις 550.000 χιλιάδες ενώ υπολογίζεται ότι ο αριθμός αυτός έχει αυξηθεί, αφού πάνω από 150.000 Έλληνες επιστήμονες, έχουν εγκαταλείψει την Ελλάδα την πρόσφατη περίοδο 2010-2013. Ως βασικές αιτίες θεωρούνται η υψηλή ανεργία, η έλλειψη πόρων, η έλλειψη υποδομών καθώς επίσης και η απουσία ενός συλλογικού κοινωνικού οράματος για την ανάδειξη της αριστείας (Intelligent Deep Analysis, Μάρτιος 2015)⁴. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός πως η Ελλάδα απαριθμεί ένα ποσοστό της τάξης του 3% των επιστημόνων κορυφαίας εμβέλειας παγκοσμίως, το μεγαλύτερο μέρος του δυστυχώς δε βρίσκεται στην Ελλάδα σήμερα.

Είναι γεγονός ότι η φυγή των νέων προς τις χώρες του εξωτερικού (Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά και σε άλλες χώρες), μπορεί να έχει επιδεινωθεί λόγω της κρίσης αλλά οφείλεται και στο γεγονός της μειωμένης ζήτησης εξειδικευμένου προσωπικού από την πλευρά των επιχειρήσεων. Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τα στοιχεία παρατηρείται μείωση των δαπανών (μείωση 25% του ΑΕΠ για το έτος 2012 σε σχέση με το έτος 2011) του κράτους στο χώρο της εκπαίδευσης, γεγονός που αποδυναμώνει κατά πολύ την ποιότητα του εκπαιδευτικού συστήματος (Intelligence Deep Analysis, 2013).

Σύμφωνα με τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό το πόσο σοβαρό είναι το ζήτημα της φυγής των νέων στο εξωτερικό και αυτό γιατί ουσιαστικά με αυτό τον τρόπο η Ελλάδα στερείται σημαντικό εξειδικευμένο προσωπικό, το οποίο είναι ζωτικής σημασίας να επαναπατριστεί στα πλαίσια ενός νέου αναπτυξιακού μοντέλου. Η Ελληνική οικονομία θα πρέπει να αναγεννηθεί και να μετατραπεί από μια οικονομία εσωστρεφή σε μια εξωστρεφή, καινοτόμο οικονομία με έμφαση στις επενδύσεις και στην παραγωγή διεθνώς εμπορεύσιμων προϊόντων. Για να μπορέσει ωστόσο αυτό να πραγματοποιηθεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο θα πρέπει να ανακτήσει το χαμένο ανθρώπινο δυναμικό της. Μόνο έτσι, η Ελλάδα θα μπορέσει να γίνει μια σύγχρονη οικονομία και να ανταπεξέλθει στις σύγχρονες προκλήσεις του διεθνούς περιβάλλοντος.

⁴ Καυκά, Η., Κ. (2015). Η φυγή των νέων επιστημόνων στο εξωτερικό, Intelligent Deep Analysis.

1.4 Το εκπαιδευτικό σύστημα

Όταν αναφερόμαστε στις συνέπειες της κρίσης, σίγουρα εστιάζουμε την προσοχή μας σε ζητήματα δημοσιονομικής προσαρμογής (περικοπές δημοσίων δαπανών, μισθών και συντάξεων), ραγδαία αύξηση της ανεργίας, διαδηλώσεις δυσαρέσκειας των πολιτών, ωστόσο πολύ σπάνια γίνεται αναφορά σε ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα τα οποία αντιμετωπίζει η Ελλάδα και μάλιστα στην προ οικονομικής ύφεσης εποχή, είναι το ζήτημα της εκπαίδευσης.

Σύμφωνα με το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ, η Ελλάδα έρχεται τελευταία σε κατάταξη ανάμεσα στις υπόλοιπες αναπτυσσόμενες χώρες. Αρχικά, θα πρέπει να τονιστεί πως η εμφάνιση της οικονομικής ύφεσης έχει μειώσει δραστικά τις περικοπές στο χώρο της εκπαίδευσης με αποτέλεσμα τη δημιουργία σοβαρών προβλημάτων (ελλείψεις σε διδακτικό προσωπικό). Ωστόσο, το Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα αν και έχει σχεδιαστεί με γνώμονα την ισότητα, η χαμηλή ποιότητα της δημόσιας εκπαίδευσης έχει οδηγήσει αναπόφευκτα στη δημιουργία ενός παράλληλου εκπαιδευτικού συστήματος⁵, την παρακολούθηση δηλαδή μαθημάτων είτε με τη μορφή φροντιστηρίων είτε με τη μορφή ιδιαίτερων μαθημάτων. Σύμφωνα με το παραπάνω άρθρο, για το έτος 2008 η παρακολούθηση μαθημάτων για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε ιδιωτικά φροντιστήρια κόστιζε πάνω από 950 ευρώ κατά άτομο, το οποίο αντιπροσωπεύει το 20% της ετήσιας οικογενειακής δαπάνης, περισσότερο δηλαδή από οποιαδήποτε Ευρωπαϊκή χώρα.

Η καλή ποιότητα του θεσμού της εκπαίδευσης είναι σημαντική και πρέπει να θεθεί ως εθνική προτεραιότητα, γιατί η εκπαίδευση είναι ο μοναδικός σημαντικός παράγοντας, ο οποίος καθορίζει τη συνολική διανομή του εισοδήματος και επηρεάζει την πιθανότητα της φτώχειας.

Στην κρίση που βιώνει η Ελληνική εκπαίδευση σήμερα, έρχεται να προστεθεί μια απώλεια ενός σημαντικού αριθμού νέων, οι οποίοι λόγω οικονομικών δυσκολιών δεν μπορούν να σπουδάσουν και επίσης η εκτεταμένη μετανάστευση που παρατηρείται με πάνω από 200.000 φοιτητές, οι οποίοι έχουν επιλέξει να σπουδάσουν στο εξωτερικό. Όλα τα παραπάνω, συνθέτουν ένα εκρηκτικό κοκτέιλ και όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται πρόκειται για μια καταστροφική απώλεια ανθρώπινου κεφαλαίου (σύμφωνα με τον καθηγητή Χατζή Αριστείδη), το οποίο θα κάνει ακόμη δυσκολότερη την οικονομική ανάκαμψη της Ελληνικής οικονομίας.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ, η Ελλάδα βρίσκεται στην 41^η θέση για τον τέταρτο πυλώνα (υγεία και πρωτοβάθμια εκπαίδευση) του Παγκόσμιου Δείκτη Ανταγωνιστικότητας (GCI) και στην 43^η θέση για τον πέμπτο πυλώνα (ανώτερη εκπαίδευση και εξάσκηση) του Παγκόσμιου Δείκτη Ανταγωνιστικότητας (GCI).

⁵ Από το άρθρο που δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα του BBC. Matt Pickles, "Greek tragedy for education opportunities".

1.5 Τα οικονομικά στοιχεία

Τον Ιανουάριο του 2002, η Ελλάδα εισήλθε και επίσημα στην Ενιαία Νομισματική Ένωση, γεγονός το οποίο σηματοδότησε την έναρξη μιας νέας περιόδου για την Ελληνική οικονομία. Με το νέο ενιαίο νόμισμα ουσιαστικά καταργούνται οι συναλλαγματικές διακυμάνσεις καθώς επίσης και οι συναλλαγματικές προμήθειες ενώ ταυτόχρονα προωθείται η συνεργασία των κρατών-μελών αφού πλέον υπάρχει νομισματική ένωση⁶.

Ένα πολύ σημαντικό στοιχείο το οποίο πρέπει πάντα να εξετάζεται όσον αφορά την οικονομία μιας χώρας είναι ο πληθωρισμός. Ως πληθωρισμός, ορίζεται η συνεχής αύξηση του γενικού επιπέδου των τιμών σε μια οικονομία και σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο (διακρίνεται σε θετικό και σε αρνητικό). Ο πληθωρισμός είναι μια σημαντική παράμετρος την οποία θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους οι υποψήφιοι επενδυτές μιας χώρας και αυτό γιατί σε περίπτωση όπου μια διεθνής εταιρεία σκοπεύει να επεκτείνει τις εμπορικές δραστηριότητες της σε μια ξένη χώρα ενδεχομένως να χρειαστεί να προσαρμόσει την τιμολογιακή πολιτικής της με βάση το ύψος του πληθωρισμού ώστε να μετριάσει τις επιπτώσεις του.⁷

Συγκρίνοντας το γενικό δείκτη τιμών καταναλωτή (ΓΔΤΚ) το Σεπτέμβριο του 2014 σε σχέση με το Σεπτέμβριο του 2015, παρατηρείται μείωση 1,7%. Είναι εμφανές ότι η Ελλάδα κατά τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο βρισκόταν σε κατάσταση αποπληθωρισμού.

Τέλος, το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν αποτελεί ένα σημαντικό δείκτη, ο οποίος εκφράζει το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων μιας χώρας και ορίζεται ως η συνολική αξία όλων των τελικών αγαθών (υλικών και άυλων) που παρήχθησαν εντός μιας χώρας σε διάστημα ενός έτους. Οι συνιστώσες του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος αποτυπώνονται μαθηματικά ως εξής:

$$\text{GDP}=\text{C}+\text{I}+\text{G}+\text{NX}$$

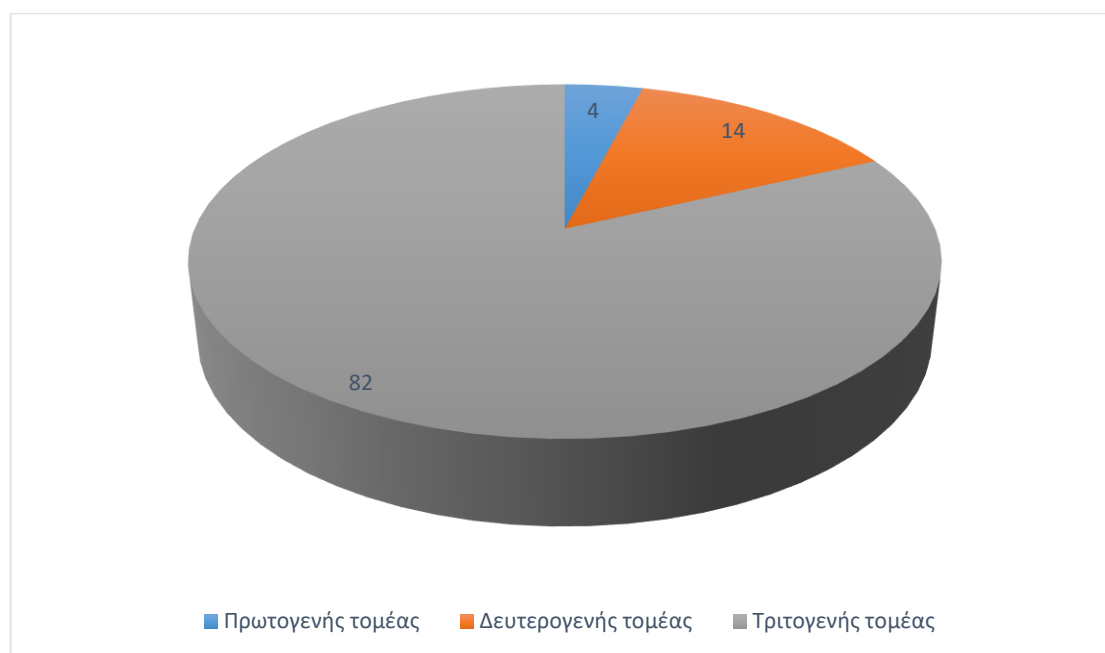
Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν ισούται με την κατανάλωση (C), η οποία περιλαμβάνει τη δαπάνη των νοικοκυριών για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών, την επένδυση (I), η οποία περιλαμβάνει τη δαπάνη για αγορά κεφαλαιουχικού εξοπλισμού, αποθεματικών και κτιρίων, συμπεριλαμβανόμενης και της δαπάνης για την αγορά νέων κατοικιών, επίσης περιλαμβάνει τις κρατικές δαπάνες (G) για αγορές αγαθών και υπηρεσιών και τέλος περιλαμβάνει τις καθαρές εξαγωγές (NX) (εξαγωγές-εισαγωγές).

Στη συνέχεια, παρουσιάζονται ορισμένα στοιχεία που αφορούν την Ελληνική οικονομία. Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Ελληνικής οικονομίας ανήλθε για το έτος 2015 στα 195,21 δις δολάρια και αποτελεί το 0,31% του παγκόσμιου Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος ενώ αυξήθηκε κατά 108,83 δις δολάρια από το 1960 έως το 2015, για να φτάσει το έτος 2008 στο υψηλότερο επίπεδό του, δηλαδή άγγιξε τα 354.46 δις δολάρια.

⁶ www.europa.eu/

⁷Θανόπουλος Ι. "Διεθνής επιχείρηση: Περιβάλλον, δομή και προκλήσεις"(2006) σελίδα 253

Διάγραμμα 1.3 Η συνεισφορά των τριών τομέων στο ΑΕΠ

Πηγή: *The Economist. Pocket World in figures (2016)*

Σύμφωνα με το παραπάνω διάγραμμα η συνεισφορά του πρωτογενούς τομέα στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν βρίσκεται στο 4%, του δευτερογενούς τομέα στο 14% και τέλος ο τριτογενής τομέας συνεισφέρει το 82% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος.

Ιδιαίτερα χρήσιμα είναι επίσης και τα στοιχεία που αφορούν το εμπόριο της Ελληνικής οικονομίας. Στο πρώτο μέρος του πίνακα βρίσκονται οι βασικές εξαγωγές της Ελλάδας και οι εξαγωγές ενώ στο δεύτερο οι χώρες προορισμού και αντίστοιχα οι χώρες από τις οποίες προέρχονται τα προϊόντα εισαγωγής.

Πίνακας 1.5 Οι βασικές εισαγωγές-εξαγωγές της Ελληνικής οικονομίας (2015)

Βασικές εξαγωγές	δισ \$	Βασικές εισαγωγές	δισ \$
Ορυκτά καύσιμα-λιπαντικά	14,2\$	Ορυκτά καύσιμα-λιπαντικά	22,4\$
Φαγητά, ποτά, Καπνός	5,5\$	Μηχανικός εξοπλισμός	9,3\$
Χημικά προϊόντα	3,4\$	Χημικά προϊόντα	8,5\$
Μηχανικός εξοπλισμός	2,7\$	Φαγητά, ποτά, Καπνός	7,4\$
Συνολικές εξαγωγές	36,6\$	Συνολικές εισαγωγές	62,3\$
Κύριες χώρες προορισμού	%	Κύριες χώρες προέλευσης	%
Τουρκία	11,8	Ρωσία	14,0
Ιταλία	9,1	Γερμανία	9,8
Γερμανία	6,7	Ιταλία	8,1
Βουλγαρία	5,4	Ιράκ	7,8
ΕΕ 28	46,6	ΕΕ28	47,3

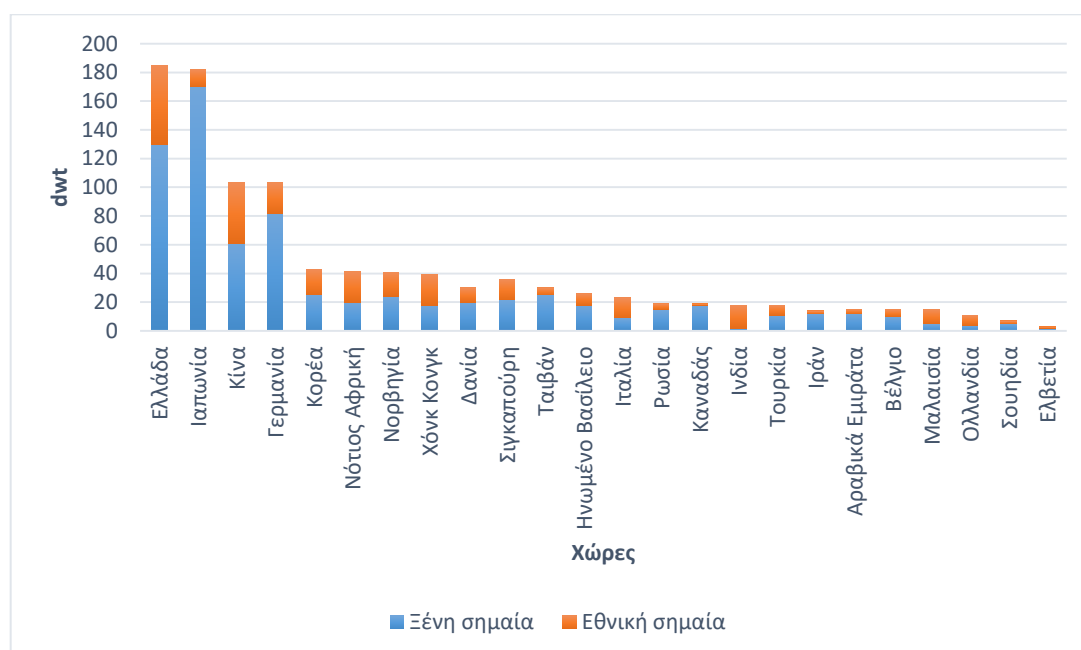
Πηγή: *The Economist. Pocket World in figures (2016)*

1.6 Η ναυτιλία

Η Ελλάδα είναι μια χώρα με σπουδαία ναυτιλιακή παράδοση, ενώ δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι το Ελληνικό ναυτικό αποτελεί σήμερα μία από τις σημαντικότερες βιομηχανίες της χώρας, έχοντας αναδείξει σημαντικές προσωπικότητες με τις επενδύσεις των οποίων η Ελλάδα απέκτησε μια πολύ σημαντική θέση στο χώρο της ναυτιλίας. Υπολογίζεται ότι ο Ελληνικός στόλος είναι σήμερα ο μεγαλύτερος στον κόσμο με 3.079 πλοία, κατέχοντας το 18% του παγκόσμιου στόλου, με σύνολο 141.931. Επιπρόσθετα, αξίζει να σημειωθεί ότι περισσότερο από το 90% του παγκόσμιου εμπορίου διακινείται μέσω θαλάσσης. Όλα τα παραπάνω δεδομένα σε συνδυασμό με τα δυνατά σημεία της Ελλάδας, όπως το θαλάσσιο στοιχείο και η γεωγραφική της θέση, καθιστούν τη ναυτιλία ένα πολύ σημαντικό παράγοντα οικονομικής ανάπτυξης για την Ελλάδα⁸.

Το παρακάτω διάγραμμα απεικονίζει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο την υπεροχή της Ελλάδας στον τομέα της ναυτιλίας για το έτος 2010. Τα ποσά αναφέρονται σε εκατομμύρια τόνους, με τα Ελληνικά πλοία να φτάνουν τους 184 εκατομμύρια τόνους(dwt). Το μπλε χρώμα αντιπροσωπεύει τα πλοία που φέρουν ξένη σημαία και με πορτοκαλί χρώμα όσα έχουν εθνική σημαία.

Διάγραμμα 1.4 Ο παγκόσμιος στόλος ανά εθνικότητα του 2010

Πηγή: IOBE.(2011). Η συμβουλή της ποντοπόρου ναυτιλίας στην Ελληνική οικονομία: Επιδόσεις και προοπτικές

⁸ IOBE (2013). Η συμβουλή της ποντοπόρου ναυτιλίας στην Ελληνική οικονομία: Επιδόσεις και προοπτικές

1.7 Τα ταξίδια και τουρισμός

Ο κλάδος “ταξίδια και τουρισμός” έχει άμεση και έμμεση επίπτωση σε πολλούς τομείς της Ελληνικής οικονομίας, όπως είναι η ακτοπλοΐα, οι ξενοδοχειακές μονάδες και η εστίαση⁹.

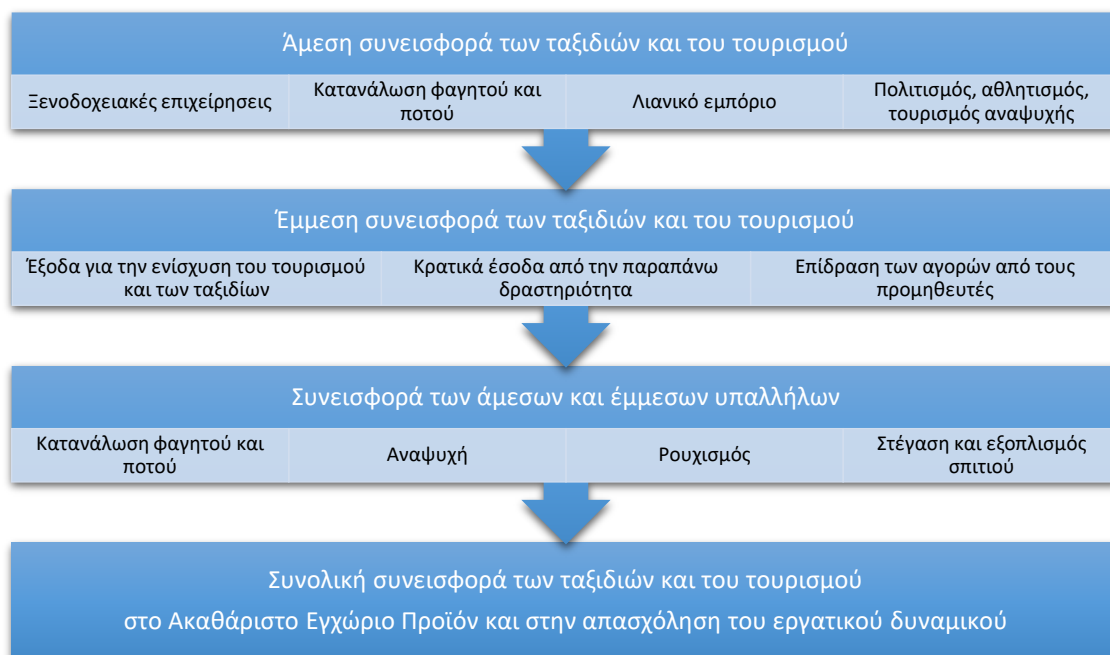
Ένας από τους λόγους για τους οποίους η Ελλάδα είναι γνωστή σε ολόκληρο τον κόσμο, είναι λόγω των δημοφιλών τουριστικών προορισμών της (μουσεία, αρχαιολογικοί χώροι), καθώς επίσης και για ένα μεγάλο αριθμό νησιών, στα οποία θα πρέπει να δημιουργηθούν οι κατάλληλες υποδομές ώστε να αξιοποιηθούν πλήρως ως τουριστικοί προορισμοί.

Ο κλάδος “ταξίδια και τουρισμός” αποτελεί μια σημαντική οικονομική δραστηριότητα και η συμβολή του στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν διακρίνεται στην άμεση, έμμεση και στη δραστηριότητα που αποτελείται από το συνδυασμό και των δύο. Η άμεση συνεισφορά αναφέρεται στις ξενοδοχειακές υπηρεσίες, στην κατανάλωση φαγητού και ποτού, στο λιανικό εμπόριο, στις υπηρεσίες των μεταφορών, στον πολιτισμό, στον αθλητισμό και τέλος στον τουρισμό αναψυχής. Όσον αφορά την έμμεση συμβολή περιλαμβάνει τα έξοδα που προορίζονται για την ενίσχυση του τουρισμού, τα έσοδα τα οποία προκύπτουν για λογαριασμό του κράτους και τέλος την επίδραση των αγορών των προμηθευτών. Η τελευταία κατηγορία περιλαμβάνει όλα εκείνα τα έξοδα που γίνονται από τους άμεσους και έμμεσους υπαλλήλους, οι οποίοι σχετίζονται με την τουριστική δραστηριότητα και αφορά την κατανάλωση φαγητού και ποτού, αναψυχή, ρουχισμό, στέγαση και τέλος προϊόντα τα οποία προορίζονται για τον εξοπλισμό ενός σπιτιού(πχ. έπιπλα). Όλες οι παραπάνω κατηγορίες αποτελούν τη συνολική συνεισφορά του συγκεκριμένου κλάδου στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν μιας οικονομίας και στην απασχόληση του εργατικού δυναμικού.¹⁰

⁹ ΣΕΤΕ.(2014). Η συμβολή του Τουρισμού στην Ελληνική οικονομία το 2014. Συνοπτική απεικόνιση βασικών μεγεθών σελίδα 1

¹⁰ World travel and Tourism Council(2015). Travel and Tourism-economic impact 2015 Greece

Διάγραμμα 1.5 Γραφική απεικόνιση του κλάδου “ταξίδια και τουρισμός”

Πηγή: World Travel and Tourism Council (2015). *Travel and Tourism-economic impact 2015 Greece*

Σύμφωνα με στοιχεία του Παγκόσμιου Συμβουλίου Ταξιδιών και Τουρισμού, η άμεση συνεισφορά του κλάδου στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Ελλάδας για το έτος 2014 είναι 11,8 δις δολάρια το οποίο αποτελεί το 7% του συνολικού ετήσιου Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν και αναμένεται να αυξηθεί στο 7,9% το 2025 με 17,5 δις δολάρια. Η συνολική συνεισφορά του κλάδου έφτασε στα 29,4 δις δολάρια το 2014, το οποίο αποτελεί το 17,3% του Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Ελλάδας, με πρόβλεψη να αυξηθεί το 2025 στα 43,8 δις δολάρια, το οποίο πρακτικά θα αντιστοιχεί στο 19,8% του Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν.

1.8 Ο ορυκτός πλούτος και υποδομές

Η Ελλάδα διαθέτει αποθέματα ορυκτού πλούτου, τα οποία αν αξιοποιηθούν σωστά, μπορούν να συμβάλλουν σε μεγάλο βαθμό στην Ελληνική Οικονομία. Αν και υπάρχουν διάφοροι τύποι ορυκτών, από οικονομικής απόψεως ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα ορυκτά που περιέχουν μέταλλα σε οικονομικά εκμεταλλεύσιμη ποσότητα, τα οποία ονομάζονται μεταλλεύματα.

Σήμερα, η Ελλάδα παράγει και εξάγει ως πρώτη ύλη βωξίτη, αλουμίνιο, γαληνίτη, σφαιερίτη και φερονικέλιο. Στη συνέχεια ακολουθεί ο πίνακας, στον οποίο περιλαμβάνονται όλα τα αποθέματα μεταλλευμάτων που υπάρχουν στην Ελλάδα καθώς επίσης και η συνολική αποτίμησή τους σε αξία.

Πίνακας 1.6 Τα αποθέματα (αποδεδειγμένα και πιθανά) και η συνολική αξία των μεταλλευμάτων της Ελλάδας

Μεταλλεύματα	Αποθέματα (th. t)	Τιμή(€/t)	Αξία(m. €)
Αλουμίνιο(Al)	2,5	1,62	4,04
Μόλυβδος Ψευδάργυρος (Pb+Zn)	3,13	1,66	5,18
Νικέλιο (Ni)	1,39	14,34	19,97
¹ Χαλκός (Cu)	1,94	6,4	12,43
¹ Χρυσός (Au)	19374	1,371/ουγγιά	26,56
¹ Ασήμι (Ag)	131604	26.25/ουγγιά	3,45
² Χρώμιο (Cr)	1,2	2,13	2,55
² Μαγγάνιο (Mn)	2,25	2,32	5,22
Συνολική αξία			79,402

¹εκπρεμεί εκμετάλλευση το 2015

²καλή προοπτική εκμετάλλευσης

³χιλιάδες τόνοι

⁴εκατομμύρια ουγγιές

€1=§1.293(Οκτώβριος 9,2012)

Πηγή: *Metallic Mineral Resources of Greece (2013), Ananias Tsirambides, Anestis Filippidis*

Η Ελλάδα διαθέτει σημαντικούς πόρους για την παραγωγή ανανεώσιμων πηγών ενέργειας αλλά και ορυκτό πλούτο και η αξιοποίησή τους μπορεί να συμβάλει στην αύξηση της βιομηχανικής δραστηριότητας.

Όσον αφορά το ζήτημα των υποδομών πρέπει να αναφερθεί ότι η εισχώρηση της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, η οποία αργότερα μετονομάστηκε σε Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, έδωσε τη δυνατότητα στην Ελλάδα να αποκτήσει πρόσβαση σε Ευρωπαϊκά κονδύλια, τα οποία τόνωσαν την οικονομία της. Η περίοδος από το 1987-2007 χαρακτηρίζεται ως η περίοδος των μεγάλων έργων μεταφορικών υποδομών (MEMY) (Αειχώρας 2013, Κείμενα πολεοδομίας, χωροταξίας και ανάπτυξης). Είναι γεγονός πως εκείνη την περίοδο εκτός από τα μεγάλα δημόσια έργα, τα οποία ήταν πρωτόγνωρα για την Ελληνική οικονομία, σημειώθηκε σταδιακά και μεγάλη ανοικοδόμηση. Τα έργα αφορούσαν κυρίως το οδικό δίκτυο, και το μεγαλύτερο μέρος προήλθε από την Ευρωπαϊκή χρηματοδότηση.

Κεφάλαιο 2: Η μετάβαση σε μια καινοτόμο οικονομία

2.1 Η Ελληνική οικονομία από το 1974 έως σήμερα

Η προσεκτική ανασκόπηση της Ελληνικής οικονομίας από την πτώση της δικτατορίας και ύστερα, αποκαλύπτει μια σειρά από αδυναμίες, οι οποίες οδήγησαν την Ελλάδα σε μια εξαιρετικά δύσκολη κατάσταση. Η πρόσφατη παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση, η οποία επηρέασε τις οικονομίες πολλών χωρών εξαιτίας της μεγάλης μεταδοτικότητας, λόγω των αδυναμιών και των δομών του πολύπλοκου παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος, δεν έγινε αισθητή άμεσα στη Ελλάδα κυρίως γιατί η Ελληνική οικονομία δεν είναι εκτεθειμένη σε διεθνείς κλυδωνισμούς αλλά και γιατί οι Ελληνικές τράπεζες δεν είχαν τα προβλήματα που είχαν σε άλλες χώρες. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα η Ελληνική οικονομία οφείλονται στο μεγαλύτερο μέρος τους στην αποτυχία του Ελληνικού κράτους να δημιουργήσει μια ανταγωνιστική οικονομία (12 πυλώνες ανταγωνιστικότητας) με έμφαση στις εξαγωγές και στις επενδύσεις. Το Ελληνικό κράτος σημείωνε επί σειρά ετών διπλά ελλείματα (δημοσιονομικά και ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών), τα οποία προήλθαν από τον υπέρογκο εξωτερικό δανεισμό, ενώ η ύπαρξη μεγάλης διαφθοράς (κακή ποιότητα των θεσμών) στερούσε σημαντικά έσοδα από τον κρατικό προϋπολογισμό.

Αρχικά η περίοδος από το 1974 έως το 1980 υπήρξε ιδιαίτερα ασταθής. Η πετρελαϊκή κρίση, αν και βρισκόταν στο τέλος της, είχε δημιουργήσει εξαιρετικά δύσκολες οικονομικές συνθήκες. Παράλληλα η προσπάθεια αποκατάστασης της δημοκρατίας σε αρκετές χώρες όπως και στην Ελλάδα, η επιτάχυνση της πληροφορικής και ο έντονος προβληματισμός για ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, υπήρξαν μερικά από τα χαρακτηριστικά σημεία της συγκεκριμένης περιόδου.

Η επόμενη περίοδος, τοποθετείται χρονικά από το 1981-1986 και σηματοδοτείται από την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Το Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κόμμα, το οποίο ήταν το κυβερνών κόμμα εκείνης της περιόδου, υιοθετεί την τακτική ενός κρατικοδίαιτου κράτους, ενισχύοντας οικονομικά τις προβληματικές κρατικές επιχειρήσεις και συνέχισε τις κρατικοποιήσεις των επιχειρήσεων της προηγούμενης κυβέρνησης. Οι παραπάνω επιλογές της κυβέρνησης οδήγησαν αφενός στη δημιουργία οικονομικού ελλείματος του δημόσιου τομέα, αποσταθεροποιώντας την οικονομία της χώρας και αφετέρου δόθηκε μήνυμα στους επενδυτές, ότι το κράτος μπορεί να κρατικοποιεί οποιαδήποτε επιχείρηση, γεγονός το οποίο λειτούργησε αποτρεπτικά για τους επενδυτές. Ωστόσο, η οικονομία είχε περάσει σε πτωτική τροχιά με αποτέλεσμα να κριθεί αναγκαία η σύναψη μιας δανειακής σύμβασης εκείνη την περίοδο με τη Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα. Ενδεικτικό γεγονός της κακής διαχείρισης των δημόσιων εσόδων εκείνης της εποχής αποτελεί το γεγονός της υπερβολικής αύξησης των δημόσιων υπάλληλων, ο αριθμός των οποίων έφτασε τις 640.000 (κεντρική διοίκηση, ΔΕΚΟ (Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμοί), δημόσιες τράπεζες και τέλος προβληματικές, ελεγχόμενες από το κράτος επιχειρήσεις). Παρόλα αυτά υπήρξε μια ύστατη προσπάθεια για την αντιμετώπιση του τότε αδιεξόδου με τη χάραξη μιας νέας πολιτικής με τα εξής τέσσερα χαρακτηριστικά, την αυστηρή εισοδηματική πολιτική, τη μακρο-οικονομική πολιτική (η οποία στηριζόταν στα προγράμματα λιτότητας), την

κατασκευή έργων μεγάλης κλίμακας και τέλος τη δημιουργία υποδομών με σκοπό την αυτοχρηματοδότηση γεγονός το οποίο σηματοδοτεί την έναρξη των ιδιωτικοποιήσεων. Την συγκεκριμένη περίοδο ανακοινώνεται η κατασκευή μεγάλων έργων και σημαντικών, το αεροδρόμιο στα Σπάτα, το μετρό των Αθηνών, το πρόγραμμα των αυτοκινητοδρόμων, η εκτροπή του ποταμού Αχελώου, η γέφυρα Ρίου-Αντιρρίου και ο εκσυγχρονισμός και εξηλεκτρισμός των σιδηροδρόμων.

Η περίοδος που ακολουθεί από το 1987-2007 η Ελλάδα δέχτηκε πολύ σημαντική οικονομική βοήθεια για να πραγματοποιήσει μια σειρά από μεγάλα δημόσια έργα. Παράλληλα, μέσα σε αυτή την περίοδο ολοκληρώνεται η ένταξη τη Ελλάδας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση και το 2004 πραγματοποιείται στην Ελλάδα η διεξαγωγή των Ολυμπιακών αγώνων, ένα πολύ σημαντικό γεγονός για την Ελλάδα το οποίο μπορεί να τόνωσε σημαντικά την Ελληνική οικονομία, ωστόσο επιβάρυνε σημαντικά την ήδη υπερχρεωμένη οικονομία της χώρας, αφού διόγκωσε ακόμη περισσότερο την υπάρχουσα εγχώρια ζήτηση ενώ παράλληλα δημιούργησε μεγάλες χρηματοδοτικές ανάγκες. Η πιστωτική επέκταση που ακολούθησε λόγω της πτώσης των επιτοκίων (οι τράπεζες απέκτησαν πρόσβαση σε φθινό και άφθονο τραπεζικό δανεισμό), τροφοδότησε τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά δημιουργώντας έτσι αύξηση της εγχώριας κατανάλωσης (ακόμη και σε εξωστρεφείς κλάδους όπως είναι ο τουρισμός), παρασύροντας έτσι το ΑΕΠ της χώρας ώστε να καταγράψει υψηλά ποσοστά αύξησης σε σχέση με τα υπόλοιπα Ευρωπαϊκά κράτη. Επιπλέον, τα Ελληνικά προϊόντα είχαν πλέον καταστεί λιγότερο ανταγωνιστικά και ακριβότερα σε σχέση με τα εισαγόμενα, γεγονός το οποίο οδήγησε στην τρομακτική αύξηση των εισαγωγών. Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία πώς το στρεβλό οικονομικό μοντέλο της χώρας θα είχε ημερομηνία λήξης και αυτό γιατί η «φούσκα» της εγχώριας κατανάλωσης, η οποία συντηρήθηκε από το δανεισμό (εξωτερικό) αλλά και από τα διαρθρωτικά ταμεία της ΕΕ, ουσιαστικά στηρίζεται αποκλειστικά στον τομέα της εγχώριας ζήτησης (demand-driven growth) χωρίς να υποστηρίζεται από τον τομέα της παραγωγής της οικονομίας. Ένα τέτοιο οικονομικό μοντέλο σε συνδυασμό με την έλλειψη καλής ποιότητας θεσμών, ενίσχυσε ατομικές δραστηριότητες εις βάρος του κοινού συμφέροντος (rent-seeking activities)¹¹. Πιο αναλυτικά, η ζημιά που προκάλεσε η έκρηξη της εγχώριας ζήτησης ήταν η τρομακτική αύξηση των τιμών (συγκριτικά με τις αντίστοιχες των άλλων Ευρωπαϊκών χωρών), όπως λόγου χάρη οι τιμές των πραγματικών περιουσιακών στοιχείων (ακίνητα). Επιπρόσθετα, οι συνεχείς αυξήσεις στους μισθούς του δημόσιου τομέα καθώς επίσης και η υπερβολική διόγκωσή του λόγω των διορισμών (πελατειακό κράτος), όχι μόνο εκτίναξε το μοναδιαίο εργατικό κόστος στο δημόσιο τομέα αλλά σε συνδυασμό με την αύξηση της συνταξιοδοτικής δαπάνης και την αδυναμία του κράτους να ελέγξει την εκτεταμένη φοροδιαφυγή, όχι μόνο δημιούργησαν ένα εκρηκτικό κοκτέιλ αλλά ακόμη περισσότερο υπονόμισαν κάθε προσπάθεια αναστήλωσης του Ελληνικού κράτους. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός πώς ακόμη και σε περίοδο οικονομικής ευφορίας (2001-2007) το δημόσιο χρέος διογκώθηκε σημαντικά φθάνοντας σε δυσθεώρητα ύψη. Δυστυχώς για την Ελλάδα το οικονομικό μοντέλο που είχε επιλεγεί μπορεί να εξασφάλισε βραχυπρόθεσμα μια σχετική οικονομική ευημερία, ωστόσο υπονόμισε

¹¹ Διανέοσις (2016). Ένα νέο αναπτυξιακό πρότυπο για την Ελληνική οικονομία και η μετάβαση σε αυτό, σελίδα 10.

την ίδια την οικονομία αφού δεν αποτελούσε ένα βιώσιμο οικονομικό μοντέλο.¹²

Τέλος, η περίοδος που ακολουθεί και βρίσκεται χρονικά ανάμεσα στο 2008 έως και σήμερα, σηματοδοτείται από την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση, η οποία ξεκίνησε από την Αμερική λόγω της κατάρρευσης της αγοράς ακίνητων, οι δανειολήπτες των οποίων αδυνατούσαν να αποπληρώσουν τα δάνειά τους. Η κρίση που ξεκίνησε από την Αμερική είχε αποτέλεσμα να οδηγήσει κολοσσούς σε πτώχευση (Lehman Brothers), ενώ λόγω της πολυπλοκότητας του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος επηρέασε σχεδόν ολόκληρο τον πλανήτη. Η έλλειψη της εμπιστοσύνης και οι πολλαπλασιαστές της, η νομιμότητα, η διαφθορά και η κακή πίστη, η ψευδαισθήση του χρήματος και τέλος οι ιστορίες έπαιξαν καταλυτικό ρόλο στην δημιουργία της παραπάνω φούσκας αφού επέτρεψαν τη δημιουργία ενός σκιώδους τραπεζικού τομέα χωρίς ουσιαστική προστασία για τα χρήματα των καταθετών (αφού χρησιμοποιήθηκαν χωρίς σύνεση), ο οποίος αναπτύχθηκε από τη δεκαετία του 1990 στην Αμερική με τη μορφή στεγαστικών δανείων τα οποία δίνονταν χωρίς ουσιαστικές εξασφαλίσεις (χωρίς να ελέγχεται αν οι δανειολήπτες θα μπορούσαν να αποπληρώσουν τα δάνειά τους (Akerlof, Shiller, Animal spirits 2009). Όπως ήταν αναμενόμενο, οι πιστωτικοί οργανισμοί άρχισαν να δέχονται ισχυρές πιέσεις εξαιτίας της πτώσης των τιμών αλλά και της μη εξυπηρέτησης των δανείων, το οποίο αποτυπώθηκε και στην τιμή της μετοχής τους. Η μετάδοση της κρίσης στις αγορές ήταν άμεση και όσον αφορά την περίπτωση της Ελληνικής οικονομίας απλώς επέσπευσε το τέλος ενός στρεβλού και μη βιώσιμου οικονομικού μοντέλου που είχε υιοθετηθεί από την Ελλάδα. Όπως αναφέρεται στην μελέτη της εταιρείας Διανέοσις, για τους ψύχραιμους και προσεκτικούς μελετητές, ήταν απλώς θέμα χρόνου και συγκυρίας να συμβεί. Η Ελληνική οικονομία κάτω από το βάρος του τεράστιου χρέους το οποίο έχει συσσωρευτεί τα προηγούμενα χρόνια βρίσκεται σε εξαιρετικά κρίσιμη κατάσταση, γεγονός το οποίο ανάγκασε την Ελλάδα να ζητήσει οικονομική βοήθεια. (2010, 2012, 2015 1^ο, 2^ο, 3^ο μνημόνιο).

¹² Διανέοσις (2016). Ένα νέο αναπτυξιακό πρότυπο για την Ελληνική οικονομία και η μετάβαση σε αυτό, σελίδα 10

2.2 Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν και η εξέλιξη του

Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Ελλάδας για το έτος 2014 ανήλθε στα 237,59\$ δις δολάρια σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank Group) και αντιπροσωπεύει το 0,38% του παγκόσμιου Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος.

Μέχρι το ξέσπασμα της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης, η Ελληνική οικονομία σημείωνε εκπληκτικούς ρυθμούς ανάπτυξης, ιδίως από την είσοδό της στη ζώνη του ευρώ το 2002. Ωστόσο, το έτος 2009 έδειξε σημεία ύφεσης ενώ από το έτος 2010 και μετά η ύφεση εντάθηκε σημαντικά λόγω των δημοσιονομικών ανισορροπιών, γεγονός το οποίο οδήγησε την Ελλάδα στην ένταξή της σε τριμερή μηχανισμό οικονομικής στήριξης, αποτελούμενο από την Ευρωπαϊκή Ένωση, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.

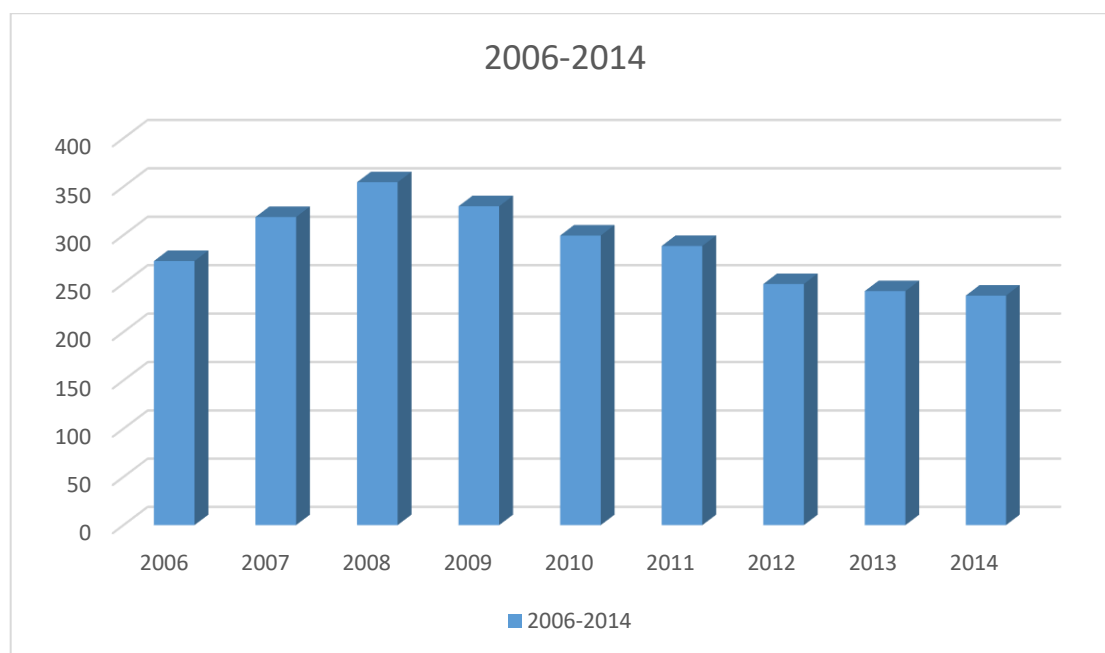
Η μεγάλη αύξηση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος της Ελλάδας, η οποία σύμφωνα με τα στοιχεία για τα έτη 2000-2008 άγγιξε τα 89 δις ευρώ, δεν οφειλόταν στις δυνατότητες της ίδιας της οικονομίας (παραγωγή) αλλά κατά βάση σε εξωτερικό δανεισμό, ο οποίος αρχικά τροφοδότησε τη δημόσια κατανάλωση και με τη σειρά της η τελευταία τροφοδότησε την ιδιωτική. Δυστυχώς, ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα για την Ελληνική οικονομία, το οποίο μπορεί φαινομενικά να αύξησε το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της χώρας, ήταν η μεγάλη εξάρτησή της από την εγχώρια κατανάλωση και οι χαμηλές επενδύσεις (εσωτερικές και εξωτερικές) σε σχέση με την υπόλοιπη Ευρώπη. Έτσι το έτος 2009 έκλεισε με το δημοσιονομικό έλλειμμα να ξεπερνάει το 15% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (περίπου 50 δις δολάρια). Επιπρόσθετα, είναι χαρακτηριστικό πώς την περίοδο 2008-2010 η Ελληνική παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών συρρικνώθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό 1,5%.¹³ Τα διαρκή δημοσιονομικά ελλείματα σε συνδυασμό με την ύφεση της περιόδου εκείνης καθώς επίσης και η δανειακή επιβάρυνση του μηχανισμού στήριξης (Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Ευρωπαϊκή Ένωση) αύξησαν κατακόρυφα το δημόσιο χρέος της στο 177,10% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος το 2014¹⁴.

Στο διάγραμμα που ακολουθεί απεικονίζεται η εξέλιξη του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος κατά την χρονική περίοδο 2006-2014.

¹³ Mckinsey&Company "Η Ελλάδα 10 χρόνια μπροστά" (2011)σελίδα 11

¹⁴ <http://www.tradingeconomics.com/greece/government-debt-to-gdp>

Διάγραμμα 2.1 Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Ελλάδας 2006-2014

Πηγή: <http://www.tradingeconomics.com/greece/gdp>

Παρόλο που η εισχώρηση της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή οικογένεια ως πλήρες μέλος το 1981 αποτέλεσε ένα δυνατό σημείο για την Ελληνική οικονομία, ωστόσο η οικονομία της δεν απέκτησε ποτέ εξωστρεφή χαρακτήρα ενώ παρουσίαζε διαρκή ελλείματα. Οι όποιες επενδύσεις (ιδιωτικές και δημόσιες) ήταν μικρής έκτασης και χρηματοδοτήθηκαν με εγχώρια κεφάλαια. Οι άμεσες ξένες επενδύσεις αποτελούσαν το 5%-6% της συνολικής συσσώρευσης κεφαλαίου, το οποίο ισοδυναμεί με το ¼ του Ευρωπαϊκού μέσου όρου¹⁵.

Στο φαύλο κύκλο της Ελληνικής οικονομίας έρχεται να προστεθεί ένα ακόμη αρνητικό και συνάμα ανησυχητικό στοιχείο, η ιδιωτική κατανάλωση, η οποία είναι κατά 20 ποσοστιαίες μονάδες του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος υψηλότερη σε σύγκριση με το αντίστοιχο ποσοστό των περισσότερων ευρωπαϊκών χωρών, με τη ζήτηση να είναι κατά βάση εγχώρια ακόμη και σε εξωστρεφείς κλάδους όπως είναι τα ταξίδια και ο τουρισμός.

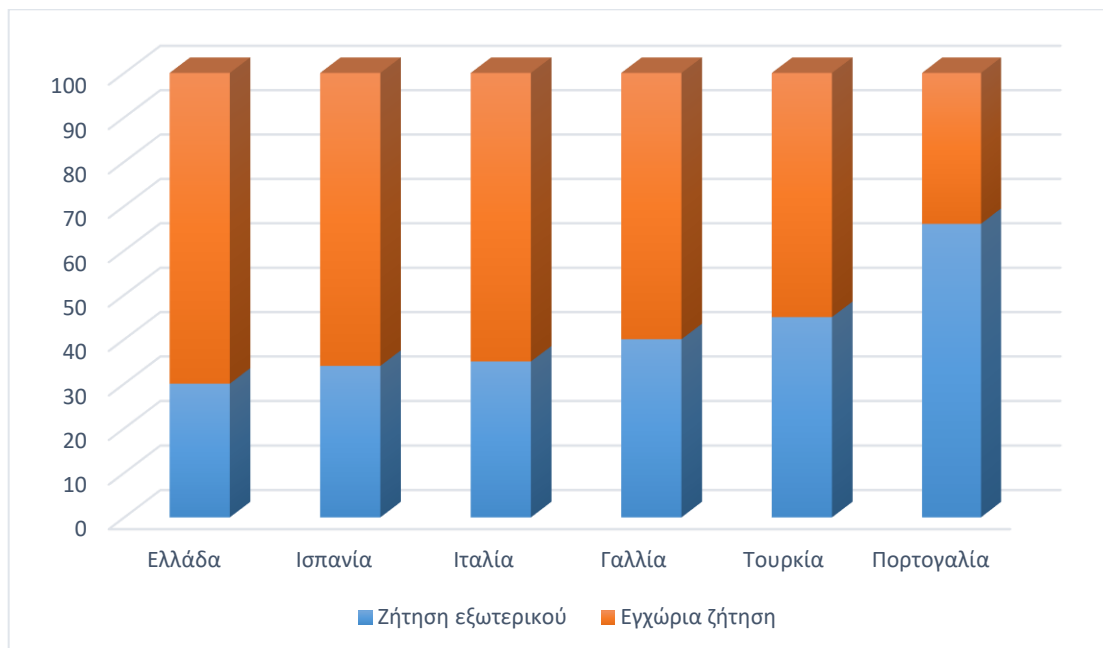
Όπως ήταν φυσικό η συσσώρευση όλων των παραπάνω μειονεκτημάτων και η σωρευτική τους δράση, εμπόδισαν την Ελληνική οικονομία στο να αναδιοργανωθεί και να ανταποκριθεί στις σύγχρονες απαιτήσεις της Ευρωπαϊκής και παγκόσμιας οικονομίας. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός πως η συνεισφορά του τομέα των διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν είναι κατά 3-4 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερη στην Ελλάδα σε σύγκριση με τις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, εν αντιθέσει με τα μη διεθνώς εμπορεύσιμα αγαθά και υπηρεσίες όπου η συνεισφορά είναι υψηλότερη¹⁶.

Στο διάγραμμα που ακολουθεί φαίνεται ξεκάθαρα πως η ανάπτυξη στηρίχθηκε σε εγχώρια κατανάλωση ακόμη και σε εξωστρεφείς κλάδους, όπως ο τουρισμός.

¹⁵ Mckinsey&Company "Η Ελλάδα 10 χρόνια μπροστά" (2011)σελίδα 12

¹⁶ Mckinsey&Company.Η Ελλάδα 10 χρόνια μπροστά (2011),σελίδα 12

Διάγραμμα 2.2 Η σωρευτική μεταβολή της τελικής ζήτησης στον τουρισμό (2000-2008)

Πηγή: McKinsey&Company "Η Ελλάδα 10 χρόνια μπροστά" (2011)

Από το παραπάνω διάγραμμα γίνεται άμεσα αντιληπτό το πρόβλημα που ανακύπτει για την Ελληνική οικονομία, όπου ο τουρισμός ως εξωστρεφής κλάδος στηρίζεται σχεδόν αποκλειστικά στην εγχώρια κατανάλωση κάτι το οποίο φαίνεται να αντιμετωπίζει και η Ισπανία, Ιταλία, Γαλλία, Τουρκία σε μικρότερο βαθμό, ενώ από την άλλη πλευρά η Πορτογαλία στηρίχθηκε για την περίοδο 2000-2008 στον εξωτερικό τουρισμό.

Επιπρόσθετα, ο πίνακας που ακολουθεί δείχνει τα βασικά μακροοικονομικά μεγέθη της Ελληνικής οικονομίας.

Πίνακας 2.1 Βασικά μακροοικονομικά μεγέθη

	2015	2014	2015
Ιδιωτική κατανάλωση	123,8	0,5	0,3
Δημόσια κατανάλωση	35,2	-2,6	0,0
Επενδύσεις παγίου κεφαλαίου	20,5	-2,8	0,7
Κατοικίες	1,4	-52,5	-23,1
Εγχώρια ζήτηση*	179,5	-0,5	0,3
Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	53,0	7,5	-3,8
Εξαγωγές αγαθών	28,5	3,5	3,2
Εξαγωγές υπηρεσιών	24,5	12,2	-11,4
Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	53,3	7,7	-6,9
Εισαγωγές αγαθών	44,9	8,1	-5,2
Εισαγωγές υπηρεσιών	8,4	5,7	-15,4
Ισοζύγιο αγαθών & υπηρεσιών	-0,2		
ΑΕΠ	176,0	0,7	-0,2

Συμβολή στη μεταβολή του ΑΕΠ			
Εγχώρια ζήτηση*		-0,5	0,3
Ισοζύγιο αγαθών & υπηρεσιών		-0,3	1,2
Μεταβολή αποθεμάτων		1,5	-1,7

Πηγή: ΚΕΠΕ (Εθνικοί λογαριασμοί Μάρτιος 2015)

*Χωρίς τη μεταβολή των αποθεμάτων

Σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα εποχικά διορθωμένα δεδομένα των τριμηνιαίων Εθνικών λογαριασμών (ΕΛΣΤΑΤ, προσωρινά στοιχεία, Μάρτιος 2016), η ένταση της ύφεσης στην Ελληνική οικονομία μετριάστηκε στο τέταρτο τρίμηνο του 2015, ύστερα από τη σταδιακή ομαλοποίηση των συνθηκών στην οικονομία από το Σεπτέμβριο του 2015 (ρυθμός μεταβολής για το έτος 2015 -0,2%).

2.3 Η χρηματιστηριακή φούσκα του 1999

Η παρατεταμένη πτώση αντανακλά τα χρονίζοντα προβλήματα, που συνοδεύονται από καθυστερήσεις στις προκλήσεις του διεθνούς ανταγωνισμού¹⁷.

Ο παραπάνω ισχυρός είναι ιδιαίτερα σημαντικός και αποτυπώνει με τον καλύτερο τρόπο τον ισχυρισμό ότι το χρηματιστήριο είναι καθρέπτης της πραγματικής οικονομίας, κυρίως γιατί οι τιμές των μετοχών σε μακροπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα αντικατοπτρίζουν τα μικροοικονομικά και μακροοικονομικά προβλήματα της οικονομίας. Σήμερα, ύστερα από 15 χρόνια ο γενικός δείκτης του Χρηματιστηρίου Αθηνών έχει διαμορφωθεί κάτω από τις 600 μονάδες, σημειώνοντας μεγάλες απώλειες. Όπως είναι αναμενόμενο, οι λογιστικές απώλειες είναι τεράστιες αφού η αξία πλέον των εισηγμένων επιχειρήσεων έχει συρρικνωθεί αν αναλογιστεί κανείς και τις απώλειες από τις αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου.

Από τη πλευρά των νοικοκυριών, οι απώλειες που σημειώθηκαν είχαν ως αποτέλεσμα τη μείωση του πραγματικού εισοδήματός τους και τον περιορισμό της κατανάλωσής τους, επηρεάζοντας έτσι σημαντικά την πραγματική οικονομία (όπως έχει ήδη αναφερθεί η Ελληνική οικονομία βασίστηκε κατά κύριο λόγο στην υπερκατανάλωση, στον υπερδανεισμό και την εσωστρέφεια)¹⁸. Δυστυχώς, η κακή τακτική της πιστωτικής επέκτασης, την οποία ακολούθησαν αρκετά νοικοκυριά θα έχει δυσμενείς επιπτώσεις στο άμεσο μέλλον τόσο για τα ίδια όσο και για το σύνολο της οικονομίας κυρίως λόγω του προβλήματος των κόκκινων δανείων.

Όσο αφορά τις επιχειρήσεις, τα μετοχοδάνεια θα αποτελέσουν καθοριστικό παράγοντα για την μετέπειτα πορεία τους. Η στροφή στον τραπεζικό δανεισμό και η αδυναμία αποπληρωμής των τόκων των δανείων είναι μερικά από τα σύγχρονα προβλήματα που καλούνται να αντιμετωπίσουν σήμερα οι επιχειρήσεις. Όλα τα παραπάνω στοιχεία απεικονίζουν την καταστροφή του πλούτου που έφερε η χρηματιστηριακή φούσκα του 1999, η οποία έχει περάσει και στην πραγματική οικονομία. Η απροθυμία των επενδυτών για τοποθετήσεις σε μετοχικούς τίτλους, η φυγή των κεφαλαίων στο εξωτερικό δυστυχώς επιβεβαιώνουν το αρνητικό κλίμα στο Ελληνικό χρηματιστήριο.

Σήμερα, η Ελληνική οικονομία καλείται να αντιμετωπίσει μια σειρά από μεγάλες προκλήσεις (εγχώρια προβλήματα, κόκκινα δάνεια, απώλειες των επενδυτών, η έλλειψη αξιοπιστίας και διαφάνειας του χρηματιστηρίου, φυγή των νέων στο εξωτερικό), οι οποίες έχουν επιφέρει αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομία. Ωστόσο, σε ένα κόσμο που συνεχώς εξελίσσεται, μια οικονομία όχι μόνο δεν πρέπει να είναι στάσιμη, αλλά θα πρέπει να υλοποιήσει τις αναγκαίες μεταρρυθμίσεις, οι οποίες είναι αναπόσπαστο μέρος τους διεθνούς ανταγωνισμού.

¹⁷ Φίλιππας Δ. Νικόλαος. Η ψυχολογία των αγορών (2015), σελίδα 70

¹⁸ ΚΕΠΕ. (2014). Το αναπτυξιακό όραμα για την Ελλάδα του 2020, Αθήνα.

2.4 Η πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας

Η αδυναμία της Ελλάδας αφενός στο να καλύψει τις οικονομικές της ανάγκες (διπλά ελλείματα) και αφετέρου στο να αποπληρώσει το συσσωρευμένο χρέος της, την οδήγησε στην αναζήτηση οικονομικής βοήθειας από τριμερή μηχανισμό που αποτελείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Η αναζήτηση βοήθειας της Ελλάδας από τους Ευρωπαίους εταίρους της δεν ήταν βέβαια ένα γεγονός το οποίο συνέβη από τη μια μέρα στην άλλη, αντιθέτως χρειάστηκαν πάρα πολλά χρόνια συνεχόμενων λανθασμένων επιλογών και ετήσιων δημοσιονομικών ελλειμάτων (και ελλειμάτων στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών), ώστε να φτάσει η Ελλάδα στο σημείο να μην μπορεί να δανειστεί απευθείας από τις αγορές με δεδομένο την κακή βαθμολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας. Οι μεγαλύτεροι διεθνείς οίκοι αξιολόγησης (Fitch, Moody's, Standard and Poor's) χρησιμοποιούν σχετικά παρόμοιες μεθοδολογίες για να αξιολογήσουν την ικανότητα μιας χώρας να δανείζεται και άρα να εξυπηρετεί το χρέος της. Οι παράγοντες αξιολόγησης είναι οι εξής: (1) Η ικανότητα των θεσμών και της διακυβέρνησης ώστε να επιτευχθούν βιώσιμα δημόσια οικονομικά, προώθηση ισόρροπης οικονομικής ανάπτυξης, αντιμετώπιση οικονομικών και πολιτικών κρίσεων. (2) Οικονομικοί παράγοντες (κατά κεφαλήν εισόδημα). (3) Διάφοροι εξωτερικοί παράγοντες όπως είναι η ικανότητα μιας χώρας να αντλεί χρηματοδότηση από το εξωτερικό για την κάλυψη των υποχρεώσεών της. (4) Δημοσιονομικοί παράγοντες, οι οποίοι σχετίζονται με τη βιωσιμότητα των ελλειμάτων και του χρέους. (5) Νομισματικοί παράγοντες για την άσκηση ευέλικτης νομισματικής πολιτικής με στόχο τη στήριξη της βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης.

Όλα τα παραπάνω συνηγορούν στη άμεση και επιτακτική ανάγκη ώστε η Ελλάδα να ανακτήσει την αξιοπιστία της και την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης των διεθνών αγορών. Για να το πετύχει ωστόσο αυτό θα πρέπει να υλοποιηθούν με αποφασιστικότητα μια σειρά από αναγκαίες μεταρρυθμίσεις, οι οποίες αν και έχουν τεράστιο κοινωνικό κόστος, θα οδηγήσουν την Ελληνική οικονομία στο δρόμο της ανάπτυξης.

Η πρόσφατη αξιολόγηση του οίκου Standard and Poor's (Ιανουάριο 2016) από CCC+ σε B-, μπορεί να δείχνει ότι το αρνητικό κλίμα για την Ελλάδα ότι αρχίζει να αντιστρέφεται ωστόσο χρειάζονται ακόμη πολλά να πραγματοποιηθούν, όπως οι δεσμεύσεις της Ελλάδας προς τους Ευρωπαίους Εταίρους της, οι οποίες περιλαμβάνουν θεσμικές μεταρρυθμίσεις ώστε η Ελληνική οικονομία να μετατραπεί σε μια πραγματικά Ευρωπαϊκή οικονομία, καθώς επίσης και ένα πακέτο δράσεων (οικονομία με έμφαση στις επενδύσεις και τις εξαγωγές), οι οποίες θα τονώσουν την Ελληνική οικονομία και θα την βγάλουν από το φαύλο κύκλο της ύφεσης οδηγώντας την στο μονοπάτι της βιώσιμης ανάπτυξης, το οποίο περιλαμβάνει τη δημιουργία μιας εξωστρεφούς οικονομίας με διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα, προσέλκυση νέων επενδύσεων με έμφαση στην απασχόληση, στην καινοτομία, στην επιχειρηματικότητα, στις ιδιωτικοποιήσεις, την αύξηση των εξαγωγών, της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας, τη μείωση των φορολογικών συντελεστών και τέλος την ολοκλήρωση των διαρθρωτικών θεσμικών μεταρρυθμίσεων για μια αειφόρο ανάπτυξη με κοινωνικές προτεραιότητες.

2.5 Ο δείκτης μεταβλητότητας για την Ελλάδα από το ΚΕΠΕ

Ένα από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά της σύγχρονης οικονομικής πραγματικότητας είναι η υψηλή μεταβλητότητα. Ως εκ τούτου καθίσταται αναγκαία η δημιουργία ενός μέτρου, το οποίο θα περιγράφει τις υπάρχουσες αβεβαιότητες στις αγορές (financial market), οι οποίες αντανakλούν τις αντίστοιχες αβεβαιότητες στην πραγματική οικονομία (real market).

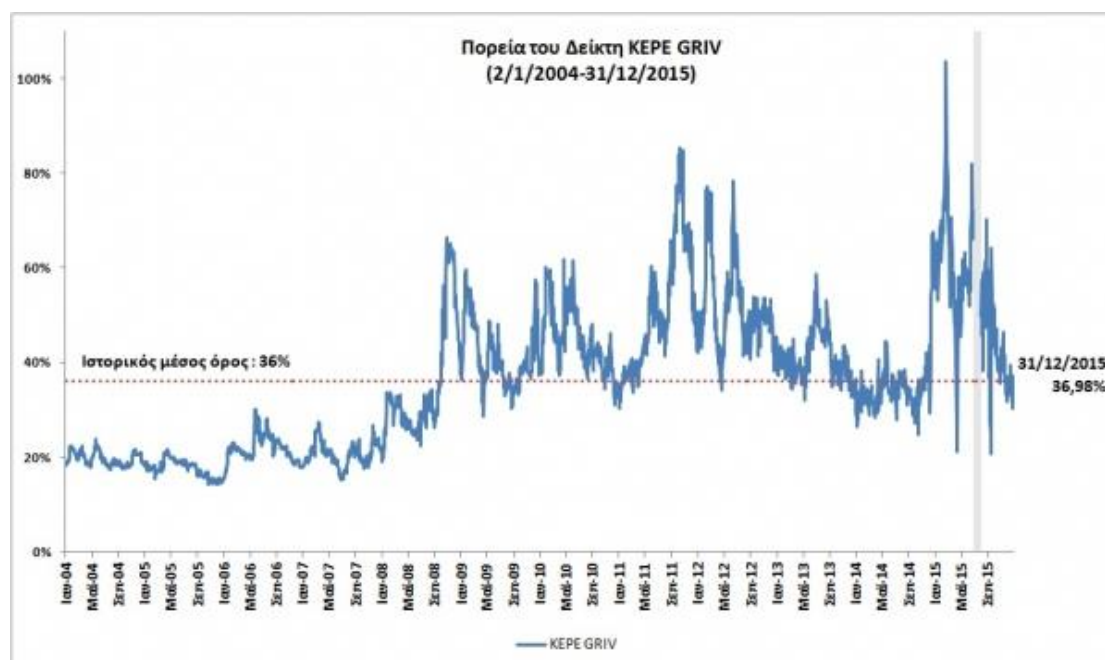
Το Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ) κατασκεύασε ένα πρωτότυπο δέκτη εκτίμησης της μεταβλητότητας και της αβεβαιότητας (φόβου) των επενδυτών για την Ελληνική χρηματιστηριακή αγορά και κατ' επέκταση για την Ελληνική οικονομία, αφού όπως έχει ειπωθεί το χρηματιστήριο αποτελεί καθρέπτη της οικονομίας. Ο δείκτης, του οποίου η ονομασία είναι ΚΕΠΕ GRIV (ΚΕΠΕ Greek Implied Volatility) για λόγους ιστορικούς και συνέχειας υπολογίστηκε από το 2004 και θα υπολογίζεται και θα ανακοινώνεται από το ΚΕΠΕ. Πρόκειται για ένα δείκτη τεκμαρτής μεταβλητότητας και μεθοδολογίας που χρησιμοποιείται από το Chicago Board Options Exchange (CBOE). Στην περίπτωση όπου υπάρχει υψηλή τιμή θα συνεπάγεται αβεβαιότητα στο οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον και βραχυπρόθεσμη μελλοντική μεταβλητότητα στη χρηματιστηριακή αγορά. Το αντίθετο ακριβώς συνεπάγεται σε περίπτωση ύπαρξης χαμηλής τιμής του παραπάνω δέκτη. Πρόκειται για ένα σημαντικό εργαλείο το οποίο αναφέρεται στη βραχυπρόθεσμη μεταβλητότητα (30 ημέρες), την οποία αναμένουν οι επενδυτές που συμμετέχουν στην αγορά παραγώγων.

Πιο συγκεκριμένα, η ιστορική μελέτη του δείκτη μεταβλητότητας, επιβεβαιώνει τις δύσκολες χρονικά στιγμές έντονης αβεβαιότητας για την Ελλάδα λαμβάνοντας υψηλές τιμές ενώ αντίθετα οι χαμηλές τιμές αφορούν τις περιπτώσεις στις οποίες αποκαθίσταται σιγά σιγά το θετικό κλίμα και η εμπιστοσύνη για την Ελληνική οικονομία.

Σύμφωνα με το παρακάτω διάγραμμα, κατά την περίοδο 2004 έως και την κατάρρευση της Lehman Brothers το 2008, ο δείκτης κινήθηκε σε χαμηλά επίπεδα, με τη χαμηλότερη τιμή το 14,19%. Ωστόσο, είναι χαρακτηριστικό πώς η παραπάνω εικόνα ανατράπηκε ύστερα από το ξέσπασμα της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής, η οποία προκάλεσε παγκόσμια και εγχώρια αβεβαιότητα. Οι εξελίξεις που συνέβησαν τη χρονική περίοδο 2009-2011 ήταν πολύ αρνητικές για την Ελλάδα (αδυναμία υλοποίησης των αναγκαίων μεταρρυθμίσεων, κακό κλίμα εμπιστοσύνης για την Ελλάδα, υποβάθμιση της Ελλάδας από τους διεθνείς οίκους αξιολόγησης) και είχαν ως αποτέλεσμα να οδηγήσουν το δείκτη σε πολύ υψηλές τιμές (85,44%, 2011). Την περίοδο των εκλογών του Ιουνίου 2012, ο δείκτης λόγω της αυξημένης αβεβαιότητας και της πιθανότητας της εξόδου της Ελλάδας από την ευρωζώνη έφτασε το 78,35% (15 Ιουνίου 2012). Την ίδια περίπου χρονική στιγμή, το ασταθές οικονομικό κλίμα της Ελληνικής οικονομίας επιβεβαιώνεται από την πτώση του Χρηματιστηρίου των Αθηνών στις 476,36 (5 Ιουνίου 2012), καθώς επίσης και από την εκτίναξη του spread των 10 ετών ομολόγων στο 29,81% (31 Μαΐου 2012). Για πρώτη φορά, ύστερα από αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα ο δείκτης υποχωρεί αισθητά και φτάνει το 39,25 (30 Σεπτεμβρίου 2013). Η χρονική περίοδος ανάμεσα στο 2014-2015 χαρακτηρίζεται από έντονη πολιτική και οικονομική αβεβαιότητα, όπως απεικονίζεται και στο διάγραμμα, η Ελλάδα βρέθηκε για ακόμη μια φορά αντιμέτωπη με το ενδεχόμενο της εξόδου από την ευρωζώνη. Η έξοδος της Ελλάδας από τη ζώνη του ευρώ, είχε απασχολήσει πάλι

τις αγορές, ωστόσο αυτή τη φορά η κατάσταση ήταν εξαιρετικά δύσκολη για την Ελλάδα. Η μη ολοκλήρωση των απαραίτητων θεσμικών μεταρρυθμίσεων, η κακή οικονομική κατάσταση της Ελλάδας, ο εκνευρισμός των εταίρων της Ελλάδας σχετικά με την πορεία των μεταρρυθμίσεων έφερε πολύ κοντά την Ελλάδα στην έξοδο από την ευρωζώνη. Η επιβολή κεφαλαιακών ελέγχων ήταν μια από τις απειλές για την Ελληνική οικονομία με τρομακτικά αρνητικές συνέπειες.

Διάγραμμα 2.3 Ο δείκτης μεταβλητότητας για την Ελλάδα 2004-2015

Σημείωση: Δεν υπάρχουν δεδομένα για την περίοδο 29/6/2015-31/7/2015 λόγω της αναστολής διαπραγμάτευσης όλων των παραγώγων που διαπραγματεύονται στην Αγορά Παραγώγων σε συνέχεια της τραπεζικής αργίας.

Πηγή: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, Ιανουάριος 2016.

Δεν υπάρχουν δεδομένα για την περίοδο 29/06/2015-31/07/2015 λόγω της αναστολής διαπραγμάτευσης όλων των παραγώγων που διαπραγματεύονται στην αγορά παραγώγων σε συνέχεια της τραπεζικής αργίας

Πηγή: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών

Στις 31/12/2015 ο δείκτης μεταβλητότητας έκλεισε στο 36,98%, γεγονός που σημαίνει ότι έχει αρχίσει σταδιακά να ανακτάται η εμπιστοσύνη και η αξιοπιστία της Ελλάδας από τους επενδυτές, η οποία θα ενισχυθεί σημαντικά με την διατήρηση της πολιτικής σταθερότητας και την ολοκλήρωση των μεταρρυθμίσεων.

2.6 Ο Παγκόσμιος Δείκτης Ανταγωνιστικότητας

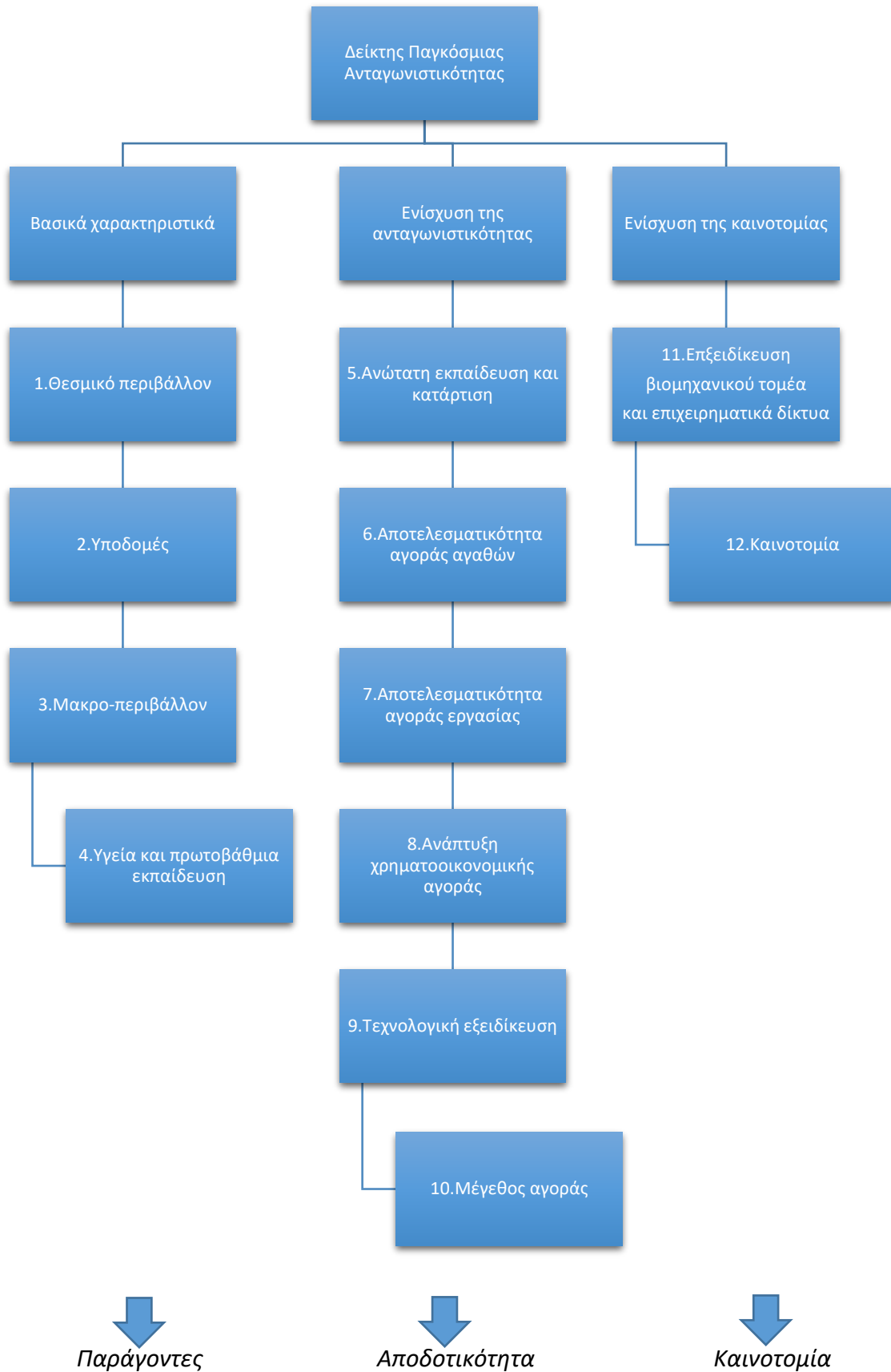
Η Ελληνική οικονομία έπειτα από αρκετά χρόνια οικονομικής ύφεσης, συνεχίζει ακόμη και σήμερα να συρρικνώνεται. Παράλληλα δεν είναι τυχαίο το γεγονός πώς έχει χαρακτηριστεί ως η βαθύτερη κρίση που έχει βιώσει ένα κράτος από την εποχή της μεγάλης ύφεσης του 1929 στην Αμερική. Οι μεταρρυθμίσεις που προτάθηκαν από την Τρόικα με σκοπό να τονώσουν την Ελληνική οικονομία, όχι μόνο δεν έφεραν τα επιθυμητά αποτελέσματα αλλά επιβάρυναν ακόμη περισσότερο την κατάσταση της Ελλάδας (ελάχιστες μεταρρυθμίσεις έχουν υλοποιηθεί). Είναι πλέον σίγουρο πώς θεσμικές μεταρρυθμίσεις, όπως είναι το άνοιγμα των κλειστών επαγγελμάτων, περαιτέρω μειώσεις μισθών (δημόσιου και ιδιωτικού τομέα) και ελάχιστες αποκρατικοποιήσεις, δεν είναι από μόνες τους ικανές ώστε να τονωθεί η Ελληνική οικονομία. Οι απαραίτητες θεσμικές μεταρρυθμίσεις, οι οποίες θα ενισχύσουν σημαντικά την ανταγωνιστικότητα της Ελλάδας ώστε να ανακτηθεί η χαμένη αξιοπιστία και αφετέρου να δοθεί έμφαση στις επενδύσεις και στις εξαγωγές είναι πλέον ο μόνος σωστός δρόμος για την επανεκκίνηση της Ελληνικής οικονομίας.

Σήμερα, η παγκόσμια οικονομία βρίσκεται αντιμέτωπη με μια νέα τάξη πραγμάτων, η οποία χαρακτηρίζεται από χαμηλότερη οικονομική ανάπτυξη, χαμηλότερη παραγωγική ανάπτυξη και υψηλή ανεργία. Αν και οι προοπτικές αναμένονται θετικές, είναι σίγουρο ότι τα επίπεδα που θα καταγραφούν θα είναι χαμηλότερα σε σχέση με τα αντίστοιχα του παρελθόντος τόσο για τις περισσότερες αναπτυγμένες αγορές όσο και για αρκετές από τις αναπτυσσόμενες. Οι προοπτικές της ανάπτυξης ενδέχεται να επηρεαστούν από διάφορες παραμέτρους όπως τις αναπτυσσόμενες αγορές, τις γεωπολιτικές εντάσεις, τις διαμάχες σε όλο κόσμο καθώς επίσης και από ζητήματα τα οποία χρειάζονται λεπτούς χειρισμούς, όπως είναι η ανθρωπιστική κρίση. Ωστόσο, η ταχύτητα με την οποία μεταδίδεται η πληροφορία καθώς επίσης και η τεχνολογία των πληροφοριών, δημιουργούν τις βάσεις για μια νέα εποχή για τον κόσμο των επιχειρήσεων, της βιομηχανίας, η οποία θα χαρακτηρίζεται από καινοτομία και τη μακροχρόνια ανάπτυξη¹⁹.

Σύμφωνα με το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ (World Economic Forum), η ανταγωνιστικότητα ορίζεται ως ένα σύνολο το οποίο αποτελείται από θεσμούς, κανόνες και παράγοντες οι οποίοι καθορίζουν το επίπεδο της παραγωγικότητας και της ευημερίας μιας χώρας. Για τη μέτρηση της ανταγωνιστικότητας χρησιμοποιείται ο Παγκόσμιος Δείκτης Ανταγωνιστικότητας (Global Competitiveness Index), ο οποίος συνδυάζει 114 δείκτες και αφορούν την παραγωγικότητα μιας χώρας. Οι παραπάνω δείκτες ταξινομούνται σε 12 πυλώνες, τους θεσμούς, τις υποδομές, το μακροοικονομικό περιβάλλον, την υγεία και την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, την ανώτερη εκπαίδευση και την κατάρτιση, την αποτελεσματικότητα στην αγορά των εμπορευμάτων, την αποτελεσματικότητα στην αγορά εργασίας, την ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού συστήματος, την τεχνολογική ετοιμότητα, το μέγεθος της αγοράς, την επιχειρηματική κουλτούρα και τέλος την καινοτομία. Οι παραπάνω πυλώνες ταξινομούνται σε τρεις βασικές κατηγορίες, η πρώτη αφορά τις βασικές απαιτήσεις μιας οικονομίας, η δεύτερη την ενίσχυση της αποδοτικότητας και η τρίτη του παράγοντες που αφορούν την καινοτομία.

¹⁹ Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ «Δελτίο παγκόσμιας ανταγωνιστικότητας» σελίδα 3

Διάγραμμα 2.4 Ο Παγκόσμιος Δείκτης Ανταγωνιστικότητας

Πηγή: Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ. Ο Παγκόσμιος δείκτης ανταγωνιστικότητας 2015-2016

2.6.1 Θεσμικό περιβάλλον

Ο πρώτος πυλώνας ανταγωνιστικότητας αναφέρεται στο θεσμικό περιβάλλον, το οποίο περιλαμβάνει το νομικό, το κανονιστικό και τέλος το διοικητικό πλαίσιο μέσα στο οποίο ασκείται η συνολική οικονομική δραστηριότητα. Πρόκειται για ένα πολύ σημαντικό παράγοντα, ο οποίος επηρεάζει τις πολιτικές των επενδύσεων.

2.6.2 Υποδομές

Όσον αφορά το δίκτυο των υποδομών, κρίνεται αναγκαίο σε μια χώρα να υπάρχει ένα ικανό και εκτεταμένο δίκτυο το οποίο θα διασφαλίζει την αποτελεσματική λειτουργία της οικονομίας.

2.6.3 Μακροοικονομικό περιβάλλον

Η ύπαρξη ενός σταθερού μακροοικονομικού περιβάλλοντος είναι καθοριστικής σημασίας για την επίτευξη υψηλής ανταγωνιστικότητας και ενώ η ύπαρξη σταθερού μακροοικονομικού περιβάλλοντος δεν αρκεί για υψηλή ανταγωνιστικότητα, ωστόσο η μακροοικονομική αστάθεια αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα.

2.6.4 Υγεία και πρωτοβάθμια εκπαίδευση

Η υγεία του εργατικού δυναμικού μιας χώρας είναι πολύ σημαντική για την ανταγωνιστικότητα και την παραγωγικότητα. Όσον αφορά την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, η τελευταία αποτελεί τη βάση για την ανώτερη εκπαίδευση και υψηλή εξειδίκευση.

2.6.5 Ανώτατη εκπαίδευση και κατάρτιση

Η παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών με υψηλή προστιθέμενη αξία, απαιτεί υψηλή ανώτατη εκπαίδευση και κατάρτιση. Μέσα σε ένα συνεχώς εναλλασσόμενο περιβάλλον όπου τα πάντα αλλάζουν, η ύπαρξη κατάλληλα εκπαιδευμένου προσωπικού είναι πολύ σημαντική, γιατί θα μπορέσει να προσαρμοστεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στις διεθνείς εξελίξεις.

2.6.6 Αποτελεσματικότητα αγοράς αγαθών

Η ύπαρξη τέλει ανταγωνισμού σε μια οικονομία (να μην υπάρχουν δηλαδή μονοπώλια ή ολιγοπώλια) είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την αύξηση της παραγωγικότητας με σκοπό τη δημιουργία προϊόντων, τα οποία θα μπορέσουν να σταθούν στον διεθνή ανταγωνισμό.

2.6.7 Αποτελεσματικότητα αγοράς εργασίας

Ο επόμενος πυλώνας αφορά την αποτελεσματικότητα στην αγορά εργασίας και αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την επίτευξη ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος. Μια οικονομία με ευελιξία στη αγορά της εργασίας, δίνει τη δυνατότητα αφενός της βέλτιστης τοποθέτησης του ανθρώπινου δυναμικού και αφετέρου επιτρέπει την κινητικότητα του ανθρώπινου δυναμικού σε αναπτυσσόμενους κλάδους με υψηλή ταχύτητα και χαμηλό κόστος. Αυτό που όμως παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι η αξιολόγηση των ποιοτικών χαρακτηριστικών της εργασίας, το οποίο λαμβάνει υπόψη του το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ. Ένα από τα σημαντικότερα ποιοτικά χαρακτηριστικά αποτελεί η σύνδεση του μισθού με την παραγωγικότητα του εργαζομένου.

2.6.8 Ανάπτυξη της χρηματοοικονομικής αγοράς

Είναι πολύ βασικό για μια οικονομία να ανταποκρίνεται καλύτερα στις σύγχρονες απαιτήσεις και να διαθέτει ένα καλά οργανωμένο χρηματοοικονομικό σύστημα, το οποίο θα εξασφαλίζει την αναγκαία χρηματοδότηση για την οικονομική δραστηριότητα. Επίσης, στον συγκεκριμένο τομέα είναι απαραίτητη η ύπαρξη ενός τραπεζικού τομέα, ο οποίος θα εγγυάται την ασφάλεια και τη διαφάνεια στην οικονομική δραστηριότητα ενώ ταυτόχρονα θα προστατεύει τους επενδυτές.

2.6.9 Τεχνολογική εξειδίκευση

Ο πυλώνας της τεχνολογικής εξειδίκευσης αναφέρεται στην ικανότητα μιας οικονομίας να προσαρμόζεται στις νέες τεχνολογίες, οι οποίες με τη σειρά τους συμβάλλουν στην αύξηση της παραγωγικότητας. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η συμβολή του κλάδου των τηλεπικοινωνιών.

2.6.10 Μέγεθος αγοράς

Ένας πυλώνας εξαιρετικά μεγάλης σημασίας είναι αυτός που αφορά το μεγάλο μέγεθος της αγοράς και το οποίο πρακτικά προσφέρει δύο πλεονεκτήματα, το ένα αφορά την οικονομία κλίμακος και το δεύτερο την ισχυρή εγχώρια ζήτηση.

2.6.11 Εξειδίκευση βιομηχανικού τομέα και ποιότητα επιχειρηματικών δικτύων

Οι χώρες οι οποίες διαθέτουν υψηλής ποιότητας επιχειρηματικά δίκτυα, έχοντας εκμεταλλευτεί τις βασικές πηγές της παραγωγικότητας, δημιουργούν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα χρησιμοποιώντας νέες μορφές οργάνωσης της παραγωγής και τα δίκτυα των επιχειρήσεων.

2.6.12 Καινοτομία

Ο τελευταίος πυλώνας σύμφωνα με το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ είναι η καινοτομία. Η παραγωγή προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας είναι πολύ σημαντική για μια οικονομία, καθώς με αυτό τον τρόπο μπορεί μια χώρα να παράγει

προϊόντα τα οποία μπορούν να ανταγωνιστούν τα άλλα προϊόντα στο διεθνή ανταγωνισμό.

Ο Παγκόσμιος Δείκτης Ανταγωνιστικότητας είναι προϊόν συγκεκριμένης μεθοδολογίας την οποία ακολουθεί το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ. Αρχικά, γίνεται μια πλήρης καταγραφή όλων των χωρών που συμμετέχουν και αξιολογούνται σε 114 μεταβλητές, οι οποίες επηρεάζουν την ανταγωνιστικότητα. Εν συνεχεία, οι δώδεκα πυλώνες χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες, με πρώτη αυτή που αφορά τις βασικές προϋποθέσεις, η δεύτερη περιλαμβάνει την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και η τελευταία αφορά την καινοτομία-επιχειρηματική ωριμότητα.

Τα αναλυτικά αποτελέσματα του Παγκόσμιου Δείκτη Ανταγωνιστικότητας δίνονται παρακάτω:

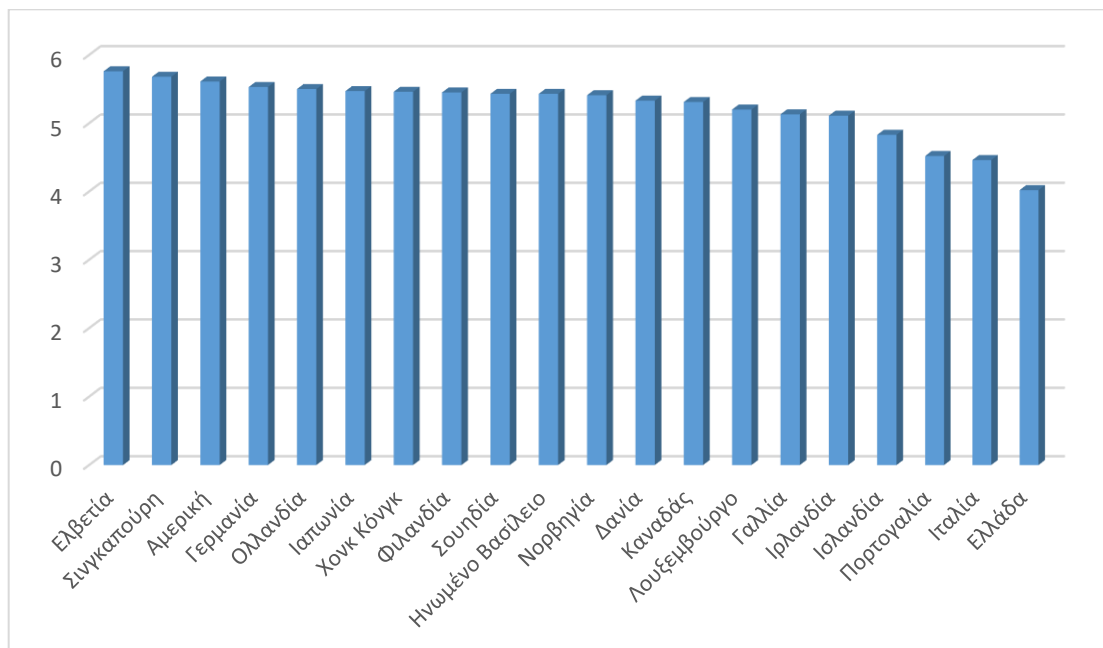
Πίνακας 2.2 Οι επιδόσεις της Ελληνικής οικονομίας 2015-2016

Παγκόσμιος Δείκτης Ανταγωνιστικότητας 2015-2016 (140)	Θέση	Επίδοση
Επιδόσεις δείκτη για την Περίοδο 2015-2016	81	4.0
Βασικές απαιτήσεις (20%)	74	4.5
1.Θεσμικό περιβάλλον	81	3.7
2.Υποδομές	34	4.8
3.Μακροοικονομικό περιβάλλον	132	3.3
4.Υγεία και πρωτοβάθμια εκπαίδευση	41	6.1
Ενίσχυση αποτελεσματικότητας (50%)	62	4.1
5.Ανώτατη εκπαίδευση και κατάρτιση	43	4.8
6.Αποτελεσματικότητα αγοράς αγαθών	89	4.2
7.Αποτελεσματικότητα αγοράς εργασίας	116	3.7
8.Ανάπτυξη χρηματοοικονομικής αγοράς	131	2.8
9.Τεχνολογική εξειδίκευση	36	4.9
10.Μέγεθος αγοράς	52	4.3
Καινοτομία και πολυπλοκότητα (30%)	77	3.5
11.Εξειδίκευση βιομηχανικού τομέα και ποιότητα επιχειρηματικών δικτύων	74	3.8
12.Καινοτομία	77	3.2

Πηγή: Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ. Ο Παγκόσμιος δείκτης ανταγωνιστικότητας 2015-2016

Το διάγραμμα που ακολουθεί δείχνει την κατάταξη της Ελλάδας σύμφωνα με τον παγκόσμιο δείκτη ανταγωνιστικότητας.

Διάγραμμα 2.5 Κατάταξη χωρών σύμφωνα με το Δείκτη Παγκόσμιας Ανταγωνιστικότητας

Πηγή: Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ. Παγκόσμιος Δείκτης Ανταγωνιστικότητας 2015-2016

Κλείνοντας τη σημαντική αυτή μελέτη του Παγκόσμιου Δείκτη Ανταγωνιστικότητας είναι σκόπιμο να αναφερθούν τα περισσότερο προβληματικά σημεία όσον αφορά τις επιχειρηματικές δραστηριότητες. Στη συνέχεια ακολουθούν με σειρά προτεραιότητας τα παραπάνω σημεία.

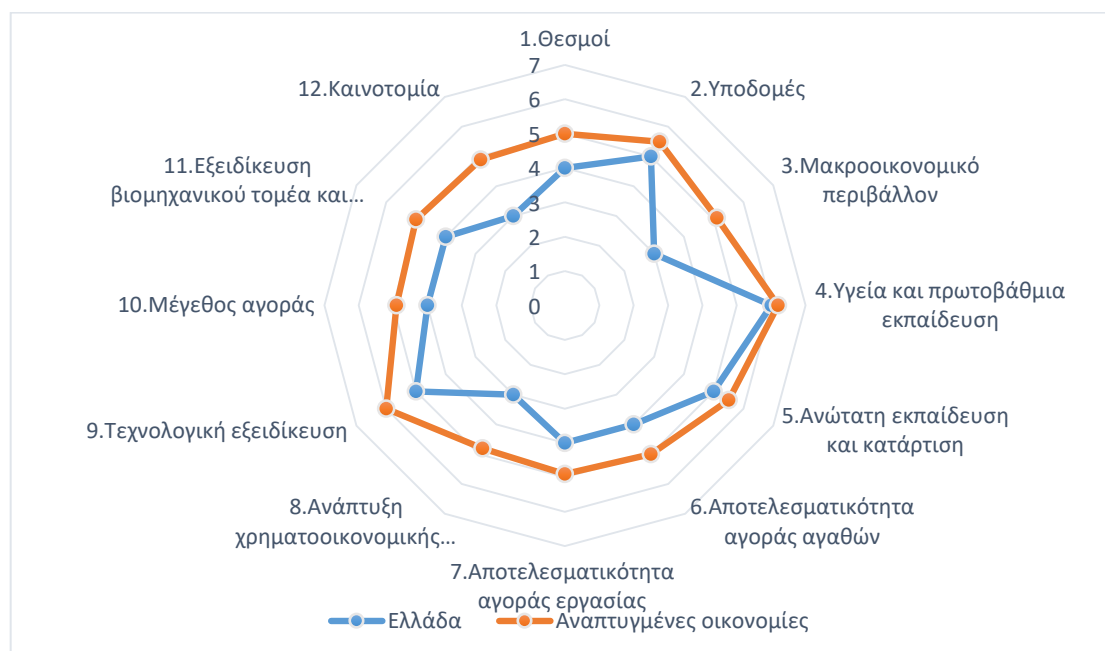
Πίνακας 2.3 Προβληματικά σημεία στις επιχειρηματικές δραστηριότητες

Προβληματικά σημεία στις επιχειρηματικές δραστηριότητες	Βαθμός
1.Πρόσβαση σε χρηματοδότηση	21.10
2.Γραφειοκρατικά προβλήματα	17.7
3.Πολιτική αστάθεια	16.4
4.Πολύπλοκο φορολογικό σύστημα	11.0
5.Υψηλοί φορολογικού συντελεστές	8.3
6.Διαφθορά	5.4
7.Περιορισμοί στην αγορά εργασίας	5.4
8.Κυβερνητική αστάθεια	5.0
9.Ανεπαρκής προσφορά υποδομών	3.9
10.Ανεπαρκής ικανότητα για καινοτομία	2.2
11.Χαμηλή εργασιακή ηθική στο εργατικό δυναμικό	1.5
12.Χαμηλή δημόσια υγεία	0.9
13.Ανεπαρκές μορφωμένο εργατικό δυναμικό	0.8
14.Πληθωρισμός	0.2
15.Κανονισμοί ξένων ισοτιμιών	0.2
16.Εγκληματικότητα και κλοπές	0.0

Πηγή: Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ. Παγκόσμιος Δείκτης Ανταγωνιστικότητας 2015-2016

Στο παρακάτω διάγραμμα απεικονίζονται τα στάδια της εξέλιξης μιας οικονομίας, έτσι ώστε να θεωρείται μια οικονομία που χαρακτηρίζεται από την καινοτομία. Σύμφωνα με το παραπάνω διάγραμμα παρατηρείται ότι η Ελλάδα υπολείπεται σε όρους ανταγωνιστικότητας σημαντικά σε σχέση με τις υπόλοιπες αναπτυγμένες οικονομίες.

Διάγραμμα 2.6 Στάδια της εξέλιξης μιας οικονομίας

Πηγή: Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ. Παγκόσμιος Δείκτης Ανταγωνιστικότητας 2015-2016

2.7 Η ανάγκη για τη μετάβαση σε μια καινοτόμο οικονομία

Είναι επιτακτική ανάγκη για την Ελλάδα να δημιουργήσει τα θεμέλια για μια ανταγωνιστική οικονομία με έμφαση στην καινοτόμο επιχειρηματικότητα και την καινοτομία. Είναι πλέον σίγουρο ότι εάν η Ελληνική οικονομία δεν αλλάξει ριζικά, διορθώνοντας το υπάρχον οικονομικό της μοντέλο δε θα μπορέσει να αφήσει πίσω της τον κακό εαυτό της και τις παθογένειες του παρελθόντος.

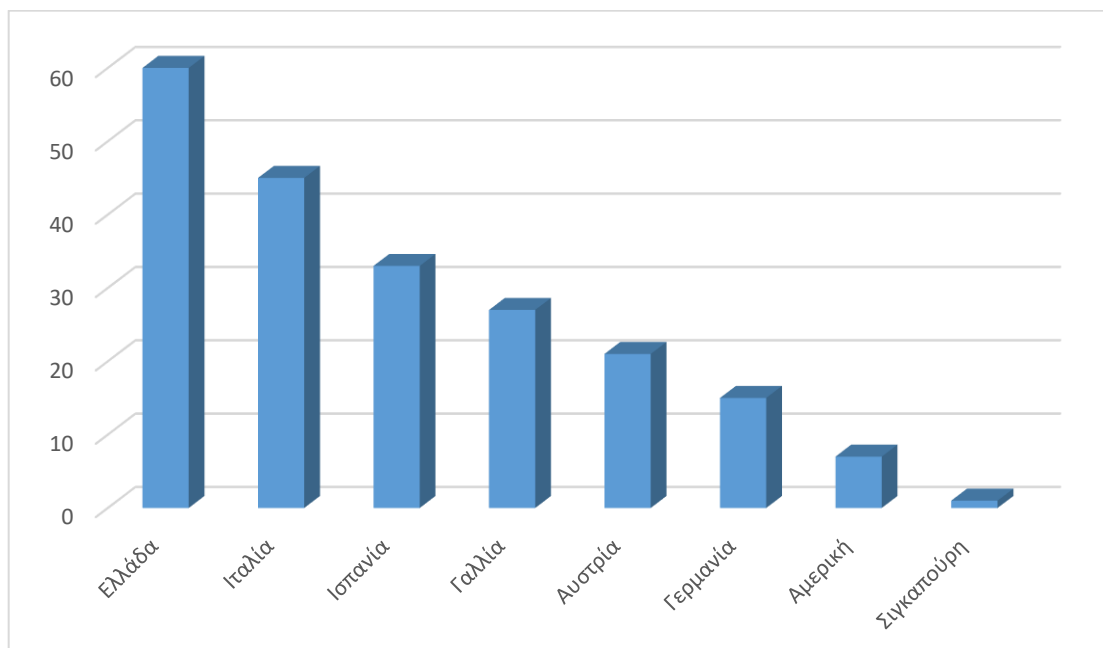
Η Ελληνική οικονομία κατά βάση στηρίζεται στη γεωργία και στον τουρισμό. Επίσης είναι σημαντική η συμβολή στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της χώρας η παραγωγή φαγητού, καπνού και ποτών. Ωστόσο, η προσεκτική μελέτη της δομής της Ελληνικής οικονομίας δίνει την ευκαιρία ώστε να εντοπιστούν πολύ σοβαρά προβλήματα. Το πρώτο και σημαντικότερο είναι το γεγονός πώς στην Ελλάδα τα προϊόντα χαρακτηρίζονται από χαμηλή προστιθέμενη αξία, ενώ ακόμη χαρακτηριστικό είναι το γεγονός πώς πολλές επιχειρήσεις στο μεταποιητικό κλάδο δεν επιτυγχάνουν οικονομίες κλίμακας λόγω του μικρού αριθμού των εργαζομένων σε αυτές. Επιπρόσθετα, η Ελλάδα χαρακτηρίζεται ως μια κλειστή οικονομία, κάτι το οποίο βέβαια δε θα έπρεπε να ισχύει λόγω της Ευρωπαϊκής και Νομισματικής Ένωσης (λόγω της ένταξής της στην μεγάλη Ευρωπαϊκή οικογένεια). Τα προβλήματα ωστόσο για την Ελληνική οικονομία δε σταματούν εδώ καθώς ο δημόσιος τομέας, βρίσκεται αντιμέτωπος με την αναποτελεσματικότητα, και τη μη αποδοτικότητα. Σύμφωνα με επίσημα στοιχεία του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης(ΟΟΣΑ), στην Ελλάδα δαπανάται για γραφειοκρατικά έξοδα το 6,8% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος, τη στιγμή που το αντίστοιχο ποσοστό για την υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης φτάνει μόλις το 3,5%. Επιπλέον, για το έτος 2015 η Ελλάδα κατατάσσεται στη 58^η θέση από τις 189 χώρες, όσον αφορά την διαδικασίες για τη δημιουργία επενδύσεων στην Ελλάδα. Στην ίδια έρευνα η Ελληνική οικονομία κρίνεται ως μη φιλόξενη χώρα για τις άμεσες ξένες επενδύσεις λόγω της γραφειοκρατίας, των εμποδίων εισόδου και τέλος των χρονοβόρων διαδικασιών που απαιτούνται.

Η άλλη όψη του νομίσματος, την οποία καλείται να καλύψει η Ελληνική οικονομία είναι η διαφθορά, η οποία δεν πλήττει μόνο την οικονομία αλλά λειτουργεί ως ανασταλτικός παράγοντας για την καινοτομία και την καινοτόμο επιχειρηματικότητα. Ο κρατικός προϋπολογισμός στερείται κάθε χρόνο σημαντικά έσοδα τα οποία θα μπορούσαν να κατανεμηθούν σε διάφορους τομείς της Ελληνικής οικονομίας με στόχο την τόνωση της ανάπτυξης. Υπολογίζεται ότι η «μαύρη αγορά» στην Ελλάδα φτάνει το 24% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος για το έτος 2013.²⁰

Στο διάγραμμα που ακολουθεί απεικονίζεται η θέση της Ελλάδας στην κατάταξη όσον αφορά την ελκυστικότητα των επενδύσεων (σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα για το έτος 2014).

²⁰ Indeep analysis. Πετράκης, Π. Η παραοικονομία στην Ελλάδα (2013)

Διάγραμμα 2.7 Ελκυστικότητα επενδύσεων στην Ελλάδα (2014)

Πηγή: (World Bank 2014). *Greece needs a strategy for its transition to an innovation economy*

Το παραπάνω διάγραμμα επιβεβαιώνει το γεγονός ότι η Ελλάδα λόγω της γραφειοκρατίας βρίσκεται στη 60^η θέση όσον αφορά την ευελιξία των επενδύσεων. Επιπρόσθετα, η προσεκτική μελέτη της δομής της Ελληνικής οικονομίας δείχνει ότι η Ελλάδα δε χρειάζεται περαιτέρω μειώσεις κόστους αλλά πρέπει να αντιμετωπίσει τα χρόνια θεσμικά και δομικά προβλήματά της. Είναι πλέον ξεκάθαρο ότι Ελληνική οικονομία δε μπορεί να συνεχίσει να λειτουργεί σε συνθήκες γραφειοκρατίας, διαφθοράς, αναποτελεσματικότητας και μη αποδοτικότητας. Η μετάβαση σε μια καινοτόμο οικονομία, προϋποθέτει μεγαλύτερες επενδύσεις στους τομείς έρευνας και ανάπτυξης (RnD). Η Ελλάδα, δυστυχώς επενδύει ένα πολύ μικρό ποσοστό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος για έρευνα και ανάπτυξη, το οποίο ανέρχεται στο 0,67%, εν αντιθέσει με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, οι οποίες επενδύσουν μεγαλύτερο ποσοστό του ΑΕΠ (πχ. η Γαλλία και η Γερμανία). Οι παραπάνω οικονομίες της Ευρωζώνης επενδύουν περίπου 3% του ετήσιου Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος των χωρών τους. Είναι πολύ σημαντικό να τονιστεί πώς η χρηματοδότηση των κέντρων ερευνών είναι καθαρικής σημασίας, καθώς έτσι διασφαλίζεται η σύνδεση ανάμεσα στη σύλληψη μιας ιδέας για ένα καινοτόμο προϊόν ή μια υπηρεσία μέχρι το τελικό στάδιο, τη δημιουργία δηλαδή του τελικού προϊόντος. Σήμερα, αρκετά κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως η Γαλλία και η Γερμανία, θεωρούν εξαιρετικής σημασίας τη χρηματοδότηση για έρευνα και ανάπτυξη, δίνοντας κίνητρα στους επιστήμονες για να εκπληρώσουν σωστά το έργο τους, με αποτέλεσμα οι οικονομίες τους να αναπτύσσονται με γνώμονα την καινοτομία. Το τελευταίο στοιχείο είναι ιδιαίτερα σημαντικό, γιατί οι παραπάνω χώρες έχουν καταστεί ανταγωνιστικές στις αγορές λόγω της εισαγωγής νέων τεχνολογιών και όχι λόγω του χαμηλού κόστους των μισθών. Δυστυχώς στην Ελλάδα, το ποσοστό του ΑΕΠ για έρευνα και ανάπτυξη κυμαίνεται στο 0,67%.

2.8 Η ατζέντα για μια καινοτόμο οικονομία

Η μετάβαση από τη υπάρχουσα σε μια νέα οικονομία, η οποία θα λειτουργεί με γνώμονα την καινοτομία, σίγουρα δεν είναι εύκολη υπόθεση. Ωστόσο, ακόμη και εάν το παραπάνω εγχείρημα θεωρείται δύσκολο η Ελλάδα θα πρέπει να δημιουργήσει τις κατάλληλες προϋποθέσεις με σκοπό να πραγματοποιήσει τη συγκριμένη μετάβαση. Για την παραπάνω διαδικασία η Ελλάδα δε θα χρειαστεί να ξεκινήσει από μηδενική βάση και αυτό γιατί διαθέτει ένα σημαντικό αριθμό ερευνητικών κέντρων, τα οποία λόγω έλλειψης προσωπικού δεν αξιοποιούνται πλήρως. Θα πρέπει επομένως, να δώσει κίνητρα ώστε να επιστρέψουν οι Έλληνες επιστήμονες που έχουν φύγει στο εξωτερικό.

Ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα που υπάρχει σήμερα είναι η ύπαρξη χάσματος ανάμεσα στα ερευνητικά κέντρα και τις καινοτόμες επιχειρήσεις. Όπως έχει ήδη αναφερθεί είναι απαραίτητη η σύνδεση ανάμεσα στα αποτελέσματα των ερευνών και στη ζήτηση για καινοτόμα προϊόντα και υπηρεσίες υψηλής προστιθέμενης αξίας. Η ατζέντα για τη μετάβαση σε μια καινοτόμο οικονομία απαιτεί ένα αριθμό παραγόντων, ώστε να γίνει επανασχεδιασμός της υπάρχουσας οικονομίας. Ο επαναπατρισμός των επιστημόνων, η ύπαρξη κινήτρων για τους ερευνητές, τα υψηλής ποιότητας στον τομέα της εκπαίδευσης σχολεία, πανεπιστήμια αλλά και ανεξάρτητα ερευνητικά κέντρα, είναι μερικά από τα απαιτούμενα για τη δημιουργία μιας νέας οικονομίας. Πιο συγκεκριμένα θα πρέπει να υλοποιηθούν τα εξής βήματα. Πρώτον, δεδομένης της εξειδίκευσης από τη μια πλευρά των ερευνητικών κέντρων και των Ελληνικών πανεπιστημίων, και από την άλλη πλευρά των παραδοσιακών τομέων (γεωργία, τουρισμός) και τέλος των σύγχρονων (ενέργεια, νανοτεχνολογία, φαρμακολογία), θα πρέπει να δημιουργηθούν ερευνητικά κέντρα με έμφαση στην εφαρμοσμένη έρευνα, ώστε να είναι αναπτυγμένη και συγκεντρωμένη με τέτοιο τρόπο ώστε να ελαχιστοποιηθεί το κενό στην αλυσίδα της καινοτομίας. Η συγκεκριμένη στρατηγική αλλαγής προϋποθέτει βέβαια τη δημιουργία δημόσιων επενδύσεων, οι οποίες θα πρέπει να χρηματοδοτηθούν από το κράτος²¹. Δεύτερον, στη συνέχεια θα πρέπει να δοθούν κίνητρα για τους ερευνητές ώστε να μείνουν στην Ελλάδα και σε όσους έχουν φύγει στο εξωτερικό να επιστρέψουν: (1) ανεξάρτητη έρευνα υψηλού επιπέδου, (2) ανταγωνιστικούς μισθούς παρομοίους με αυτούς που ισχύουν στα Ευρωπαϊκά Ερευνητικά κέντρα, (3) μείωση των διαδικασιών έναρξης της ερευνητικής διαδικασίας. Τρίτο σε σειρά βήμα θα μπορούσε να είναι η επέκταση των συστάδων έρευνας (clusters) που βασίζονται στην υπάρχουσα εξειδίκευση. Είναι πολύ σημαντικό κατά την ίδρυση νέων ερευνητικών κέντρων να γίνεται εστίαση σε τομείς που γνωρίζει καλά η Ελλάδα. Θα πρέπει λοιπόν, η Ελληνική κυβέρνηση να αναθεωρήσει τη γεωγραφική κατανομή των διασκορπισμένων ερευνητικών κέντρων και να επιτρέψει στις ιδιωτικές επιχειρήσεις να ιδρύσουν τις επιχειρήσεις τους κοντά στα ερευνητικά κέντρα. Επίσης, είναι πολύ σημαντικό, τα ερευνητικά κέντρα να μην επηρεάζονται από πολιτικές παρεμβάσεις. Απεναντίας θα πρέπει τόσο οι υπουργοί όσο και οι βουλευτές να μην παρεμβαίνουν στο ερευνητικό έργο αλλά να περιορίζονται στο να παρέχουν ένα συνολικό προϋπολογισμό (ψηφίζοντάς)και να αφήνουν την επιλογή των νέων ερευνητών σε διεθνώς καταξιωμένους επιστήμονες. Το επόμενο και πολύ σημαντικό βήμα που θα πρέπει να πραγματοποιηθεί είναι η

²¹ Kritikos, A. Greece needs a strategy for its transition to an innovation economy

μείωση του κόστους λόγω της γραφειοκρατίας, το οποίο λειτουργεί αποτρεπτικά τόσο για τις νεοσύστατες επιχειρήσεις όσο και για τους ερευνητές, αφού ο τελικός σκοπός είναι να δημιουργηθούν νέα προϊόντα και υπηρεσίες με υψηλή προστιθέμενη αξία. Το πρόβλημα της γραφειοκρατίας είναι ένα σημαντικό πρόβλημα, το οποίο δρα ως ανασταλτικός παράγοντας για την επιχειρηματικότητα και ως εκ τούτου είναι αναγκαίο να υπάρξει συντονισμένη δράση, ώστε να μειωθεί ο χρόνος που απαιτείται για τη σύσταση μιας νέας επιχείρησης καθώς επίσης στη μείωση των κανονισμών, των αμοιβών και στα καθήκοντα υποβολής εκθέσεων²². Επιπλέον, σημαντικά βήματα θα πρέπει να υλοποιηθούν και στον τομέα που αφορά το κλείσιμο των δραστηριοτήτων μιας επιχείρησης, γιατί και σε αυτό το σημείο δυστυχώς το πρόβλημα της γραφειοκρατίας είναι μεγάλο. Η δημιουργία μιας καινοτόμου οικονομίας, προϋποθέτει τη δημιουργία ενός κατάλληλου επιχειρηματικού κλίματος το οποίο αποτελείται από αποτελεσματικότητα, αποτελεσματικό δημόσιο, υψηλής ποιότητας παιδεία και τέλος σύγχρονο σύστημα υγείας. Το τελευταίο βήμα δημιουργεί τις κατάλληλες προϋποθέσεις ώστε να υπάρχει η δυνατότητα δημιουργίας ενός προγράμματος ανταλλαγής για τους καλύτερους ερευνητές. Με τον παραπάνω τρόπο θα δίνεται η δυνατότητα μεταφοράς γνώσης από μια χώρα σε μια άλλη, η χρηματοδότηση του τομέα έρευνας και ανάπτυξης, της καλύτερης οργάνωσης και διοίκησης και τέλος της προώθησης στο εξωτερικό καινοτόμων προϊόντων και υπηρεσιών.

Η εσφαλμένη λοιπόν εντύπωση πως η Ελληνική οικονομία μπορεί να οδηγηθεί στην ανάπτυξη κάνοντας μόνο ορισμένες θεσμικές μεταρρυθμίσεις και μειώσεις μισθών πρέπει πολύ σύντομα να αναθεωρηθεί. Η Ελληνική οικονομία δεν αντιμετωπίζει μόνο θεσμικά και δομικά προβλήματα, έχοντας μικρή βιομηχανική δύναμη, μικρότερη αξία εξαγωγών σε σχέση με τις εισαγωγές, μικρές επιχειρήσεις και τέλος μεγάλο αριθμό κλειστών επαγγελματιών.

Η Ελλάδα μπορεί να αναδειχθεί σε μια πραγματικά ανταγωνιστική οικονομία αν αξιοποιήσει τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που διαθέτει (τον τουρισμό, τη γεωργία κ.α.). Η έμφαση στην καινοτόμο οικονομία αποτελεί μονόδρομο για την Ελλάδα. Η ανάκαμψη όσο δύσκολο και εάν φαντάζει, δε χρειάζεται να ξεκινήσει από το μηδέν αφού στην Ελλάδα υπάρχουν σήμερα αρκετές καινοτόμες επιχειρήσεις οι οποίες μόλις αντιστραφεί το κλίμα θα συνεχίσουν να αυξάνονται δίνοντας έτσι την ευκαιρία στην Ελλάδα για ένα νέο ξεκίνημα. Όλα τα παραπάνω φυσικά απαιτούν χρόνο κάτι το οποίο σημαίνει πρακτικά ότι τα αποτελέσματα θα αργήσουν να φανούν, έτσι λοιπόν όσο πιο γρηγορά ξεκινήσουν οι αλλαγές τόσο πιο γρηγορά η Ελλάδα θα μπει σε ένα μονοπάτι βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης.

²² Kritikos, A. Greece needs a strategy for its transition to an innovation economy

2.9 Οι αναπτυσσόμενες χώρες

Πλέον είναι γεγονός η οικονομική άνοδος των νέων αναπτυσσόμενων χωρών BRICs (Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα και Νότιος Αφρική). Το παγκόσμιο ΑΕΠ για το έτος 2001 ανήλθε στα 32,1 τρισεκατομμύρια δολάρια, ενώ σήμερα έχει αυξηθεί σημαντικά φτάνοντας τα 77,8 τρισεκατομμύρια δολάρια. Αντίστοιχα αυξητική πορεία έχει ακολουθήσει και το ΑΕΠ των αναπτυσσόμενων χωρών, το οποίο έχει διαμορφωθεί στα 16,6 για το έτος 2014, ενώ το έτος 2001 ανήλθε στα 2,7 τρις δολάρια. Παρακολουθώντας με προσοχή τα παραπάνω μεγέθη είναι εύκολο να διαπιστώσει κανείς τη δημιουργία μιας νέας αγοράς, η οποία πλέον αποτελεί σημαντικό μέρος του παγκόσμιου ΑΕΠ.

Η απελευθέρωση των αγορών του χρήματος και κεφαλαίου, ο μεγάλος πληθυσμός τους, είναι μερικά από τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τις παραπάνω ανερχόμενες οικονομίες. Είναι ενδεικτικό το γεγονός πως τα συναλλαγματικά αποθέματα της Κίνας αγγίζουν τα 3,33 τρις δολάρια. Στην νέα αυτή εποχή, οι αναπτυσσόμενες αυτές οικονομίες αναμένεται να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο σε σχέση με τις δυτικές χώρες οι οποίες συγκεντρώνουν αρκετά αρνητικά χαρακτηριστικά όπως η υπερχρέωσή τους και η δημογραφική τους γήρανση.

Επιπρόσθετα, η αστικοποίηση των χωρών BRICs, είναι ένα στοιχείο που επιταχύνει την οικονομική τους μεγέθυνση και διαμορφώνει τα καταναλωτικά πρότυπα του μέλλοντος, καθώς αναμένεται περίπου 3 δις άνθρωποι να ενταχθούν στη μεσαία τάξη μέχρι το 2050²³. Σύμφωνα με μελέτες η κατανάλωση από τους Κινέζους και τους Ινδούς αναμένεται να φτάσει τα δέκα τρις δολάρια ετησίως.

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός ότι η Κίνα θα αποτελέσει τα επόμενα χρόνια τη μεγαλύτερη πηγή τουρισμού σε παγκόσμια κλίμακα, γεγονός που έχει κινητοποιήσει αρκετές ευρωπαϊκές πόλεις να προβούν σε ενέργειες για την προσέλκυσή τους. Αν και ο συνολικός αριθμός των τουριστών από την Κίνα που επισκέπτεται την Ελλάδα είναι σχετικά μικρός (120.000 χιλιάδες), παρουσιάζει αύξηση γεγονός που αποδεικνύει την προτίμηση για τη χώρα μας. Έτσι λοιπόν, η Ελλάδα θα πρέπει να στοχεύει στην προσέλκυση ενός μεγαλύτερου αριθμού τουριστών, αν αναλογιστεί κανείς το γεγονός πως ο εξερχόμενος τουρισμός της Κίνας από τα 10 εκατομμύρια (2000) έχει φτάσει τα 83 εκατομμύρια (2012), κάτι το οποίο δείχνει αφενός αυξητική τάση και αφετέρου τους Κινέζους τουρίστες να πραγματοποιούν πλέον τις μεγαλύτερες κατά κεφαλήν ταξιδιωτικές δαπάνες από όλες τις εθνικότητες.

Σύμφωνα με την τράπεζα HSBC, μέχρι το έτος 2050 υπολογίζεται ότι οι χώρες των BRIC (Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα) θα αντιπροσωπεύουν τις τέσσερις από τις πέντε μεγαλύτερες οικονομίες του κόσμου. Η ραγδαία οικονομική ανάπτυξη και εκβιομηχάνιση θα συνεπάγονται τεράστιες ευκαιρίες για τους επενδυτές. Δεδομένου ότι αυτές οι νέες οικονομίες θα αποτελεί ποσοστό άνω του 40% του παγκόσμιου πληθυσμού, οι συγκεκριμένοι καταναλωτές θα προκαλέσουν μεγάλη οικονομική αύξηση και ανάπτυξη των υποδομών.

²³ Σύμφωνα με την HSBC (2012)

2.10 Οι άμεσες ξένες επενδύσεις

Η παρουσία των άμεσων ξένων επενδύσεων είναι αναμφισβήτητα σημαντική γιατί αποτελούν μοχλό ανάπτυξης της οικονομίας, παρατηρείται δηλαδή θετική σχέση μεταξύ άμεσων ξένων επενδύσεων (ΑΞΕ) και οικονομικής ανάπτυξης, είτε άμεσα είτε έμμεσα μέσω των αποτελεσμάτων διάχυσης. Επιπρόσθετα, οι άμεσες ξένες επενδύσεις αποτελούν αναπόσπαστο στοιχείο της παγκοσμιοποίησης και αποτελούν οδηγό για την απασχόληση, την τεχνολογική πρόοδο, την αύξηση της παραγωγικότητας και τέλος τη βιώσιμη ανάπτυξη. Τα τελευταία χρόνια, ιδιαίτερα μετά το ξέσπασμα της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης, έχει έρθει στο προσκήνιο η εκτενέστερη εξέτασή του ζητήματος των ΑΞΕ, κυρίως λόγω των παραγόντων που καθορίζουν την προσέλκυση τους. Το θεσμικό περιβάλλον καθώς επίσης η πολιτική σταθερότητα φαίνεται να μονοπωλούν το ενδιαφέρον των υποψήφιων επενδυτών, ώστε να αποφασίσουν ή όχι την επενδυτική τους δραστηριότητα σε μια χώρα. Εκτός από τα παραπάνω κριτήρια, ιδιαίτερα σημαντικά μεταξύ άλλων, είναι το μέγεθος της εγχώριας οικονομίας, το κόστος παραγωγής, η παραγωγικότητα της εργασίας, το κατά κεφαλήν εισόδημα και ο όγκος του εμπορίου.

Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με την πρόσφατη έρευνα του Arbatli E. (201, IMF working paper No 192), οι προσδιοριστικοί παράγοντες των άμεσων ξένων επενδύσεων διακρίνονται σε δύο βασικές κατηγορίες, η πρώτη αφορά τους διεθνείς παράγοντες (global factors), ενώ η δεύτερη αφορά τους παράγοντες χώρας (country specific factors). Ξεκινώντας με την πρώτη σε σειρά κατηγορία, η οποία περιλαμβάνει ως διεθνείς παράγοντες (1) την ανάπτυξη μεγάλων οικονομιών ή συμμαχιών (G-7, G-20, BRICs), όπου η πραγματική αύξηση του εισοδήματος αποτελεί έναν παράγοντα που οδηγεί στην αύξηση των άμεσων ξένων επενδύσεων, κυρίως των αναπτυσσόμενων οικονομιών, επειδή προσφέρει ένα ευνοϊκό περιβάλλον για τις επενδύσεις και την επέκταση επιχειρήσεων σε άλλες χώρες, (2) τις διεθνείς συνθήκες ρευστότητας, όπου η ύπαρξη ευνοϊκών συνθηκών ρευστότητας συμβάλλουν θετικά στην αύξηση των άμεσων ξένων επενδύσεων, ιδίως σε μικρές οικονομίες με θετικές προοπτικές, καθώς οι πολυεθνικές επιχειρήσεις μπορούν εύκολα να αντλήσουν κεφάλαια για τη χρηματοδότηση έργων και να προβούν σε εξαγορές επιχειρήσεων με στόχο την ανάπτυξή τους. Ιδιαίτερα σημαντικά θεωρούνται τα πραγματικά επίπεδα των διεθνών επιτοκίων και η παροχή ρευστότητας από τις διεθνείς κεντρικές τράπεζες. (3) Τόσο η διεθνής αβεβαιότητα όσο και ο κίνδυνος αποτελούν ανασταλτικό παράγοντα για την διενέργεια επενδύσεων και την εισροή άμεσων επενδύσεων. Για την αξιολόγηση του παραπάνω κινδύνου από τους επενδυτές χρησιμοποιείται ο δείκτης μεταβλητότητας VIX. Η δεύτερη σε σειρά κατηγορία αποτελεί σημαντικό παράγοντα όσον αφορά το μακροοικονομικό επίπεδο για την προσέλκυση των επενδύσεων και ως εκ τούτου η κάθε χώρα θα πρέπει να φροντίζει ώστε να προσαρμόζει την πολιτική της στις διεθνείς προκλήσεις με στόχο να προσελκύει άμεσες ξένες επενδύσεις, να αυξάνει την παραγωγικότητα, την ανταγωνιστικότητα για μια βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη. Η δεύτερη σε σειρά κατηγορία περιλαμβάνει τους παράγοντες χώρας, οι οποίοι χωρίζονται σε 4 μεγάλες κατηγορίες: (1) τους δομικούς και διαρθρωτικούς παράγοντες, όπως η γεωπολιτική θέση, η οποία διαδραματίζει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο και ιδίως για την περίπτωση της Ελλάδας όπου θα μπορούσε να διαδραματίσει καταλυτικό ρόλο ως βασικός πυλώνας εμπορίου, τουρισμού και ενέργειας. Εν συνεχεία το επίπεδο εκπαίδευσης,

κατάρτισης (ανθρώπινο κεφάλαιο) και η εξαγωγική οικονομία, (2) οι πολιτικοί παράγοντες, όπως η πολιτική σταθερότητα, η ισχύς των συνδικάτων, οι απεργίες και άλλα σημαντικά, (3) οι μακροοικονομικοί παράγοντες, όπως τα επίπεδα πληθωρισμού, το μερίδιο εξαγωγών, η πραγματική ισοτιμία, τα δημοσιονομικά μεγέθη, το εξωτερικό χρέος και άλλα σημαντικά (4) οι οικονομικές πολιτικές, όπως η εταιρική φορολόγηση, οι περιορισμοί στις κινήσεις κεφαλαίων, οι δασμοί και άλλα σημαντικά.

Οι προσδιοριστικοί παράγοντες που επηρεάζουν τις άμεσες ξένες επενδύσεις θα μπορούσαν να συνοψιστούν ως εξής:

Προσδιοριστικοί παράγοντες που επηρεάζουν τις άμεσες ξένες επενδύσεις:

1) Διεθνείς παράγοντες (Global factors)

- i) Παγκόσμια ανάπτυξη
- ii) Ρευστότητα
- iii) Διεθνές εμπόριο
- iii) Κρίση και συστημικός κίνδυνος

2) Παράγοντες χώρας (Country-specific factors)

a) Δομικοί και διαρθρωτικοί παράγοντες

- i) Γεωπολιτική θέση
- ii) Εκπαίδευση

b) Πολιτικοί και θεσμικοί

- i) Πολιτική σταθερότητα
- ii) Ισχύς συνδικάτων
- iii) Απεργίες

c) Μακροοικονομικοί

- i) Πληθωρισμός
- ii) Μερίδιο εξαγωγών
- iii) Ισοτιμία
- iv) Χρέος και ελλείμματα

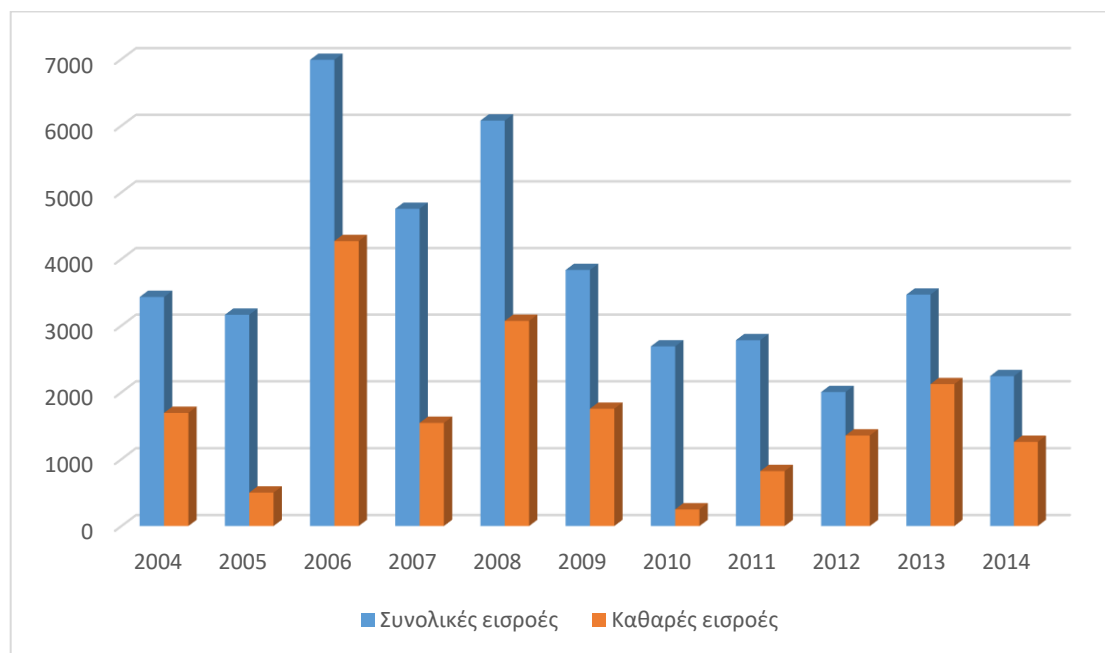
d) Οικονομική πολιτική

- i) Φορολογία
- ii) Περιορισμοί στις κινήσεις κεφαλαίων
- iii) Δασμοί

Όσον αφορά την Ελληνική οικονομία είναι επιτακτική ανάγκη να δημιουργηθεί ευνοϊκό κλίμα και να διαμορφωθούν οι κατάλληλες πολιτικές ώστε η Ελλάδα να προσελκύσει ξένους επενδυτές. Ο λόγος, ο οποίος καθιστά τις άμεσες ξένες επενδύσεις σημαντικές, είναι γιατί οι τελευταίες αποτελούν μια δέσμη εισροών που περιλαμβάνει εκτός από τη μεταφορά του κεφαλαίου και άλλους άυλους πόρους όπως είναι η τεχνογνωσία, οι νέες μέθοδοι παραγωγής και η τεχνολογία. Οι παραπάνω πόροι συμβάλλουν αποφασιστικά στην οικονομική ανάπτυξη και μεγέθυνση ενώ επιφέρουν και άλλα σημαντικά οφέλη όπως είναι η οικονομία κλίμακας. Η γραφειοκρατία, το ασταθές νομικό καθεστώς, η πολιτική αστάθεια, η διοικητικές διαδικασίες, η καθυστέρηση στην απονομή δικαιοσύνης, η αβεβαιότητα της συνεχόμενης ύφεσης της Ελληνικής οικονομίας λόγω των διαρθρωτικών προβλημάτων της αποτελούν ανασταλτικό παράγοντα για τις άμεσες ξένες επενδύσεις.

Στον πίνακα που ακολουθεί απεικονίζεται διαγραμματικά η πορεία των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων στην Ελλάδα κατά την περίοδο 2004-2014.

Διάγραμμα 2.8 Οι ΑΞΕ στην Ελλάδα κατά την περίοδο 2004-2014

Πηγή: www.enterprisegreece.gov.gr

Η προσεκτική μελέτη του παραπάνω διαγράμματος δείχνει ότι οι συνολικές ακαθάριστες εισροές επενδυτικών κεφαλαίων κατά το έτος 2014 σημείωσαν μείωση 35,3% σε σχέση με το 2013. Οι καθαρές εισροές επενδυτικών κεφαλαίων σημείωσαν ακόμα μεγαλύτερη πτώση (40,7%), σε σχέση με το έτος 2013.

Όσον αφορά το 2014, οι διαφορές αναμεσά σε ακαθάριστες και καθαρές εισροές αφορούσε κυρίως αποπληρωμές δανείων προς τις μητρικές και δευτερευόντως στις εκροές κεφαλαίων για εξαγορές και συγχωνεύσεις στο εξωτερικό από τις ξένες εταιρείες που δραστηριοποιούνται στη χώρα.

2.11 Η ανάγκη για αειφόρο ανάπτυξη και κοινωνική συνοχή

Είναι πλέον γεγονός ότι η παγκόσμια οικονομία βρίσκεται στο κατώφλι μεγάλων αλλαγών, οι οποίες έχουν ήδη αρχίσει να επηρεάζουν ολοένα και περισσότερες χώρες. Η παγκοσμιοποίηση έχει δημιουργήσει σημαντικές παγκόσμιες κοινωνικές και οικονομικές ανατροπές εις βάρος των υπερχρεωμένων αναπτυσσόμενων και υπέρ των αναπτυσσόμενων οικονομιών.

Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι η Κίνα έχει ξεπεράσει τις ΗΠΑ σε όρους ισοδυναμίας αγοραστικής δύναμης (PPP), ενώ το έτος 2019 αναμένεται να την ξεπεράσει και σε ονομαστικούς όρους δολαρίων, συμμετέχοντας στη διαμόρφωση του 18% του παγκόσμιου ΑΕΠ, σε σχέση με το 2000 όπου βρισκόταν στο 4%.

Η Ελληνική οικονομία ωστόσο όλα αυτά τα χρόνια δεν κατάφερε να προσαρμοστεί στις παγκόσμιες εξελίξεις, υιοθετώντας ένα εσωστρεφές οικονομικό μοντέλο, το οποίο περιελάμβανε υπέρογκο δανεισμό, την κατανάλωση εισαγόμενων προϊόντων, τον υπεράριθμο δημόσιο τομέα χωρίς να υπολογίζονται οι τεράστιες επιπτώσεις που θα αντιμετώπιζε η Ελληνική οικονομία στο άμεσο μέλλον. Ευνόητο είναι λοιπόν, πώς η δύσκολη οικονομική κατάσταση την οποία βιώνει σήμερα η Ελλάδα έχει τις ρίζες τις στο παρελθόν και μάλιστα αρκετές δεκαετίες πιο πριν. Ιδιαίτερα ανησυχητικές είναι οι επιδόσεις της Ελληνικής οικονομίας, οι οποίες δυστυχώς επιβεβαιώνονται από την πτώση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος, το οποίο σήμερα αποτελεί το 0,38% του παγκόσμιου ΑΕΠ, τη στιγμή που το 2004 ήταν στο 0,54 % του παγκόσμιου ΑΕΠ.

Ωστόσο, η Ελληνική οικονομία μπορεί να εκμεταλλευτεί τα δυνατά της σημεία καθώς επίσης και τις ευκαιρίες, διορθώνοντας τις αδυναμίες της και ελαχιστοποιώντας τις συνέπειες των απειλών, δημιουργώντας ένα μονοπάτι μακροπρόθεσμης μεν αλλά βιώσιμης ανάπτυξης δε. Είναι επιτακτική ανάγκη η δημιουργία του νέου οικονομικού μοντέλου της Ελληνικής οικονομίας να πραγματοποιηθεί με γνώμονα τη βιώσιμη ανάπτυξη και με κύρια σημεία τη δημιουργία πλεονασμάτων και τη μείωση του χρέους, τη βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου της Ελληνικής οικονομίας, το οποίο συνεπάγεται ότι η Ελλάδα δεν θα πρέπει να συνεχίζει να εισάγει ολοένα και περισσότερο και να εξάγει ολοένα και λιγότερα προϊόντα, προς τις χώρες του εξωτερικού ενώ έμφαση θα πρέπει να δοθεί και στην προστασία του περιβάλλοντος και να μην γίνεται σπατάλη πόρων. Αναφορικά με την κοινωνική συνοχή είναι επιτακτική η ανάγκη εισόδου στην αγορά εργασίας περισσότερου εργατικού δυναμικού και η καταλληλότερη αξιοποίηση του ανθρωπίνου εργατικού δυναμικού, το οποίο είναι το μοναδικό στοιχείο το οποίο μπορεί να προσφέρει ένα μόνιμο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για τις επιχειρήσεις, ενώ τέλος το κράτος θα πρέπει να μεριμνήσει αποκαθιστώντας τις όποιες αδικίες αντιμετωπίζοντας αποτελεσματικά τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό²⁴.

²⁴ ΚΕΠΕ (2014). Το αναπτυξιακό όραμα για την Ελλάδα του 2020, Αθήνα

Κεφάλαιο 3: Τα δυνατά σημεία της Ελληνικής οικονομίας

3.1 Η Ευρωπαϊκή Ένωση

Η ένταξη στη μεγάλη Ευρωπαϊκή οικογένεια αποτέλεσε για την Ελλάδα ένα σημαντικό γεγονός καθώς η συγκεκριμένη ένταξη συνοδεύεται από πολλά οφέλη. Σήμερα, η Ευρώπη αποτελεί μια οικονομική και πολιτική συνεργασία ανάμεσα σε 28 Ευρωπαϊκές χώρες.

Πρώτος στόχος της ήταν η ενίσχυση της οικονομικής συνεργασίας των κρατών που συμμετείχαν. Έτσι ενώ ξεκίνησε ως οικονομική συνεργασία στη συνέχεια εξελίχθηκε σε ένα οργανισμό, ο οποίος δραστηριοποιείται σε ποικίλους τομείς. Για αυτό το λόγο το 1993 μετονομάστηκε από Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα σε Ευρωπαϊκή Ένωση. Η αμοιβαία αποδοχή ενός συνόλου συνθηκών από όλα τα κράτη-μέλη διασφαλίζει τη σταθερότητα της ένωσης και συμβάλλει παράλληλα στην ομαλή λειτουργία της. Η είσοδος της Ελλάδας στην νομισματική ένωση (ζώνη του ευρώ) το έτος 2002, ουσιαστικά θα ολοκληρώσει την αρχική ένταξη της Ελλάδας αφού πλέον θα συμμετέχει και στο ενιαίο νόμισμα. Ένα από τα σημαντικά πλεονεκτήματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι η κατάργηση των συντοριακών ελέγχων, κάτι το οποίο συνεπάγεται ότι οι πολίτες αποκτούν τη δυνατότητα της ελεύθερης μετακίνησης σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ παράλληλα μπορούν να αναζητήσουν μόνιμη εργασία στα υπόλοιπα κράτη-μέλη, τέλος ως παράγοντας ειρήνης, ευημερίας και σταθερότητας η ΕΕ βοήθησε σημαντικά στην αύξηση του βιοτικού επιπέδου των Ευρωπαίων. Επιπρόσθετα ένα από τα αναμφισβήτητα σημαντικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι η προαγωγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, η ελευθερία, η δημοκρατία, η ισότητα, το κράτος δικαίου και ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αποτελούν θεμελιώδεις αξίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα παραπάνω θεμελιώδη δικαιώματα κατοχυρώνονται σε εθνικό επίπεδο από το σύνταγμα του κάθε κράτους-μέλους και σε Ευρωπαϊκό επίπεδο από το Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ.

Για τη διαφύλαξη της διαφάνειας και της δημοκρατικότητας η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει θεσπίσει μια σειρά από θεσμικά όργανα²⁵.

1.Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο είναι το νομοθετικό σώμα της ΕΕ και εκλέγεται άμεσα από τους πολίτες της ΕΕ κάθε 5 χρόνια.

2.Ευρωπαϊκό Συμβούλιο

Καθορίζει τις γενικές πολιτικές κατευθύνσεις και προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

²⁵ www.europa.eu. Ευρωπαϊκή Ένωση

3. Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης μαζί με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αποτελούν το βασικό όργανο αποφάσεων για την Ευρωπαϊκή Ένωση και σε αυτό μετέχουν οι υπουργοί όλων των κρατών μελών της ΕΕ.

4. Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προάγει το γενικό συμφέρον της ΕΕ προτείνοντας και επιβάλλοντας νομοθεσία και εφαρμόζοντας την πολιτική και τέλος τον προϋπολογισμό της ΕΕ.

5. Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ο ρόλος του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι να μεριμνά για την ομοιόμορφη ερμηνεία και εφαρμογή του δικαίου της ΕΕ σε όλα τα κράτη-μέλη καθώς επίσης να εξασφαλίζει ότι τα κράτη μέλη και τα θεσμικά όργανα της ΕΕ συμμορφώνονται με το δίκαιο της ΕΕ.

6. Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα έχει ως ρόλο τη διαχείριση του ευρώ, τη διατήρηση της σταθερότητας των τιμών και τέλος την άσκηση της οικονομικής και της νομισματικής πολιτικής

7. Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο

Το Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο είναι ανεξάρτητη εξωτερική ελεγκτική αρχή της ΕΕ και μεριμνά για τα συμφέροντα των Ευρωπαίων φορολογουμένων. Αν και δε διαθέτει νομικές εξουσίες, έχει ως αποστολή τη βελτίωση της διαχείρισης του προϋπολογισμού της ΕΕ από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή καθώς επίσης και την κατάρτιση εκθέσεων για τα οικονομικά της ΕΕ.

8. Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης

Η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης έχει ως ρόλο τη διαχείριση των διπλωματικών σχέσεων της ΕΕ με τρίτες χώρες και ασκεί την εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας της ΕΕ.

9. Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή

Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή αποτελεί ένα συμβουλευτικό όργανο της ΕΕ, το οποίο εκπροσωπεί τις οργανώσεις εργαζομένων και εργοδοτών καθώς επίσης και άλλες ομάδες συμφερόντων.

10.Επιτροπή των Περιφερειών

Η Επιτροπή των Περιφερειών είναι ένα συμβουλευτικό όργανο το οποίο εκπροσωπεί τις περιφερειακές και τοπικές αρχές τις Ευρώπης.

11.Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων

Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων ασχολείται με τη χρηματοδότηση των σχεδίων τα οποία συμβάλλουν στην επίτευξη των στόχων της ΕΕ.

12.Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής

Ο Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής έχει ως ρόλο τη διερεύνηση των καταγγελιών κατά οργάνων, υπηρεσιών και οργανισμών της ΕΕ.

13.Ευρωπαίος Επόπτης Προστασίας Δεδομένων

Ο Ευρωπαίος Επόπτης Προστασίας Δεδομένων διασφαλίζει ότι κατά την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων τα όργανα και οι οργανισμοί της σέβονται την ιδιωτική ζωή των πολιτών.

14.Διοργανικές Υπηρεσίες

Η πλήρης ονομασία του παραπάνω θεσμικού οργάνου της ΕΕ είναι η Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ασκεί καθήκοντα εκδοτικού οίκου για τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παράγοντας και διανέμοντας όλες τις επίσημες δημοσιεύσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση σήμερα αποτελείται από 28 κράτη-μέλη και με πληθυσμό που ξεπερνάει τα 508 εκατομμύρια ενώ παρέχει στους κατοίκους της τη δυνατότητα να ζουν χωρίς το φόβο εισβολής ή επίθεσης. Ως παράγοντας σταθερότητας παρέχει τη δυνατότητα της ελεύθερης διακίνησης των ατόμων, των αγαθών και των κεφαλαίων μέσα στην ΕΕ, γεγονός το οποίο δίνει τη δυνατότητα σε όλους τους κατοίκους της ΕΕ να σπουδάσουν και ακόμη να εργαστούν σε οποιοδήποτε κράτος μέλος της ΕΕ. Τέλος, η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί ένα ακόμη πλεονέκτημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σύμφωνα με τα παραπάνω, μπορεί εύκολα να γίνει αντιληπτή η σημασία της ΕΕ για την Ελλάδα και κατ' επέκταση για την Ελληνική οικονομία.

3.2 Το κοινό νόμισμα

Κυρίως λόγω της σύνδεσης πολιτικών και οικονομικών στόχων, οφείλεται η δημιουργία ενός κοινού νομίσματος για ολόκληρη την Ευρωζώνη. Σήμερα το ενιαίο νόμισμα χρησιμοποιείται από 19 κράτη μέλη (περισσότεροι από 337 εκατομμύρια άτομα το χρησιμοποιούν) και τέθηκε σε κυκλοφορία το 2002 και για την Ελλάδα. Πρόκειται για ένα ισχυρό σύμβολο της Ευρωπαϊκής ενότητας, ταυτότητας και συνεργασίας, το οποίο είναι το πλέον σημαντικό νόμισμα ύστερα από το δολάριο των ΗΠΑ, αποτελώντας ένα αναγνωρίσιμο νόμισμα μεγάλης εμβέλειας.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονιστούν ποια είναι τα οφέλη από τη χρησιμοποίηση του συγκεκριμένου νομίσματος. Ένα σημαντικό στοιχείο που θα πρέπει να τονιστεί είναι το γεγονός ότι η δημοσιονομική, νομισματική και οικονομική πολιτική που ασκείται μέσα στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση έχει ως βασικό σκοπό τη διασφάλιση της ισχύος και της σταθερότητας του ευρώ. Επιπρόσθετα, η Οικονομική και Νομισματική Ένωση διασφαλίζει τη σταθερότητα των τιμών. Αν και κατά το παρελθόν, αρκετές χώρες της ΕΕ παρουσίαζαν μεγάλο πληθωρισμό, σήμερα ο πληθωρισμός μέσα στην Ευρωζώνη κυμαίνεται σταθερά περίπου στο 2%. Ένα ακόμη σημαντικό όφελος της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης είναι η δημιουργία οικονομίας μεγάλης κλίμακος σε συνδυασμό με την ύπαρξη του ενιαίου νομίσματος. Το μεγαλύτερο μέγεθος της αγοράς και η ύπαρξη ενός κοινού πλαισίου συντελούν στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας στο εσωτερικό της ένωσης, της ανταγωνιστικότητας και τέλος της ισχύος της οικονομίας. Ως εκ τούτου η παραπάνω συγκέντρωση στηρίζει την οικονομική σταθερότητα, ενισχύει την οικονομική ανάπτυξη και τέλος δημιουργεί περισσότερες θέσεις εργασίας. Τα πλεονεκτήματα του ενιαίου νομίσματος, έχουν και πρακτικά οφέλη για τους πολίτες, αφού πλέον δεν υφίσταται κόστος και ανάγκη συναλλάγματος για όσους κινούνται μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ παράλληλα διευκόλυνε σημαντικά τις διασυνοριακές αγορές προϊόντων ενισχύοντας των ανταγωνισμό και διατηρώντας χαμηλά τις τιμές των προϊόντων. Εξίσου σημαντικά είναι και τα οφέλη για τις επιχειρήσεις λόγω των σταθερών επιτοκίων τα οποία προωθεί η Οικονομική και Νομισματική Ένωση και βοηθούν τις επιχειρήσεις να πραγματοποιούν επενδύσεις. Ωστόσο, ένα από τα σημαντικότερα πλεονεκτήματα είναι ότι το ευρώ ουσιαστικά τερμάτισε τον ανταγωνισμό μεταξύ των εθνικών νομισματικών πολιτικών. Το ενιαίο νόμισμα με τη σταθερότητα του προσέφερε τη δυνατότητα στις επιχειρήσεις να καταρτίζουν μακροπρόθεσμα σχέδια και να πραγματοποιούν επενδύσεις βελτιώνοντας την ανταγωνιστικότητά τους.

Σήμερα, ο διεθνής ρόλος του ευρώ είναι αναμφισβήτητος καθώς αποτελεί το δεύτερο με τη μεγαλύτερη διαπραγματευτική δύναμη νόμισμα μετά το δολάριο, με το 40% των διεθνών συναλλαγών να πραγματοποιείται με ευρώ.

Παρακάτω αναφέρονται επιγραμματικά τα οφέλη από τη Νομισματική Ένωση:

Τα πλεονεκτήματα του ενιαίου νομίσματος λόγω της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης

- 1) Σταθερότητα τιμών και επιτοκίων μέσω της νομισματικής πολιτικής
- 2) Μέσω της δημοσιονομικής πολιτικής περιορίζονται τα ετήσια δημόσια ελλείματα και το δημόσιο χρέος

3) Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα είναι αρμόδια για την άσκηση Νομισματικής Πολιτικής καθώς επίσης και για την έκδοση χρήματος, ενώ κύριος στόχος είναι η διατήρηση χαμηλού πληθωρισμού (το μέσο ποσοστό του πληθωρισμού κυμαίνεται στο 2%).

4) Η μεγάλη κλίμακας οικονομία που δημιουργείται με την ύπαρξη ενός κοινού νομίσματος, συντελεί στη δημιουργία ενός πλαισίου για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας, της ανταγωνιστικότητας και της ισχύος της οικονομίας στο εσωτερικό της ένωσης, το οποίο πρακτικά σημαίνει στήριξη της οικονομικής ανάπτυξης και επομένως δημιουργία περισσότερων θέσεων εργασίας.

Τα άμεσα οφέλη του ενιαίου νομίσματος για τους ιδιώτες

- 1) Δεν υπάρχει η ανάγκη συναλλάγματος μέσα στα σύνορα της Ευρωζώνης
- 2) Διαφάνεια στις διασυνοριακές αγορές προϊόντων
- 3) Ενίσχυση του ανταγωνισμού και σύγκριση των τιμών των προϊόντων με τη βοήθεια του διαδικτύου
- 4) Χαμηλό επίπεδο τιμών

Τα άμεσα οφέλη του ενιαίου νομίσματος για τις επιχειρήσεις

- 1) Σταθερά επιτόκια, τα οποία συντελούν αποφασιστικά στην οικονομική ανάπτυξη
- 2) Η υιοθέτηση του ενιαίου νομίσματος τερμάτισε τον ανταγωνισμό των εθνικών νομισμάτων
- 3) Δεν υπάρχει κόστος συναλλάγματος (για τις χώρες της ΟΝΕ)
- 4) Η σταθερότητα των τιμών δημιούργησε συνθήκες ασφάλειας για μακροπρόθεσμα σχέδια και επενδύσεις

3.3 Η Ναυτιλία

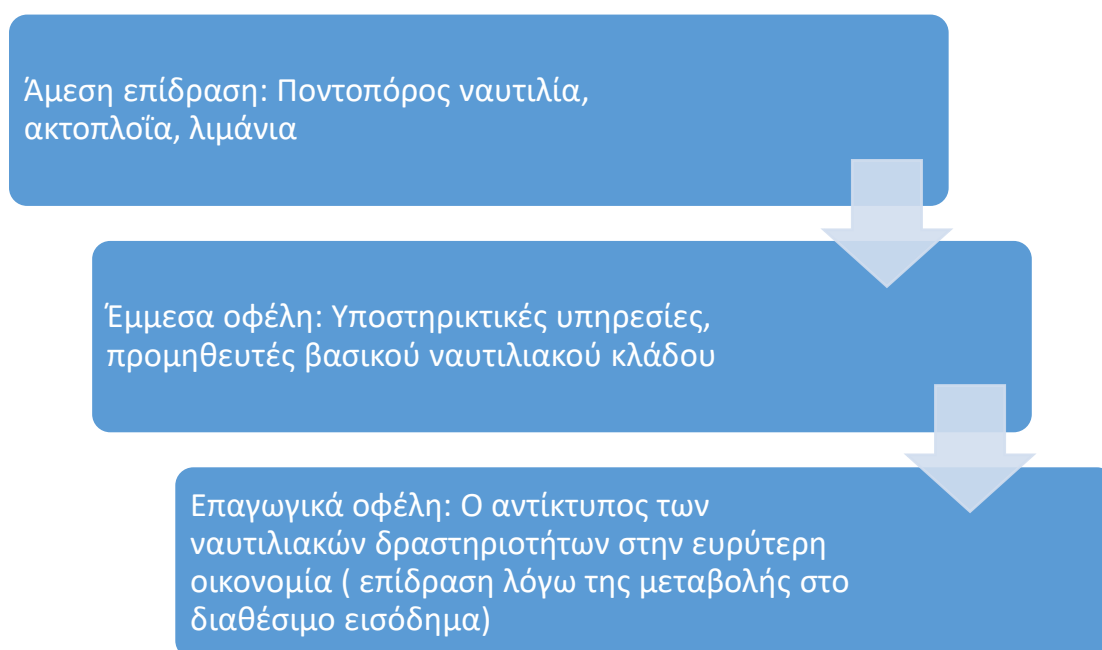
Η ραγδαία ανάπτυξη της Ελληνικής ναυτιλίας άρχισε στην δεκαετία του 1970, με έτος κορύφωσης το 1979, δηλαδή πριν από τη μεγάλη πετρελαϊκή κρίση. Σήμερα, η Ελληνόκτητη ναυτιλία ηγείται του παγκόσμιου στόλου και είναι πρώτη σε χωρητικότητα με περισσότερα από 4000 πλοία. Αν αποτυπωνόταν το παραπάνω στοιχείο σε αριθμούς τότε η Ελληνόκτητη ναυτιλία κατέχει το 16% της παγκόσμιας χωρητικότητας. Το παραπάνω στοιχείο είναι ιδιαίτερα σημαντικό αν αναλογιστεί κανείς το γεγονός ότι το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Ελλάδας αποτελεί περίπου το 0,40% του παγκόσμιου ΑΕΠ, γεγονός το οποίο αποδεικνύει τη σπουδαιότητα της ναυτιλίας για την Ελληνική οικονομία καθώς στη συγκεκριμένη δύσκολη χρονική περίοδο ύφεσης μπορεί να αποτελέσει βασικό μοχλό ανάπτυξης βοηθώντας την Ελληνική οικονομία σε ρευστότητα, απασχόληση, συνεισφορά στο ΑΕΠ και επενδύσεις²⁶.

Όσον αφορά τα οφέλη της Ελληνικής ναυτιλίας, διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία αφορά τα άμεσα οφέλη, τα οποία περιλαμβάνουν τα έξοδα του βασικού ναυτιλιακού κλάδου (ποντοπόρος ναυτιλία, ακτοπλοΐα, λιμάνια) στην Ελλάδα. Εν συνεχεία, η δεύτερη κατηγορία αφορά τα έμμεσα οφέλη, τα οποία περιλαμβάνουν το σύνολο των υποστηρικτικών υπηρεσιών (τράπεζες, ναυλομεσίτες, επισκευές, ασφαλιστικού οργανισμοί) καθώς επίσης και τους προμηθευτές (ανταλλακτικών, καυσίμων) του βασικού ναυτιλιακού κλάδου στην Ελλάδα. Η τελευταία κατηγορία αφορά τα επαγωγικά οφέλη, τα οποία προκύπτουν από την παραπάνω δραστηριότητα και αφορούν την ευρύτερη οικονομία. Περιλαμβάνει ακόμη και την πρόσθετη κατανάλωση των νοικοκυριών τα οποία προέρχονται από εισοδήματα του βασικού ναυτιλιακού κλάδου, των υποστηρικτικών υπηρεσιών και όλων των επιχειρήσεων και κλάδων που συνδέονται με αυτές.

Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζεται η άμεση, έμμεση και επαγωγική επίδραση της ναυτιλίας στην Ελληνική οικονομία.

²⁶ BCG. Εκτίμηση του αντίκτυπου της Ναυτιλίας στην Ελληνική κοινωνία. (2013) σελίδα 3

Διάγραμμα 3.1 Άμεση, έμμεση και επαγωγική επίδραση της ναυτιλίας

Πηγή: Η συμβολή της ποντοπόρου ναυτιλίας στην Ελληνική οικονομία: Επιδόσεις και προοπτικές (2013) IOBE

Με βάση στοιχεία του 2010, η συνεισφορά της Ελληνικής ναυτιλίας έφτασε τα 13,4 δισεκατομμύρια ενώ η συνολική απασχόληση του εργατικού δυναμικού έφτασε κοντά στα 170.000 άτομα. Από το σύνολο των 13,3 δισεκατομμυρίων, η άμεση συνεισφορά υπολογίστηκε περίπου στα 7,6 δισεκατομμύρια, η έμμεση συνεισφορά στα 2,3 δις ευρώ και τέλος η επαγωγική συνεισφορά στα 3,4 δις ευρώ. Συνολικά η συνεισφορά του ναυτιλιακού κλάδου αντιστοιχεί στο 6,4% του συνολικού ΑΕΠ (13,3 δις ευρώ).

Στην συνέχεια παρουσιάζεται η συμβολή της ποντοπόρου ναυτιλίας στην Ελληνική ναυτιλία.

Πίνακας 3.1 Η συνολική συμβολή της Ελληνικής ναυτιλίας στην Ελληνική οικονομία (2009)

(εκατομ. Ευρώ)	Άμεση επίδραση	Έμμεση επίδραση	Συνολική επίδραση
Εγχώρια πρ. αξία	8.422	4.847	13.269
Εισόδημα	732	1.949	2.681
Φόροι	559	231	790
Απασχόληση	34	158	192

Πηγή: Η συμβολή της ποντοπόρου ναυτιλίας στην Ελληνική οικονομία: Επιδόσεις και προοπτικές (2013) IOBE

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός ότι οι Έλληνες εφοπλιστές συνεισφέρουν στην Ελληνική οικονομία επενδύοντας ναυτιλιακά κεφάλαια. Πιο συγκεκριμένα οι Έλληνες εφοπλιστές επενδύουν σε ναυτιλιακά κεφάλαια σε τομείς της Ελληνικής οικονομίας όπως είναι ο τραπεζικός τομέας, ο τουρισμός, η ενέργεια, οι μεταφορές, η τεχνολογία, τα ακίνητα και άλλους σημαντικούς τομείς.

Επιπρόσθετα ιδιαίτερα σημαντική είναι η παρουσία της Ελληνικής ναυτιλίας σε σημαντικές επενδύσεις όπως είναι τα ναυπηγεία Σκαραμαγκά, τα διυλιστήρια, η ίδρυση της Ολυμπιακής αεροπορίας, η ίδρυση των ναυπηγείων Ελευσίνας εμπορικής τράπεζας και τέλος οι επενδύσεις σε ξενοδοχειακά συγκροτήματα. Τέλος, οι Έλληνες εφοπλιστές στηρίζουν έμπρακτα τον πολιτισμό, την εκπαίδευση, την υγεία, είτε μέσω των ατομικών τους φιλανθρωπιών είτε μέσω της Ένωσης Ελλήνων Εφοπλιστών καθώς και μέσα από τη δραστηριότητα των κοινωφελών τους ιδρυμάτων.

Είναι γεγονός ότι η Ελληνική ναυτιλία μπορεί να αποτελέσει βασικό μοχλό ανάπτυξης της Ελληνικής οικονομίας. Σύμφωνα με τη μελέτη της Boston Consulting Group προτείνονται τα εξής πέντε σημεία. (1) Αρχικά, θα πρέπει να ενταχθεί ο ναυτιλιακός τομέας στην μακροπρόθεσμη αναπτυξιακή πολιτική της Ελλάδας λόγω της μεγάλης σημασίας της, (2) επιπρόσθετα είναι αναγκαίο να ενισχυθεί η απασχόληση των Ελλήνων στη ναυτιλία και αυτό γιατί μπορούν να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας, (3) τρίτο σε σειρά είναι η αναβάθμιση ποιότητας της εκπαίδευσης και η δυνατότητα της ιδιωτικής εκπαίδευσης, υπό την έννοια ότι αρχική υψηλή εκπαίδευση θέτει τις βάσεις για μια σωστή και συνεχή επαγγελματική κατάρτιση για το μέλλον. (4) Τέταρτο και ιδιαίτερος σημαντικό είναι η απλοποίηση των διαδικασιών έναρξης επιχειρήσεων και η μείωση της γραφειοκρατίας, το οποίο δυστυχώς λειτουργεί αποθαρρυντικά όχι μόνο για τις επενδύσεις στο χώρο της ναυτιλίας αλλά και για άλλους τομείς και (5) τέλος η ύπαρξη ενός σταθερού και ανταγωνιστικού θεσμικού πλαισίου, σχετικά με το διεθνή ανταγωνισμό που υπάρχει για τη νηολόγηση πλοίων και για την προσέλκυση ναυτιλιακών δραστηριοτήτων.

Εξίσου σημαντική είναι και η συνεισφορά της Ελληνικής ακτοπλοΐας για την Ελληνική οικονομία, η οποία ουσιαστικά συνδέει την ηπειρωτική χώρα με τη νησιωτική Ελλάδα και αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες στην Ευρώπη. Σήμερα, οι κυριότερες ακτοπλοϊκές εταιρείες διαθέτουν σύγχρονο στόλο πλοίων με μεγάλη χωρητικότητα (λόγω της επένδυσης σε νεότερα πλοία). Ωστόσο, η ύφεση της Ελληνικής οικονομίας (από το έτος 2009 και ύστερα) είχε ως αποτέλεσμα την πτώση της επιβατικής κίνησης και σε συνδυασμό με την αύξηση των διεθνών τιμών των καυσίμων (στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονιστεί ότι το κόστος των καυσίμων αποτελεί περισσότερο από το μισό του κύκλου εργασιών του κλάδου σύμφωνα με την έρευνα του IOBE), οδήγησε σε πτώση του κύκλου εργασιών και σε συνδυασμό με την αύξηση των λειτουργικών εξόδων, ο κλάδος οδηγήθηκε εν τέλει στο να σημειώσει μεγάλες ζημιές.

Εντούτοις, όμως η σημαντική συμβολή της ακτοπλοΐας στην Ελληνική οικονομία δεν μπορεί να μην αναφερθεί και αυτό γιατί η επιβατηγός ναυτιλία συνεισφέρει στην εγχώρια οικονομία με τη διακίνηση επιβατών και οχημάτων και λειτουργεί επικουρικά στην ανάπτυξη άλλων κλάδων δραστηριότητας όπως είναι ο τουρισμός, ο πρωτογενής και ο μεταποιητικός τομέας. Είναι εξαιρετικά σημαντικό να υπάρχει μεταφορική επικοινωνία της ηπειρωτικής χώρας με τα νησιά, γιατί οι παραπάνω τομείς εξαρτώνται σε πολύ μεγάλο βαθμό με την ακτοπλοΐα.

Σύμφωνα με το Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE), σε όρους ΑΕΠ η συνεισφορά στην οικονομία από τη ζήτηση για ακτοπλοϊκές μεταφορές στο εσωτερικό της χώρας το 2013 εκτιμάται σε περίπου 1,5 δις ευρώ ενώ σε όρους απασχόλησης οι θέσεις εργασίας φτάνουν τις 21.400.000 χιλιάδες.

Πίνακας 3.2 Η συνεισφορά της ακτοπλοΐας στην Ελληνική οικονομία (2013)

(εκατομ. Ευρώ)	Ναύλα	Καταλυτικές επιδράσεις	Σύνολο
Προστιθέμενη αξία€	1.200	8.886	10.086
ΑΕΠ€	1.512	10.334	11.846
Απασχόληση(χιλ.)	21,4	239	260
Φορολογικά έσοδα€	449	1.693	2.142

Πηγή: Εκτιμήσεις IOBE. Η συμβολή της Ακτοπλοΐας στην Ελληνική οικονομία: Επιδόσεις και Προοπτικές

Σύμφωνα με το Ινστιτούτο Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE), λόγω των υφιστάμενων δύσκολων οικονομικών συνθηκών στις οποίες έχει περιέλθει η οικονομία της Ελλάδας είναι επιτακτική ανάγκη να ληφθούν μέτρα ώστε να ενδυναμωθεί ο κλάδος της Ελληνικής ακτοπλοΐας. Αρχικά, ως πρώτο μέτρο θα πρέπει να εξεταστεί το ενδεχόμενο μείωσης του κόστους λειτουργίας του πλοίου μέσω της μείωσης του κόστους λειτουργίας, εξαιρώντας φυσικά το μόνο λειτουργικό έξοδο το οποίο είναι το πετρέλαιο και για το οποίο η τιμή ούτως ή άλλως διαμορφώνεται κατά βάση εξωγενώς. Δεύτερον, θα πρέπει να υλοποιηθούν μια σειρά από μέτρα, τα οποία θα ωφελήσουν την Ελληνική ακτοπλοΐα, όπως είναι η κατάργηση του επίναυλου, η μείωση των λιμενικών τελών όπου δεν υπάρχει ανταποδοτικότητα υπηρεσιών ενώ παράλληλα θα πρέπει να επανεξεταστεί η παροχή της υποχρεωτικής έκπτωσης στα εισιτήρια των πλοίων για ορισμένες κατηγορίες χρηστών. Το επόμενο σημείο που θα πρέπει να εξεταστεί αφορά τη δυνατότητα μείωσης των συντελεστών ΦΠΑ στα εισιτήρια της ακτοπλοΐας. Μια μείωση, σύμφωνα με το IOBE, θα έχει θετικό αντίκτυπο στον κλάδο και στην οικονομική δραστηριότητα στα νησιά. Επιπλέον, ο εκσυγχρονισμός του συστήματος έκδοσης των ακτοπλοϊκών εισιτηρίων σύμφωνα με τα πρότυπα των αεροπορικών εταιρειών (έκδοση εισιτηρίων ηλεκτρονικά) θα επιτρέψει στις ναυτιλιακές εταιρείες να αυξήσουν τα έσοδά τους, αφού θα μειωθεί κατά πολύ ένα σημαντικό λειτουργικό κόστος. Ένα ακόμη σημαντικό σημείο, είναι ο επανασχεδιασμός του ακτοπλοϊκού συστήματος και πιο συγκεκριμένα η επαναξιολόγηση του συνόλου της Ελληνικής ακτοπλοΐας όπως πχ. η καλύτερη αξιοποίηση των πόρων που διατίθενται για την αποζημίωση των μη εμπορικών γραμμών. Τέλος, η επανεξέταση του συστήματος αποζημίωσης παροχής δημόσιας υπηρεσίας είναι επιτακτική, καθώς επίσης και η επανασχεδιασμός του δικτύου θα πρέπει να εξετάζει σημαντικά σημεία όπως είναι η δυνατότητα δημιουργίας περιφερειακών κόμβων ώστε να είναι δυνατή η ταχύτερη μετεπιβίβαση σε μικρότερα λιμάνια, ενώ ιδιαίτερα σημαντική είναι και η βελτίωση των διαδικασιών²⁷.

²⁷ IOBE. Η συμβολή της ακτοπλοΐας στην Ελληνική οικονομία: Επιδόσεις και προοπτικές. (2014) σελίδα 7

3.4 Ο Τουρισμός και τα ταξίδια

Η Ελλάδα έχει μακρά παράδοση στον τουρισμό και τη φιλοξενία λόγω της σπουδαίας ιστορίας της και του αρχαίου πολιτισμού της. Η τοποθεσία της Ελλάδας, τα πολυάριθμα νησιά της, ο ήλιος, η θάλασσα είναι στοιχεία τα οποία την καθιστούν σημαντικό τουριστικό και ταξιδιωτικό προορισμό.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί η συμβολή του τουρισμού και των ταξιδιών διακρίνεται στην άμεση, στην έμμεση και στη συνδυασμένη ώστε να έχουμε τη συνολική συνεισφορά στην Ελληνική οικονομία.

Η επίδραση του τουρισμού και των ταξιδιών είναι σημαντική σε οικονομικό και σε κοινωνικό επίπεδο. Η έναρξη νέων επιχειρήσεων, το εμπόριο, οι επενδύσεις, η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, η καινοτόμος επιχειρηματικότητα του εργατικού δυναμικού αλλά και η προστασία της κληρονομιάς και των πολιτιστικών αξιών, αποδεικνύουν την τεράστια σημασία ύπαρξης του τουρισμού και των ταξιδιών για μια χώρα. Ωστόσο, ένα κράτος για να μπορέσει να εκμεταλλευτεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις ευεργετικές συνέπειες καθίσταται αναγκαία η μελέτη συγκεκριμένων δεικτών. Το Παγκόσμιο Συμβούλιο Τουρισμού και Ταξιδιών, για 25 χρόνια αξιολογεί την οικονομική επίδραση του τουρισμού και των ταξιδιών.

Άμεση συνεισφορά τουρισμού και ταξιδιών στο ΑΕΠ

Όσον αφορά την Ελληνική οικονομία, υπολογίζεται ότι η άμεση συνεισφορά του κλάδου στο ΑΕΠ της χώρας για το έτος 2014 άγγιξε τα 11,8 δις ευρώ (το οποίο αποτελεί το 7% του συνολικού ΑΕΠ, με προοπτική να αυξηθεί κατά 3,6% για την περίοδο 2015, φθάνοντας τα 12,3 δις ευρώ. Η άμεση συνεισφορά αφορά τις ξενοδοχειακές μονάδες, τους ταξιδιωτικούς πράκτορες, τις αεροπορικές εταιρείες και άλλες υπηρεσίες μεταφοράς επιβατών (εκτός από την καθημερινή μετακίνηση των ατόμων προς την εργασία τους).

Η άμεση συνεισφορά του κλάδου αναμένεται να αυξηθεί κατά 3,6% το 2025, φθάνοντας έτσι τα 17,5 δις ευρώ (7,9% του συνολικού ΑΕΠ).

Συνολική συνεισφορά τουρισμού και ταξιδιών στο ΑΕΠ

Η συνολική συνεισφορά του τουρισμού και των ταξιδιών, η οποία περιλαμβάνει μεγαλύτερες επιδράσεις, από τις επενδύσεις, την εφοδιαστική αλυσίδα και τις επιπτώσεις που έχουν προκληθεί στα εισοδήματα, έφτασε τα 29,4 δις ευρώ (17,3% του συνολικού ΑΕΠ) το 2014 και αναμένεται να αυξηθεί κατά 3,2% το 2015 και να φτάσει τα 30,3 δις ευρώ (17,6% του ΑΕΠ).

Η άμεση συνεισφορά του κλάδου αναμένεται να διαμορφωθεί στα 43,8 δις ευρώ το 2025 (19,8% του ΑΕΠ).

Άμεση συνεισφορά του τουρισμού και των ταξιδιών στην απασχόληση

Συνεχίζοντας με τη συνεισφορά της απασχόλησης σχετικά με την άμεση συνεισφορά του κλάδου υπολογίζονται σε 340.500 χιλιάδες θέσεις εργασίας (9,4% της συνολικής απασχόλησης) και το οποίο αναμένεται να αυξηθεί κατά 3,8% για το έτος 2015 (353,000 χιλιάδες θέσεις εργασίας). Η παραπάνω κατηγορία περιλαμβάνει

την απασχόληση που αφορά τις ξενοδοχειακές μονάδες, ταξιδιωτικά πρακτορεία, αεροπορικές εταιρείες και άλλες υπηρεσίες μεταφοράς ταξιδιωτών.

Η συνεισφορά του κλάδου στην απασχόληση αναμένεται να φτάσει τις 446.000 χιλιάδες θέσεις το 2025 (10,4% της συνολικής απασχόλησης).

Συνολική συνεισφορά τουρισμού και ταξιδιών στην απασχόληση

Για το έτος 2014 η συνολική συνεισφορά του τουρισμού και των ταξιδιών στην απασχόληση έφτασε τις 700.000 χιλιάδες (19,4% της συνολικής απασχόλησης) και αναμένεται να αυξηθεί κατά 3,9% το 2015 και να φτάσει τις 727.000 χιλιάδες θέσεις εργασίας (19,7% της συνολικής απασχόλησης).

Για το έτος 2025 αναμένεται αύξηση των θέσεων εργασίας κατά 2,7% ,οι οποίες θα φτάσουν τις 951.000 (22,2% της συνολικής απασχόλησης).

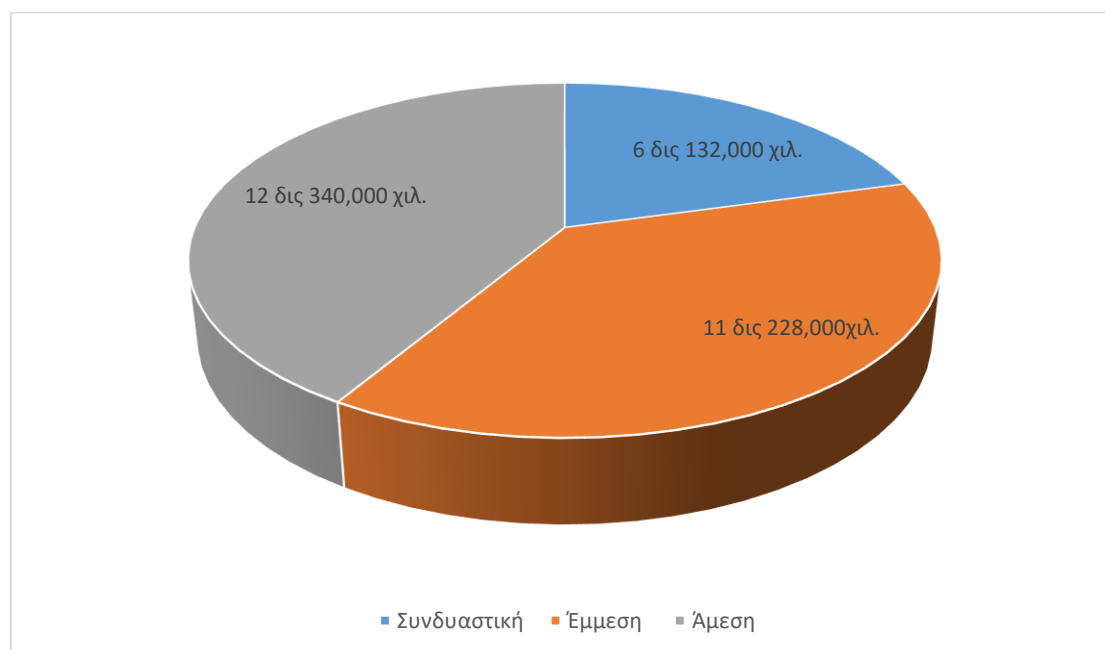
Συνεισφορά των επισκεπτών

Τα χρήματα τα οποία ξοδεύονται από τους επισκέπτες σε μία χώρα είναι βασικό συστατικό για τον υπολογισμό της άμεσης συνεισφοράς του τουρισμού και των ταξιδιών. Η Ελληνική οικονομία συγκέντρωσε 12,2 δις ευρώ στην παραπάνω κατηγορία για το έτος 2014. Όσον αφορά το 2015, αναμένεται αύξηση κατά 2,1% και αύξηση της τουριστικής κίνησης. (20.633.000 εκατομμύρια τουρίστες).

Επενδύσεις

Ο τουρισμός και τα ταξίδια αναμένεται να έχει προσέλκυση επενδυτικού κεφαλαίου 2,8 δις ευρώ το 2014, ενώ αναμένεται να έχει αύξηση κατά 3,6% το 2015.

Διάγραμμα 3.2 Συνολική συνεισφορά του τουρισμού και των ταξιδιών (2014)

Πηγή: Παγκόσμιο Συμβούλιο Τουρισμού και Ταξιδιών 2015

3.5 Η Γεωγραφική θέση

Ένα από τα σημαντικότερα δυνατά σημεία της Ελλάδας είναι η γεωπολιτική της θέση. Η θέση πάνω στον παγκόσμιο χάρτη προσφέρει ένα σύνολο από πλεονεκτήματα από τα οποία απορρέουν σημαντικά οικονομικά οφέλη. Ο αγωγός του Αδριατικού αγωγού φυσικού αερίου (TAP) καθώς επίσης και η υλοποίηση ενός ιδιαίτερα σημαντικού έργου, ο αγωγός Ελλάδας-Ιταλίας Ποσειδών (IGI), θα αποφέρει σημαντικά οικονομικά οφέλη για την Ελληνική οικονομία. Επιπρόσθετα, η μελλοντική υλοποίηση ενός ακόμη έργου μεγάλης σημασίας και πιο συγκεκριμένα του Διασυνδετήριου Ελληνοβουλγαρικού (IGB) αγωγού θα αποφέρει σημαντικά οικονομικά οφέλη και για τις δύο όμορες χώρες, αφού αναμένεται να συνδεθεί μεταγενέστερα με τον αγωγό TAP, όπως είναι φυσικό η εξέχουσα γεωπολιτική θέση της Ελλάδας αναμένεται να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο. Η δημιουργία των παραπάνω έργων θα αναβαθμίσει οικονομικά την περιοχή και το πιο σημαντικό είναι ότι η Ελλάδα θα ωφεληθεί από αυτό καθώς θα αποτελέσει αναπόσπαστο κρίκο. Επιπρόσθετα, η γεωγραφική θέση της Ελλάδας συμβάλλει καθοριστικά στην ανάπτυξη του Τουρισμού. Ο ήλιος και η θάλασσα, είναι δύο σημαντικά στοιχεία τα οποία καθιστούν την Ελλάδα τουριστικό προορισμό. Εξ άλλου, η Ελλάδα λόγω του μεγάλου αριθμού των νησιών της έχει 13.676 χιλιόμετρα ακτογραμμή (97^η θέση στην κατάταξη των χωρών του κόσμου). Σύμφωνα με στοιχεία ο αριθμός των τουριστών που ήρθαν στην Ελλάδα ξεπέρασε τα 20 εκατομμύρια. Τέλος, η γεωγραφική θέση της Ελλάδας αποτελεί από τα αρχαία χρόνια ένα εμπορικό, πολιτισμικό, οικονομικό σταυροδρόμι και ένα φυσικό πέρασμα το οποίο συνδέει την ανατολή με την κεντρική και τη νότια Ευρώπη. Η περιοχή της ανατολικής μεσογείου είναι ένα ιδανικό μέρος για τη δημιουργία διαμετακομιστικών κόμβων. Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας δίνει τη δυνατότητα της αξιοποίησης του τομέα της διαμετακόμισης (trans-shipment), της ενδιάμεσης δηλαδή στάσης πριν την αποστολή των εμπορευμάτων δια μέσω της θάλασσας μέχρι το τελικό προορισμό καθώς επίσης και της εμπορευματικής πύλης (gateway), όπου τα εμπορεύματα προορίζονται είτε για την τοπική αγορά είτε για απώτερη ηπειρωτική Ευρώπη, με την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη να αποτελούν δύο στρατηγικά σημεία εξυπηρέτησης της Ανατολικής Ευρώπης. Ωστόσο, θα πρέπει να γίνει τονιστεί ότι τα Ελληνικά λιμάνια καλούνται να αντιμετωπίσουν τον ανταγωνισμό των γειτονικών λιμανιών, τα οποία προσφέρουν λειτουργική σταθερότητα, καλύτερες υπηρεσίες (καλύτερο τελωνειακό έλεγχο, γρηγορότερη φόρτωση και εκφόρτωση), σε σύγκριση με την Ελλάδα²⁸. Ενώ και σε επίπεδο υποδομών η Ελλάδα υπολείπεται σημαντικά, κάτι το οποίο συνεπάγεται καθυστερήσεις στη μεταφορά των εμπορευμάτων και υψηλότερο κόστος.

²⁸ McKinse&Company. Η Ελλάδα δέκα χρόνια μπροστά (2011) σελίδα 62

3.6 Η Εκμετάλλευση της Ευρωπαϊκής χρηματοδότησης

Η εκμετάλλευση της Ευρωπαϊκής χρηματοδότησης, μέσω της απορρόφησης των ευρωπαϊκών κονδυλίων τονώνει την Ελληνική οικονομία. Το σύνολο των Ευρωπαϊκών χρηματοδοτήσεων καλύπτει ένα ευρύ φάσμα σε διάφορους τομείς. Στη συνέχεια δίνονται οι κατηγορίες που αφορούν τη χρηματοδότηση:

Περιφερειακή και αστική ανάπτυξη

Απασχόληση και κοινωνική ένταξη

Γεωργία και αγροτική ένταξη

Θαλάσσια και αλιευτική πολιτική

Έρευνα και καινοτομία

Ανθρωπιστική βοήθεια

Η διαχείριση των παραπάνω χρηματοδοτικών κονδυλίων εποπτεύεται από μια σειρά ιδιαίτερα αυστηρών νόμων, οι οποίοι έχουν ως στόχο την αποτελεσματική αξιοποίηση της Ευρωπαϊκής χρηματοδότησης με διαφάνεια και υπευθυνότητα. Την πολιτική ευθύνη για τη σωστή διάθεση των κονδυλίων της ΕΕ έχουν οι 28 επίτροποι της ΕΕ, ωστόσο όμως το κάθε κράτος οφείλει να διεξάγει επιθεωρήσεις και ετήσιους ελέγχους έτσι ώστε να βεβαιώνεται για την αποτελεσματική αξιοποίηση των κονδυλίων.

Σύμφωνα με την αναπτυξιακή στρατηγική της ΕΕ, η οποία ονομάζεται “Ευρώπη 2020”, ο βασικός στόχος είναι να καταστεί η ΕΕ μια έξυπνη (τη δημιουργία μιας οικονομίας που θα βασίζεται στη γνώση και στην καινοτομία), βιώσιμη (αποδοτική στη χρήση των πόρων, πράσινη, περισσότερο ανταγωνιστική) και χωρίς αποκλεισμούς (υψηλή απασχόληση με κοινωνική και εδαφική συνοχή) οικονομία. Για την πραγματοποίηση της παραπάνω στρατηγικής έχουν καθοριστεί πέντε σημαντικοί στόχοι, οι οποίοι αφορούν την απασχόληση, την έρευνα, την ανάπτυξη, το κλίμα, την ενέργεια, την εκπαίδευση, την κοινωνική ένταξη και τη μείωση της φτώχειας. Πρόκειται για μια συντονισμένη προσπάθεια όχι μόνο για την καταπολέμηση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, από την οποία σταδιακά ανακάμπτουν οι οικονομίες αλλά για μια στρατηγική η οποία θα μπορέσει να αντιμετωπίσει τα προβλήματα του αναπτυξιακού μοντέλου.

Αφενός η ύπαρξη και αφετέρου η αποτελεσματική αξιοποίηση της Ευρωπαϊκής χρηματοδότησης αποτελεί ένα από τα δυνατά σημεία της Ελληνικής οικονομίας, ενδυναμώνοντας την οικονομία όπου αυτό κρίνεται απαραίτητο. Χωρίς την παραπάνω χρηματοδότηση άλλωστε δε θα μπορούσαν να υλοποιηθούν σημαντικά έργα. Η Ευρωπαϊκή χρηματοδότηση, με την πολύπλευρη της δράση, συμβάλλει αποφασιστικά στην υλοποίηση του παραπάνω αναπτυξιακού μοντέλου.

3.7 Η μεταποίηση των τροφίμων

Η μεταποίηση των τροφίμων μαζί με την βαριά βιομηχανία, τα ποτά και τέλος ένα σύνολο από μικρότερες κατηγορίες αποτελούν τον κλάδο της βιομηχανίας. Πιο συγκεκριμένα, η μεταποίηση των τροφίμων συνεισφέρει το 30% της βιομηχανικής Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (ΑΠΑ) και το 20% στην απασχόληση. Η μεταποίηση των τροφίμων αποτελεί ένα πολύ σημαντικό παράγοντα ανάπτυξης για την Ελληνική οικονομία. Σήμερα αποτελεί το μεγαλύτερο κλάδο του τομέα και συνεχίζει να αναπτύσσεται κυρίως λόγω της ζήτησης για συσκευασμένα προϊόντα τόσο στην Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και στην Ελλάδα. Η διαθεσιμότητα των πρώτων υλών, τα προϊόντα υψηλής ποιότητας και η εξειδικευμένη τεχνογνωσία αποτελούν μια δέσμη πλεονεκτημάτων για την Ελλάδα ώστε να περιορίσει τις εισαγωγές και να αυξήσει τις εξαγωγές ειδικά σε τέσσερις κατηγορίες προϊόντων, λίπη-έλαια, φρούτα-λαχανικά, γαλακτοκομικά προϊόντα και προϊόντα αρτοποιίας²⁹.

Για να μπορέσει να Ελλάδα να εκμεταλλευτεί τις δυνατότητες των τροφίμων, θα πρέπει να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της έλλειψης οικονομιών κλίμακας, της έλλειψης σύγχρονου παραγωγικού δυναμικού, της έλλειψης καινοτομιών και τέλος τη δυσκολία που αντιμετωπίζει η Ελλάδα όσον αφορά την πρόσβαση στις διεθνείς αγορές. Είναι γεγονός ότι για πολλά χρόνια, ο παραγωγικός ιστός της Ελλάδας λειτουργούσε με βάση τη νοοτροπία του «φασόν» και του «χύμα»³⁰, με το κατά κεφαλήν εξαγωγικό εισόδημα στην Ελλάδα να είναι από τα χαμηλότερα στην Ευρώπη. Ως εκ τούτου ένα σοβαρό πρόβλημα της Ελλάδας είναι ότι δεν παράγει και δε διαθέτει επώνυμα προϊόντα-υπηρεσίες υψηλής προστιθέμενης αξίας στην παγκόσμια αγορά.

Οι εξαγωγές Ελληνικών προϊόντων για πάρα πολλά χρόνια αντιπροσωπεύαν το 8% με 10% και μόνο κατά το έτος 2014 το σύνολο των εξαγωγών έφτασε το 15,2% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος³¹, γεγονός που αποδεικνύει ότι και κατά τη διάρκεια της κρίσης η Ελλάδα διατήρησε στα ίδια περίπου επίπεδα την εξαγωγική της δραστηριότητα. Τα 100 πιο εξαγωγίμα προϊόντα της Ελλάδας ξεπέρασαν το 15% του ΑΕΠ της χώρας, με τη συνολική εξωστρέφεια να βρίσκεται στο 28,93% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος, σύμφωνα με τον Πανελλήνιο Σύνδεσμο εξαγωγών (ΠΣΕ)³². Για το έτος 2014, οι εξαγωγές των Ελληνικών προϊόντων προς την Ευρωπαϊκή Ένωση ανήλθαν σε 48% με τις κυριότερες κατηγορίες να είναι τα τρόφιμα-ποτά, τα βιομηχανικά προϊόντα, τα προϊόντα πετρελαίου και τα χημικά προϊόντα. Ωστόσο, το δυνατό σημείο της Ελληνικής οικονομίας είναι η μεταποίηση των τροφίμων, ως εκ τούτου καθίσταται αναγκαία η οριστική μετάβαση της Ελλάδας σε ένα νέο παραγωγικό-αναπτυξιακό μοντέλο, με χαρακτηριστικά την διεθνοποίηση των επιχειρήσεων, την ανταγωνιστικότητα και τέλος τις εξαγωγές.

²⁹ McKinsey&Company. Η Ελλάδα δέκα χρόνια μπροστά (2011) σελίδα 43

³⁰ Γεώργιου Α. Το πρόβλημα της ελληνικής ανταγωνιστικότητας

³¹ <http://www.enterprisegreece.gov.gr>

³² <http://www.euro2day.gr>

Για να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα των Ελληνικών προϊόντων προτείνονται οι παρακάτω ενέργειες³³:

1.Καθορισμός των εξαγωγικών προτεραιοτήτων

Αρχικά θα πρέπει να αναζητηθούν οι αγορές στις οποίες επιθυμεί να δραστηριοποιηθεί η Ελληνική οικονομία με τη βοήθεια κριτηρίων όπως τα κοινά δίκτυα πώλησης ενώ ιδιαίτερα σημαντική είναι η ιεράρχηση με βάση το μέγεθος και την πιθανότητα πώλησης των Ελληνικών προϊόντων.

2.Παραγωγή διεθνών καινοτομικών-ανταγωνιστικών προϊόντων

Η συγκεκριμένη κατηγορία αφορά τη δημιουργία διεθνών εμπορεύσιμων προϊόντων, επώνυμων με διαφήμιση του τόπου προέλευσης. Μόνο με την παραγωγή προϊόντων που θα ενσωματώνουν υψηλή προστιθέμενη αξία, θα είναι δηλαδή καινοτόμα, η Ελλάδα μπορεί να ωφεληθεί σημαντικά.

3.Αύξηση της παραγωγικότητας και της αποδοτικότητας

Για να επιτευχθεί αύξηση της παραγωγικότητας και της αποδοτικότητας, θα πρέπει να δημιουργηθούν οικονομίες κλίμακας, το οποίο δυστυχώς είναι ένα πολύ σημαντικό πρόβλημα για τη σημερινή Ελληνική βιομηχανία. Η δημιουργία μεγάλων μονάδων θα φέρουν τα επιθυμητά αποτελέσματα της οικονομίας κλίμακας, το οποίο συνεπάγεται μείωση του κόστους παραγωγής και παράλληλα είναι σημαντικό οι συγκεκριμένες μονάδες να είναι στρατηγικά τοποθετημένες κοντά στην πηγή της πρώτης ύλης.

4.Δράσεις με στόχο την προώθηση των Ελληνικών προϊόντων στο εξωτερικό

Η δημιουργία μιας «Εταιρείας Ελληνικών Τροφίμων» (ιδιωτική εταιρεία), η οποία θα είχε ως στόχο την προώθηση των Ελληνικών προϊόντων στις ξένες αγορές, με τη βοήθεια του μάρκετινγκ αλλά και ιδρύοντας σε σημεία αυξημένης κίνησης καταστήματα λιανικής πώλησης, τα οποία θα διαθέτουν τα Ελληνικά προϊόντα.

³³ McKinsey&Company. Η Ελλάδα δέκα χρόνια μπροστά (2011) σελίδα 43-44

Κεφάλαιο 4: Οι ευκαιρίες της Ελληνικής οικονομίας

4.1 Η ιστορία, ο πολιτισμός και η φιλοσοφία

Η Ελλάδα μπορεί να βρίσκεται για έβδομη συνεχή χρονιά σε οικονομική ύφεση (από το 2008 που ξέσπασε η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση) και από το 2010 να έχει απασχολήσει λόγω της δυσμενούς οικονομικής της κατάστασης, εξαιτίας της οποίας αναγκάστηκε να ζητήσει οικονομική βοήθεια από τους Ευρωπαϊκούς της εταίρους, ωστόσο η σημερινή εικόνα της Ελλάδας μπορεί να ανατραπεί. Η Ελλάδα, μπορεί αξιοποιώντας ένα σύνολο ευκαιριών όχι μόνο να αντιστρέψει τη σημερινή της κακή εικόνα αλλά να καταστεί μια πραγματικά ανταγωνιστική Ευρωπαϊκή χώρα. Η ιστορία, ο πολιτισμός και η φιλοσοφία της αρχαίας Ελλάδας είναι αναμφισβήτητα σημαντική και σημείο αναφοράς. Οι ιδέες, οι αντιλήψεις και η τέχνη που δημιούργησε η αρχαία Ελλάδα έχουν βαθιές τις ρίζες τους στην ιστορία του δυτικού πολιτισμού. Σύμφωνα με αρχαιολογικές και ιστορικές πηγές η ιστορία της Ελλάδας έχει την αφετηρία πριν από αρκετούς αιώνες.

Μια από τις σημαντικότερες όψεις του Ελληνικού πολιτισμού, είναι η Ελληνική μυθολογία, η οποία αναφέρεται στους θεούς, στους ήρωες, και στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων εκείνης της περιόδου, χρωματίζοντας το φυσικό κόσμο με περίτεχνες ιστορίες και προσωπικότητες. Οι μύθοι, οι θρύλοι αλλά και οι άνθρωποι διαμόρφωσαν ένα μεγάλο κομμάτι της λογοτεχνίας και της τέχνης.

Η Ελλάδα σήμερα αποτελεί ένα μοναδικό τουριστικό προορισμό, καθώς παρέχει τη δυνατότητα στους επισκέπτες της να θαυμάσουν από κοντά τη μαγεία που προσφέρει ο αρχαίος Ελληνικός πολιτισμός. Η ακρόπολη αποτελεί σύμβολο του αρχαίου Ελληνικού πολιτισμού, ενώ αποτελεί πόλο έλξης για εκατομμύρια τουρίστες από ολόκληρο τον κόσμο. Εν συνεχεία, η αρχαία αγορά της Αθήνας διαδραμάτισε κεντρικό ρόλο στην ανάπτυξη των ιδεωδών της Αθήνας, λειτουργώντας ως ένα σημείο δημόσιων συζητήσεων, προσευχής και εμπορίου. Ένα ακόμη δημιούργημα των αρχαίων Ελλήνων είναι το μαντείο των Δελφών, το γνωστότερο μαντείο της αρχαίας Ελλάδας και του τότε κόσμου, το οποίο βρίσκεται στους Δελφούς και σύμφωνα με την παράδοση ήταν αφιερωμένο στο θεό Απόλλωνα. Η Πυθία, όπως ονομαζόταν η εκάστοτε Πρωθιέρεια του θεού Απόλλωνα στο Μαντείο των Δελφών και η οποία μετέφερε τη χρησιμοδότηση του θεού προς τον ενδιαφερόμενο με τρόπο συνήθως λακωνικό, δυσνόητο και αινιγματικό. όλα τα παραπάνω αποτελούν μόνο ένα μικρό δείγμα του αρχαίου πολιτισμού και της ιστορίας της αρχαίας Ελλάδας. Ιδιαίτερα, όμως σημαντική είναι και η φιλοσοφία της αρχαίας Ελλάδας, καθώς σημαντικοί αρχαίοι φιλόσοφοι είναι σήμερα γνωστοί σε ολόκληρο τον κόσμο για το πολύτιμο έργο τους.

Η Ελλάδα, θα πρέπει να αναδείξει το μεγαλείο της πλούσιας κληρονομιάς της, αξιοποιώντας με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις δυνατότητες που παρουσιάζονται μέσω του τουρισμού. Για να συμβεί όμως κάτι τέτοιο θα πρέπει να ενισχυθεί ακόμη περισσότερο η συμβολή του τουρισμού. Άλλωστε, είναι πραγματικά λυπηρό για τη χώρας μας, η οποία διαθέτει μια τεράστια κληρονομιά και να μην φροντίζει ώστε να αναδειχτεί με τον τρόπο που της αρμόζει.

Πίνακας 4.1 Εισπράξεις εισιτηρίων των πρώτων 30 μουσείων και αρχαιολογικών χώρων στην Ελλάδα την περίοδο 1/1/2002-30/12/2013 (κατά σειρά εισόδων)

Μουσείο/Αρχαιολογικός χώρος	Εισπράξεις (σε ευρώ)
1 Ακρόπολη	130.227.738
2 Κνωσός	39.917.876
3 Λίνδος	27.360.780
4 Αρχαία Ολυμπία	27.304.623
5 Θέατρο Διονύσου	26.556.938
6 Μυκήνες και θησαυρός Ατρέα	18.715.930
7 Επίδαυρος	16.653.900
8 Δελφοί (χώρος)	16.138.143
9 Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών	14.587.876
10 Παλάτι Μεγάλου Μαγίστρου Ιπποτών	12.095.015
11 Ολυμπείο	10.596.914
12 Δελφών μουσείο	9.626.011
13 Μουσείο Ηρακλείου	9.003.912
14 Αρχαία Κόρινθος	6.933.954
15 Μουσείο Αρχαίας Ολυμπίας	6.166.901
16 Σούνιο	6.162.056
17 Ασκληπιείο Κω	5.574.616
18 Αρχαία Αγορά	5.173.682
19 Βεργίνα, Βασιλικοί τάφοι	5.156.728
20 Κάμειρος	5.142.350
21 Σπιναλόγκα	5.140.509
22 Δήλος	5.054.951
23 Σπήλαιο Ψυχρού (Δικταίο Άντρο)	4.577.060
24 Φαιστός	4.398.369
25 Μυστράς	4.355.281
26 Φρούριο Παλαμηδίου	4.238.788
27 Φρούριο Κέρκυρας (παλαιό)	3.237.880
28 Γόρτυνα	2.984.388
29 Ιαλυσός κάστρο	2.885.000
30 Μουσείο Ρόδου	2.815.222

Πηγή: ΚΕΠΕ, Προτάσεις για την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού στην Ελλάδα 2015

Η πολιτιστική κληρονομιά ενός τόπου είναι μια από τις παλαιότερες και πιο σημαντικές πηγές τουρισμού, ιδίως για την Ευρώπη όπου και αποτελεί και αποτελεί βασική συνιστώσα της τουριστικής βιομηχανίας. Τα άμεσα και τα πολλαπλασιαστικά οφέλη από την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού είναι ιδιαίτερως σημαντικά, άλλωστε ο παραπάνω πίνακας επιβεβαιώνει την σημασία που έχει ο τουρισμός για την Ελλάδα και την Ελληνική οικονομία γενικότερα. Η Ελλάδα μπορεί να ωφεληθεί σημαντικά από την σωστή αξιοποίηση του τουρισμού, αν πέρα από την ουσιαστική διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος (ήλιος και θάλασσα), πραγματοποιηθεί και επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου.

4.2 Η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση

Ο όρος επαγγελματική εκπαίδευση αφορά τον πρώτο κύκλο εκπαίδευσης ενός συγκεκριμένου επαγγέλματος με στόχο την απόκτηση επαγγελματικών γνώσεων και δεξιοτήτων, ενώ η κατάρτιση περιλαμβάνει τον εκσυγχρονισμό και την ανανέωση των προσόντων και των δεξιοτήτων μέσα από μία διαρκή εκπαιδευτική διαδικασία. Τόσο η επαγγελματική εκπαίδευση όσο και η συνεχής κατάρτιση συμβάλουν καθοριστικά στην επίτευξη ενός υψηλού επιπέδου απασχόλησης, κοινωνικής συνοχής και στη διατήρηση της ανταγωνιστικότητας, με απώτερο στόχο τη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη.

Η νέα τάξη πραγμάτων δημιουργεί ένα σύγχρονο κόσμο, όπου ο ρυθμός των οικονομικών και κοινωνικών αλλαγών, που προκαλούν οι τεχνολογικές εξελίξεις και οι δημογραφικές αλλαγές είναι πλέον ταχύς. Είναι γεγονός, ότι ο σύγχρονος κόσμος που χαρακτηρίζεται από συνθήκες ανταγωνισμού και ραγδαίες εξελίξεις, έχει ανάγκη από την ύπαρξη ενός ισχυρού ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος. Η δημιουργία ενός ορθά εκπαιδευμένου και καταρτισμένου εργατικού δυναμικού θα μπορέσει με επιτυχία να προσαρμοστεί στις νέες εξελίξεις και να αναπτύσσει νέα προϊόντα, δεδομένου του γεγονότος ότι πλέον οι οικονομική δραστηριότητα στρέφεται από τις βασικές βιομηχανίες σε πιο εξελιγμένα προϊόντα και υπηρεσίες.

Ωστόσο, οι συνεχείς αλλαγές δημιουργούν σοβαρά προβλήματα για τα εκπαιδευτικά συστήματα, τα οποία βρίσκονται αντιμέτωπα με τη σύγχρονη και απαιτητική πραγματικότητα αδυνατώντας πολλές φορές να ανταποκριθούν στην αγορά εργασίας. Ως εκ τούτου είναι αναπόφευκτο ότι το παραπάνω κενό καλούνται να αντιμετωπίσουν τα συστήματα επαγγελματικής κατάρτισης, ώστε τα άτομα να αποκτούν τα κατάλληλα εφόδια, τα οποία θα τους επιτρέψουν να αντιμετωπίσουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις ολοένα και αυξανόμενες απαιτήσεις της νέας πραγματικότητας. Το πτυχίο αποτελεί την αρχή μιας διαδικασίας συνεχούς εκπαίδευσης (δια βίου εκπαίδευση), η οποία πρέπει να διαρκεί σε όλη την εργασιακή πορεία του ατόμου.

Η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση επηρεάζεται κυρίως από πέντε παράγοντες, τα δημογραφικά χαρακτηριστικά, το πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο, το οικονομικό υπόβαθρο, την αγορά εργασίας και τέλος το επίπεδο εκπαίδευσης³⁴.

1. Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά

Ο δημογραφικός παράγοντας είναι ιδιαίτερα σημαντικός και επηρεάζει σημαντικά την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση. Η Ελλάδα, συγκριτικά με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) είναι αφενός μικρή σε μέγεθος και παρουσιάζει μεγάλη διασπορά λόγω των πολλών νησιών της. Κατά την τελευταία απογραφή του 2001, ο αριθμός των κατοίκων έχει μειωθεί κατά 1,38% (148.823), ενώ η μεγαλύτερη πληθυσμιακή συγκέντρωση παρατηρείται στις ηλικίες από 30 ετών έως 44 ετών. Επίσης, είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι το ποσοστό γονιμότητας στην Ελλάδα είναι ιδιαίτερα χαμηλό (1,4% για το έτος 2011 σε σχέση με το 2009 όπου το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 1,5%), το οποίο οδηγεί με μαθηματική ακρίβεια σε

³⁴ Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη της Κατάρτισης. Επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση στην Ελλάδα (2014), σελίδα 7

σταδιακή γήρανση του πληθυσμού. Ωστόσο, παρατηρείται αλλαγή στη σύσταση του πληθυσμού λόγω των μεταναστευτικών εισροών.

2. Το πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο

Μετά το ξέσπασμα της δημοσιονομικής και οικονομικής κρίσης, συντελέστηκαν τεράστιες μεταβολές τόσο στο πολιτικό όσο και στο κοινωνικό πλαίσιο. Η συνεχόμενη οικονομική κρίση, έχει διαταράξει το πολιτικό σκηνικό λόγω των μέτρων λιτότητας, με αποτέλεσμα η κοινωνία να αντιδρά είτε με απεργιακές κινητοποιήσεις είτε με αλλαγή εκλογικής συμπεριφοράς. Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα είναι και η ραγδαία αύξηση της ανεργίας (ήδη από τον πρώτο χρόνο έναρξης της κρίσης), καθώς επίσης και το γεγονός ότι η Ελλάδα ακόμη πριν από την περίοδο της κρίσης παρουσίαζε ένα από τα υψηλότερα ποσοστά φτώχειας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, εντείνοντας έτσι τον κοινωνικό αποκλεισμό και πλήττοντας το διαθέσιμο εισόδημα.

3. Το οικονομικό υπόβαθρο

Μετά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα το 2009, όταν εμφανίστηκε για πρώτη φορά ο κίνδυνος της χρεοκοπίας για την Ελληνική οικονομία, η Ελλάδα εισήλθε σε μια διαρκή οικονομική ύφεση, η οποία χαρακτηρίζεται από υψηλή ανεργία, από συνεχείς μειώσεις μισθών και συντάξεων, ενώ τα αυξανόμενα μέτρα λιτότητας έχουν οδηγήσει σε μείωση της καταναλωτικής δύναμης (η οποία οφειλόταν στην υπερκατανάλωση λόγω της εκμετάλλευσης της χρηματοδότησης από την Ευρωπαϊκή Ένωση.)

4. Η αγορά εργασίας

Όσον αφορά την αγορά εργασίας πρέπει να τονιστεί ότι η συνεχής οικονομική ύφεση έχει προκαλέσει τεράστια αύξηση της ανεργίας, ιδίως για τους νέους, ενώ είναι ιδιαίτερα ανησυχητικό το γεγονός πως αυξάνεται το ποσοστό των μακροχρόνιων ανέργων, οι οποίοι ενδέχεται να δυσκολευτούν να ενταχθούν στην αγορά εργασίας όσο παρατείνεται η διάρκεια της ανεργίας.

5. Το επίπεδο εκπαίδευσης

Το επίπεδο εκπαίδευσης στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται ως υψηλό, εν αντιθέσει με τα ποσοστά συμμετοχής στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση που κυμαίνονται διαχρονικά σε χαμηλά επίπεδα. Σύμφωνα με τα στοιχεία για το έτος 2012, οι πτυχιούχοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ήταν άνω του 30% των ατόμων για τις ηλικίες 30-34³⁵. Επιπλέον, το ποσοστό πρόωρης εγκατάλειψης της εκπαίδευσης για τις ηλικίες 18-24 ετών, έχει μειωθεί σε σχέση με το 2006, ενώ βάσει των επίσημων στοιχείων της Eurostat για το έτος 2012 το ποσοστό διαρροής στην εκπαίδευση και την κατάρτιση στην Ελλάδα είναι 11,4% (είναι χαμηλότερο σε σχέση με το αντίστοιχο του Ευρωπαϊκού μέσου όρου).

³⁵ Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη της Κατάρτισης. Επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση στην Ελλάδα (2014), σελίδα 16

Επιπρόσθετα, σχετικά με τη συμμετοχή στη δια βίου μάθηση, τα στοιχεία από την έρευνα του εργατικού δυναμικού (labour force survey), εμφανίζουν τη συμμετοχή στο 2,4% για το έτος 2011, σε αντίθεση με το μέσο Ευρωπαϊκό όρο, ο οποίος κυμαίνεται στο 8,9%.

Η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση αποτελεί αναμφισβήτητα ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία για την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας, καθώς η παροχή καλής ποιότητας εμπορευμάτων αλλά και υπηρεσιών προϋποθέτει την ύπαρξη κατάλληλα εκπαιδευμένου ανθρώπινου δυναμικού. Όσον αφορά την Ελλάδα, η συμβολή της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, είναι απαραίτητη ιδίως σε νευραλγικούς κλάδους όπως είναι ο κλάδος του τουρισμού και των ταξιδιών. Σχετικά με την ενίσχυση του κλάδου του τουρισμού και των ταξιδιών, προτείνονται οι εξής ενέργειες:³⁶

1. Η ίδρυση τμημάτων τουριστικών σπουδών προπτυχιακού επιπέδου στα Ελληνικά πανεπιστήμια
2. Ο συντονισμός των διαφόρων επιπέδων σπουδών και των φορέων τουριστικής εκπαίδευσης
3. Η συνεχής κατάρτιση των τουριστικών επιχειρηματιών και των επαγγελματιών
4. Η καταγραφή των αναγκών της αγοράς και η σύνδεσή τους με την εκπαίδευση
5. Παραγωγή ερευνητικού έργου, το οποίο να συνδέεται με τον τουρισμό

Ο ανθρώπινος παράγοντας είναι από τους πλέον σημαντικούς σήμερα γιατί είναι ο μοναδικός παράγοντας ο οποίος μπορεί να δημιουργήσει ένα διατηρήσιμο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Είναι επομένως επιτακτική ανάγκη, έτσι ώστε η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση να εφαρμοστεί και να αξιοποιηθεί πλήρως από τους κλάδους της Ελληνικής οικονομίας.

³⁶ ΣΕΤΕ. <http://sete.gr/el/poioi-eimaste/i-apostoli-mas/ekpaideusi-kai-sunehis-katartisi>

4.3 Η αναδιοργάνωση του δημοσίου τομέα

Σήμερα έχει επικρατήσει ότι τα μέτρα λιτότητας, τα οποία έχουν επιβληθεί στην Ελλάδα είναι η αιτία της κακής εικόνας της Ελληνικής οικονομίας. Η δημοσιονομική προσαρμογή στην οποία έχει υποβληθεί η Ελληνική οικονομία, από το έτος 2010 και ύστερα έχει τεράστιες επιπτώσεις. Οι μειώσεις των μισθών, η μείωση των δημοσίων δαπανών είναι μερικά χαρακτηριστικά παραδείγματα. Ωστόσο, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να αναζητηθεί η πραγματική αιτία του προβλήματος. Η Ελλάδα, όπως ακριβώς η Ισπανία αλλά και η Ιρλανδία υπέφεραν εξαιτίας της δημιουργίας μιας φούσκας. Ενώ, η Ισπανία και η Ιρλανδία υπέστησαν το σκάσιμο της φούσκας της ιδιωτικής κατανάλωσης και της φούσκας των ακινήτων, από την άλλη πλευρά η Ελλάδα έχει να αντιμετωπίσει τη φούσκα του δημοσίου τομέα. Ο διογκωμένος δημόσιος τομέας σε συνδυασμό με τις υψηλές δημόσιες δαπάνες και τους υψηλούς μισθούς του δημοσίου τροφοδότησαν την ιδιωτική κατανάλωση, η οποία με τη σειρά της σημείωσε τεράστια αύξηση. Μέχρι και πριν την έναρξη της οικονομικής ύφεσης, ο διογκωμένος δημόσιος τομέας απασχολούσε περίπου ένα εκατομμύριο άτομα και σε συνδυασμό με το γεγονός ότι στον δημόσιο τομέα ο μισθός ήταν 60%-70% υψηλότερος σε σχέση με τον ιδιωτικό, γίνεται άμεσα αντιληπτό ότι η Ελληνική οικονομία κάθε χρόνο επιβάρυνε ολοένα και περισσότερο τον προϋπολογισμό της. Αναπόφευκτα λοιπόν, ύστερα από μια μεγάλη περίοδο συνεχών και μεγάλων δημόσιων ελλειμάτων έφτασε στη σημερινή δύσκολη οικονομική κατάσταση. Όπως, ήταν φυσικό οι πιστωτές της, σε αντάλλαγμα για την παροχή οικονομικής στήριξης, περιμένουν από την Ελλάδα την υλοποίηση μια σειρά από θεσμικές μεταρρυθμίσεις, οι οποίες θα επαναφέρουν την Ελληνική οικονομία σε τροχιά ανάπτυξης.

Το επιτυχημένο μοντέλο του δημοσίου τομέα των Σκανδιναβικών χωρών, ουσιαστικά οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η μεγάλη δημόσια διοίκηση δεν είναι απαραίτητα εμπόδιο για την ανάπτυξη και την ευημερία. Ωστόσο, όταν ένας μεγάλος και συνάμα αναποτελεσματικός δημόσιος τομέας δε φέρνει τα επιθυμητά αποτελέσματα, τότε αναπόφευκτα πρέπει να αναδιοργανωθεί και να μικρύνει το μέγεθός του. Σύμφωνα με τη μελέτη που διεξήγαγε ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), το Ελληνικό δημόσιο αριθμούσε κατά μέσο όρο 440 διαφορετικά τμήματα ή διοικητικές μονάδες. Ιδιαίτερα ανησυχητικό ήταν το γεγονός ότι στο ένα από τα πέντε τμήματα δεν υπήρχαν καθόλου εργαζόμενοι, ενώ σε ορισμένα υπήρχε μόνο ο επικεφαλής του τμήματος και μόνο ένα στα δέκα τμήματα υπήρχαν 20 άτομα και περισσότερα. Επιπρόσθετα, μέσα από την παραπάνω μελέτη διαφαίνεται το γεγονός ότι η εμπιστοσύνη των πολιτών στο δημόσιο τομέα είναι ιδιαίτερος χαμηλή. Το τελευταίο προκύπτει εξαιτίας της έλλειψης διαφάνειας του πελατειακού κράτους και της έλλειψης λογοδοσίας, τα οποία πρακτικά κάνουν ακόμη δυσκολότερη την όποια προσπάθεια μεταρρυθμίσεων στο να γίνει αποδεκτή από τους πολίτες.

Η Ελληνική οικονομία, έχει ανάγκη από ένα νέο και εκσυγχρονισμένο δημόσιο τομέα, ο οποίος θα χαρακτηρίζεται από απλούστερες διαδικασίες, όπως την ενίσχυση ή την κατάργηση υπηρεσιών, με γνώμονα την καλύτερη αξιοποίηση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου προσωπικού, υπό την προϋπόθεση ότι θα υπάρχει ένα νέο σύστημα αξιολόγησης του δημοσίου τομέα στο σύνολό του. Ωστόσο, για να μπορέσουν να υλοποιηθούν οι παραπάνω στόχοι, είναι απαραίτητο να υλοποιηθούν όλες οι αναγκαίες θεσμικές μεταρρυθμίσεις και μάλιστα σε μια συνεχή βάση έτσι ώστε η

Ελλάδα να εναρμονιστεί ακόμη περισσότερο με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς επίσης και να μπορέσει να ανταπεξέλθει καλύτερες στις προκλήσεις του σύγχρονου και διαρκώς μεταβαλλόμενου παγκόσμιου περιβάλλοντος. Κλείνοντας, είναι σκόπιμο να αναφερθεί η πρόταση που κάνει ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) και αφορά τη δημιουργία ενός αμερόληπτου θεσμού, ο οποίος θα ενθαρρύνει τη διεξαγωγή δημόσιας συζήτησης σχετικά με το πώς θα ωφελήσει ένα σύνολο από μεταρρυθμίσεις καθώς επίσης και για το εάν θα υπάρξουν αρνητικές συνέπειες από τη μη εφαρμογή τους.

4.4 Η εκμετάλλευση των νέων αγορών

Το έτος 2001 αποτελεί το έτος έναρξης της οικονομικής συνεργασίας ανάμεσα σε πέντε αναπτυσσόμενες αγορές, τη Βραζιλία, τη Ρωσία, την Ινδία και την Κίνα, με το χαρακτηριστικό ακρωνύμιο «BRIC». Λίγα χρόνια αργότερα και πιο συγκεκριμένα το 2010 η Νότιος Αφρική ύστερα από αίτησή της εντάχθηκε στην οικονομική συμμαχία μετατρέποντας έτσι το παραπάνω ακρωνύμιο σε «BRICs», λόγω της προσχώρησης της. Με 3 δις πληθυσμό και με Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν να αγγίζει τα 3 δις δολάρια, οι χώρες των «BRICs» αποτελούν την τρίτη υπερδύναμη μετά από την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Αμερική. Σύμφωνα με την τράπεζα HSBC μέχρι το έτος 2050 αναμένεται ότι η χώρα της Βραζιλίας, της Ρωσίας, της Ινδίας καθώς επίσης και της Κίνας θα αντιπροσωπεύουν τις τέσσερις από τις πέντε μεγαλύτερες οικονομίες του κόσμου. Η παραπάνω ταχεία οικονομική ανάπτυξη και εκβιομηχάνιση θα προσφέρει σημαντικές επενδυτικές ευκαιρίες για τους υποψήφιους επενδυτές.

Όσον αφορά την Κίνα, η τράπεζα HSBC αναφέρει ότι οι Κινέζοι αποταμιεύουν σχεδόν το 30% του ετήσιου εισοδήματός τους και η εγχώρια κατανάλωση αυξάνεται ταχύτερα από την κατανάλωση της Ευρώπης και της Αμερικής ταυτόχρονα. Όπως είναι φυσικό, λόγω του μεγάλου πληθυσμού της Κίνας δημιουργείται μια τεράστια σε μέγεθος αγορά, η οποία προσφέρει επενδυτικές ευκαιρίες. Επιπλέον, υπολογίζεται ότι περίπου 232 εκατομμύρια άτομα βρίσκονται κάτω από την ηλικία των 15 ετών, γεγονός που σημαίνει ότι η εγχώρια αγοραστική δύναμη αναμένεται να αυξάνεται σταθερά στο μέλλον. Σχετικά με την Ινδία πρέπει να αναφερθεί το γεγονός ότι είναι ο ηγέτης της τεχνολογίας των πληροφοριών καθώς επίσης και στην εξωτερική ανάθεση των επιχειρηματικών διαδικασιών, ενώ αναμένεται να αποτελέσει την 3^η κατά σειρά οικονομία στο μέλλον (σε λιγότερο από 30 χρόνια). Συνεχίζοντας, η Βραζιλία έχει πετύχει την ταχύτερη ανάκαμψη σε σχέση με τις υπόλοιπες αναπτυσσόμενες αγορές, ενώ αναμένεται να αποτελέσει την 7^η οικονομία στον κόσμο. Σύμφωνα με την τράπεζα HSBC, η πιθανή μείωση των επιτοκίων σε συνδυασμό με την πολιτική σταθερότητα αναμένεται να προκαλέσει ανάπτυξη σε συγκεκριμένους τομείς όπως είναι η γεωργία και η εξόρυξη ορυκτών. Επιπρόσθετα, η Ρωσία, αναμένεται να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο, ενώ σύμφωνα με την τράπεζα HSBC, παρουσιάζεται η δυνατότητα να επιτευχθούν υψηλές τιμές από τον δεύτερο μεγαλύτερο εξαγωγέα πετρελαίου στον κόσμο.

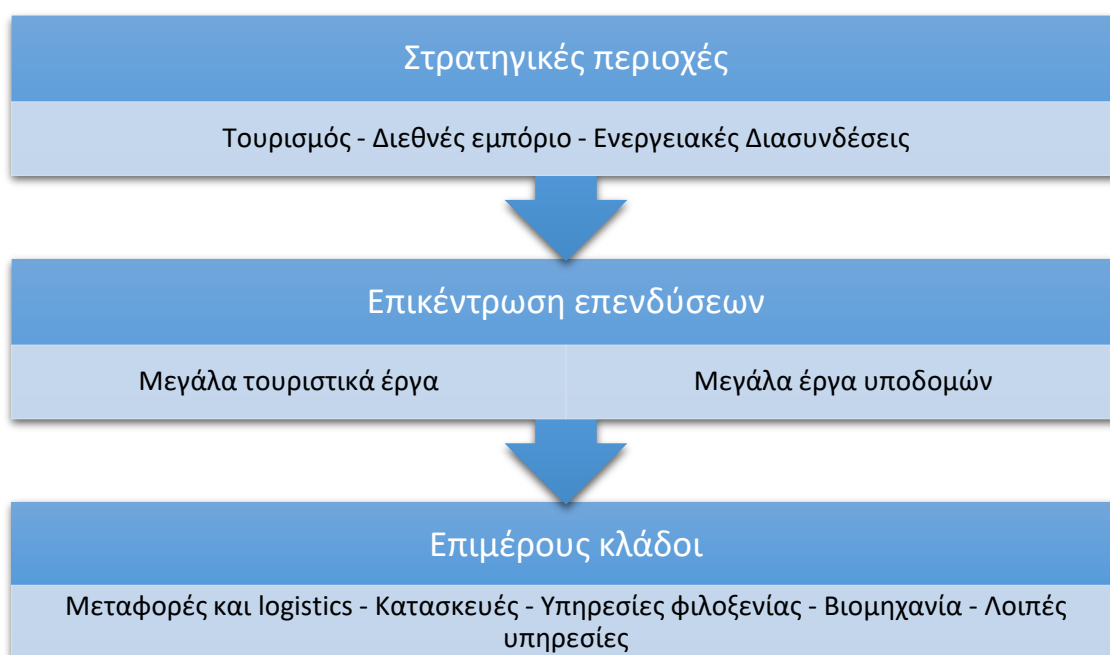
Σύμφωνα με το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ για το έτος 2015, η Κίνα βρίσκεται στην 28^η θέση στην παγκόσμια κατάταξη σε όρους ανταγωνιστικότητας, την ακολουθεί η Ρωσία (53^η θέση), η Νότιος Αφρική (56^η θέση), η Βραζιλία (57^η θέση) και τέλος η Ινδία (71^η θέση). Είναι γεγονός, ότι οι χώρες των «BRICs», παρουσιάζουν μια τεράστια δυναμική, η οποία θα προσελκύσει το ενδιαφέρον πολλών επενδυτών. Η Ελλάδα, δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να απέχει από αυτό το μοναδικό εγχείρημα, απεναντίας θα πρέπει να ωφεληθεί και να αξιοποιήσει αυτή την πολύ σπουδαία επενδυτική ευκαιρία. Η Ελληνική οικονομία, θα ωφεληθεί τόσο από τον τουρισμό των παραπάνω χωρών, ιδίως της Κίνας (μόνο ένα μικρό μέρος των Κινέζων επισκέπτονται την χώρα μας), ωστόσο το παραπάνω αναμένεται να αλλάξει λόγω της συνεχόμενης αύξησης του διαθέσιμου εισοδήματος των Κινέζων, αλλά μπορεί να ωφεληθεί και από τον τομέα των εξαγωγών, αφού αναμένεται στις χώρες αυτές να υπάρξει κατακόρυφη αύξηση της ζήτησης λόγω των ανερχόμενων αναγκών.

4.5 Η Ανάπτυξη των υποδομών και του εμπορίου

Η Ελλάδα βιώνει ακόμη και σήμερα, ύστερα δηλαδή από το έτος 2009, όπου ξεκίνησε η βαθιά κρίση για την Ελληνική οικονομία, τη μακροβιότερη ύφεση στη σύγχρονη δυτική ιστορία. Όπως έχει επισημανθεί, δυστυχώς η Ελλάδα υποφέρει από ένα αναποτελεσματικό δημόσιο τομέα και από ένα οικονομικό μοντέλο, το οποίο ουσιαστικά βασίστηκε στη χρηματοδοτούμενη από τον δημόσιο τομέα κατανάλωση. Για να μπορέσει η Ελλάδα να εισέλθει σε τροχιά ανάπτυξης, θα πρέπει να υιοθετήσει ένα νέο οικονομικό μοντέλο που θα βασίζεται στην εξωστρέφεια και στην προσέλκυση νέων επενδύσεων. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει και η μελέτη της εταιρείας PricewaterhouseCoopers (PWC), η αλλαγή του οικονομικού μοντέλου και η προσέλκυση νέων κεφαλαίων στην αγορά θα επιτευχθεί μόνο με τη στρατηγική μετατόπιση από τη «συγκράτηση του χρέους» προς την ανάπτυξη και από τη «δημόσια κατανάλωση» στις ιδιωτικές επενδύσεις.

Η Ελλάδα θα πρέπει να υιοθετήσει μια στρατηγική εξόδου από την ύφεση με έμφαση στις υποδομές, οι οποίες θα διευκολύνουν τον τουρισμό, το εμπόριο και τη μεταφορά ενέργειας. Η οικονομική δραστηριότητα θα τονώσει οικονομικά επιπλέον κλάδους της Ελληνικής οικονομίας όπως είναι οι μεταφορές και τα logistics, οι κατασκευές, η βιομηχανική παραγωγή, οι υπηρεσίες φιλοξενίας καθώς επίσης και άλλες υπηρεσίες.

Διάγραμμα 4.1 Η στρατηγική έξοδος από την κρίση

Πηγή: PwC. Κατευθύνσεις οικονομικής ανάκαμψης. (2013-2014)

Η οικονομική ανάπτυξη που θα προέλθει από την αξιοποίηση των παραπάνω κλάδων, θα αυξήσει τον εθνικό πλούτο της χώρας αυξάνοντας το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Ελληνικής οικονομίας, δημιουργώντας παράλληλα νέες θέσεις εργασίας ώστε να μειωθούν τα σημερινά υψηλά επίπεδα ανεργίας. Η Ελληνική οικονομία, με εφελτήριο την οικονομική ενίσχυση που θα προκύψει από την

δραστηριότητα του τουρισμού και των υποδομών και εν συνεχεία με την πρόσθεση οικονομική τόνωση των υπόλοιπων κλάδων, θα περάσει σε τροχιά ανάπτυξης. Από την παραπάνω διαδικασία, οι επόμενοι κλάδοι που θα ωφεληθούν, είναι οι εξαγωγικοί κλάδοι (όσοι έχουν σημαντικό ποσοστό εξαγωγών), ενώ θα τροφοδοτήσει την ανάπτυξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων της Ελληνικής οικονομίας.

Κύριο μέλημα της Ελλάδας πρέπει να αποτελεί η δημιουργία κατάλληλων συνθηκών ώστε να διευκολυνθεί η πρόσβαση στην Ελλάδα. Το παραπάνω εγχείρημα μπορεί να πραγματοποιηθεί υπό την προϋπόθεση ότι θα υπάρξουν αφενός κατάλληλα έργα εκσυγχρονισμού των παλαιών εγκαταστάσεων όπως είναι η αναβάθμιση των τοπικών αεροδρομίων, των λιμένων στα νησιά και αφετέρου νέα έργα σημαντικής οικονομικής σημασίας, όπως για παράδειγμα η δημιουργία μαρίνων ελλιμενισμού σκαφών αναψυχής, η δημιουργία μαρίνας για μεγάλα και πολυτελή σκάφη. Εξίσου σημαντική είναι η υλοποίηση των ενεργειακών διασυνδέσεων, λόγω των χρηματικών κεφαλαίων τα οποία πρόκειται να επενδυθούν και φυσικά θα εισρεύσουν στην Ελληνική οικονομία για την ολοκλήρωση ενός τόσο σημαντικού έργου για την τροφοδοσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και για την Ελλάδα με φυσικό αέριο. Η σημασία του αγωγού TAP (Ιταλία-Τουρκία-Ελλάδα) είναι ένα πολύ σημαντικό έργο με τεράστια οικονομική σημασία καθώς με τη δημιουργία κατάλληλων χώρων αποθήκευσης φυσικού αερίου και τερματικού σταθμού στη Βόρεια Ελλάδα θα ενισχύσουν το ρόλο της Ελλάδας στο εμπόριο φυσικού αερίου. Το παραπάνω έργο θα δώσει τη δυνατότητα στην Ελλάδα μέσω της σύνδεσης ορισμένων νησιών του Αιγαίου με την Ηπειρωτική Ελλάδα ώστε να μειωθεί έτσι το κόστος του ηλεκτρισμού. Επιπρόσθετα, ιδιαίτερα σημαντικό είναι ότι η παραπάνω διασύνδεση θα προσελκύσει πολύ μεγαλύτερες επενδύσεις στην ανάπτυξη του γεωθερμικού πεδίου του Αιγαίου. Τέλος, οι μεταφορές και οι υποδομές διαμετακόμισης θα πρέπει να διαμορφωθούν έτσι ώστε να παρέχουν ανταγωνιστικές υπηρεσίες και αξιόπιστες για τις περιοχές της Δύσης. Η Ελλάδα διαθέτει σήμερα λιμάνια, τα οποία είναι ιδιαίτερα σημαντικά λόγω της στρατηγικής τους θέσης, όπως είναι το λιμάνι του Πειραιά αλλά και της Θεσσαλονίκης, ενώ τέλος ιδιαίτερο βάρος θα πρέπει να δοθεί στο Ελληνικό οδικό δίκτυο και πιο συγκεκριμένα η Εγνατία οδός, η οποία συνδέει την Τουρκία και τη Μέση Ανατολή με τις χώρες των Βαλκανίων και την Ευρώπη.

4.6 Οι αποκρατικοποιήσεις

Η επιτακτική ανάγκη για τη δημιουργία ενός νέου οικονομικού μοντέλου απαιτεί την αναδιοργάνωση της δημόσιας διοίκησης, έτσι ώστε να παραμεριστούν όλα τα αρνητικά στοιχεία. Ο σύγχρονος δημόσιος τομέας θα πρέπει να χαρακτηρίζεται, από ευελιξία ώστε να προσαρμόζεται στις νέες εξελίξεις, με λιγότερη γραφειοκρατία, από καινοτομία όσον αφορά την αξιοποίηση νέων ιδεών και μοντέλων λειτουργίας, από πνεύμα ομαδικότητας και συνεργασίας με άλλους κλάδους και τομείς της οικονομίας και τέλος διαφάνεια έτσι ώστε να ενισχύεται το κλίμα της εμπιστοσύνης και να ενισχύεται η νομιμότητα. Η Ελληνική οικονομία έχει ανάγκη από θεσμικές μεταρρυθμίσεις, οι οποίες θα δώσουν οριστική λύση στα χρόνια διαρθρωτικά της προβλήματα.

Ο κρατικός μηχανισμός θα πρέπει να γίνει μικρότερος αλλά και πιο άμεσος σε ανταπόκριση. Είναι σημαντικό ο ρόλος του κράτους να απομακρυνθεί όσον αφορά την παραγωγική δραστηριότητα και την ενεργό συμμετοχή του στις αγορές και να καταστεί πραγματικός «διευκολυντής» της επιχειρηματικής δραστηριότητας, ενώ οι παρεμβάσεις του κράτους θα περιορίζονται μόνο σε περιπτώσεις όπου οι αγορές δεν λειτουργούν αποτελεσματικά. Η νέα τάξη πραγμάτων απαιτεί την ύπαρξη ενός κράτους με λιγότερους νόμους, με σταθερή φορολογία, γρήγορη δικαιοσύνη και αποτελεσματική δημόσια διοίκηση (διοικητική δραστηριότητα), ενώ παράλληλα θα πρέπει να μειωθεί μέσω των αποκρατικοποιήσεων, τις συμπράξεις του δημοσίου-ιδιωτικού τομέα (ΣΔΙΤ) και τέλος τα ιδρύματα /trusts³⁷.

Η ιδιωτικοποίηση των δημόσιων και ιδίως των προβληματικών επιχειρήσεων, ουσιαστικά θα απαλλάξει από το κράτος από την ανάγκη της χρηματοδότησης τους αφού πλέον η ευθύνη περνάει σε ιδιωτικά χέρια. Δυστυχώς, στις δημόσιες επιχειρήσεις δεν είναι λίγες οι φορές όπου λόγω κακής διαχείρισης των πόρων και σε συνδυασμό με την έλλειψη απόδοσης ευθυνών, τα ελλείματα που δημιουργούνται καλύπτονται από τον προϋπολογισμό του κράτους. Όσον αφορά την τακτική της σύμπραξης του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα, ουσιαστικά επιτυγχάνεται ο περιορισμός της γραφειοκρατίας. Κλείνοντας, η δημιουργία του μοντέλου trust, σύμφωνα με τη μελέτη της εταιρείας PricewaterhouseCoopers, περιλαμβάνει την κατοχή και τη διαχείριση του ενεργητικού των κρατικών φορέων από το μοντέλο trust σύμφωνα με ένα πλαίσιο προσυμφωνημένο και με συγκεκριμένες πολιτικές διαχείρισης. Ως υπεύθυνοι για την λειτουργία των trust θα είναι άτομα τα οποία θα διορίζονται από τους διαχειριστές, ενώ το ίδιο θα συμβαίνει με το προσωπικό στελέχωσης. Τέλος, η χρηματοδότηση θα είναι κρατική με τη μορφή συμβάσης παροχής υπηρεσιών ενώ η τιμολογιακή πολιτική και τα αποτελέσματα θα καθορίζονται από το αρμόδιο υπουργείο.

³⁷ PwC. Κατευθύνσεις οικονομικής ανάκαμψης (2013-2014), σελίδα 47

4.7 Η καινοτόμος επιχειρηματικότητα με έμφαση στην εξωστρέφεια

Η επιχειρηματικότητα είναι ένα απαραίτητο συστατικό για τη δημιουργία εύπορων οικονομιών, όχι μόνο γιατί δημιουργεί θέσεις εργασίας αλλά γιατί αποτελεί οδηγό της οικονομικής προόδου και παράλληλα συνεισφέρει στην οικονομική ανάπτυξη, ως εκ τούτου σε αρκετές χώρες οι κυβερνήσεις δημιουργούν τις κατάλληλες συνθήκες για την άνθηση της καινοτόμου επιχειρηματικότητας.

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ (WEF), η έννοια της επιχειρηματικότητας μπορεί να χωριστεί σε τρεις κατηγορίες, ξεκινώντας από την επιχειρηματικότητα πρώτου σταδίου, τη φιλόδοξη επιχειρηματικότητα και τέλος την καινοτόμο επιχειρηματικότητα που βασίζεται στην καινοτομία. Η επιχειρηματικότητα πρώτου σταδίου περιλαμβάνει την ηλικιακή ομάδα από 18-64 ετών, το οποίο αποτελείται είτε από εκκολλημένους επιχειρηματίες είτε από ιδιοκτήτες-διευθυντές νέων επιχειρήσεων. Η συγκεκριμένη κατηγορία δίνει σημαντική πληροφόρηση για τα πρώτα βήματα της επιχειρηματικής δραστηριότητας και το περιβάλλον μέσα στο οποίο δραστηριοποιείται ο επιχειρηματίας. Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει τους φιλόδοξους επιχειρηματίες, οι οποίοι νιώθουν την ανάγκη να δημιουργήσουν μια σημαντική οργάνωση έτσι ώστε να εκπληρώσουν τους στόχους τους, μη μπορώντας να τους πραγματοποιήσουν από μόνοι τους. Η τελευταία κατηγορία αφορά τους επιχειρηματίες, οι οποίοι εισάγουν ένα νέο και μοναδικό προϊόν ή υπηρεσία σε μια αγορά, το οποίο αν και αποτελεί τη μια διάσταση της καινοτομίας, ωστόσο δείχνει το επίπεδο της επίτευξης της επιχειρηματικής δραστηριότητας των επιχειρηματιών σε μια οικονομία.

Ένα στοιχείο το οποίο είναι ιδιαίτερα σημαντικό για την επιχειρηματικότητα είναι η ανταγωνιστικότητα, η οποία όπως έχει αναφερθεί μετρείται από τον Παγκόσμιο Δείκτη Ανταγωνιστικότητας (GCI). Το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ (WEF), μέσα από μελέτη του για την παγκόσμια προοπτική σχετικά με την επιχειρηματικότητα, την ανταγωνιστικότητα και την ανάπτυξη, εξετάζει τη σχέση ανάμεσα στην επιχειρηματικότητα και την ανταγωνιστικότητα. Η συγκεκριμένη μελέτη κατηγοριοποιεί την επιχειρηματική δραστηριότητα στις τρεις κατηγορίες που αναφέρθηκαν παραπάνω, την επιχειρηματικότητα πρώτου σταδίου, τη φιλόδοξη επιχειρηματικότητα και τέλος την καινοτόμο επιχειρηματικότητα, στην οποία θα πρέπει να δώσει έμφαση η Ελληνική οικονομία. Για να μπορέσει ωστόσο να γίνει η σύνδεση ανάμεσα στην επιχειρηματικότητα και την ανταγωνιστικότητα ώστε να βγουν πολύτιμα συμπεράσματα, η ίδια μελέτη χρησιμοποιεί τις πέντε συστάδες που ακολουθούν. Η πρώτη συστάδα περιλαμβάνει τις περισσότερο ολοκληρωμένες οικονομίες, οι οποίες συνδυάζουν υψηλά ποσοστά του πρώτου σταδίου επιχειρηματικότητας, φιλόδοξους επιχειρηματίες και την καινοτόμο επιχειρηματικότητα. Εν συνεχεία, η δεύτερη συστάδα περιλαμβάνει τις οικονομίες υψηλής δραστηριότητας με υψηλά ποσοστά επιχειρηματικότητας πρώτου σταδίου και με το μέσο όρο της χαμηλής φιλοδοξίας και της καινοτομίας. Εν συνεχεία, η τρίτη κατηγορία περιλαμβάνει τις οικονομίες με υψηλές φιλοδοξίες, δηλαδή με το μέσο όρο ή χαμηλά ποσοστά πρώιμης δραστηριότητας και καινοτομίας, αλλά με υψηλή φιλοδοξία. Η τέταρτη κατά σειρά ομάδα περιλαμβάνει τις οικονομίες με υψηλή καινοτομία και πιο συγκεκριμένα με μέσο ή χαμηλό πρώιμο στάδιο, φιλοδοξία και υψηλή καινοτομία. Τέλος, οι ουδέτερες οικονομίες περιλαμβάνουν από μέσα ή και χαμηλά ποσοστά από τις τρεις βασικές κατηγορίες.

Γνωρίζουμε ότι σήμερα όχι μόνο το ανταγωνιστικό περιβάλλον έχει άμεση επιρροή στους επιχειρηματίες αλλά απεναντίας είναι βέβαιο ότι συμβαίνει και το αντίστροφο. Σύμφωνα με το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ (WEF), η καινοτόμος επιχειρηματικότητα περιλαμβάνει τρία στάδια. Ο κύκλος ξεκινάει με την απόφαση ίδρυσης μια επιχείρησης ή τη συμμετοχή σε μια καινοτόμο σύμπραξη. Στη συνέχεια ακολουθεί το στάδιο της ανάπτυξης και της εφαρμογής όπου γίνεται η εφαρμογή της στρατηγικής της επιχείρησης και τέλος το επόμενο στάδιο αφορά την περαιτέρω ανάπτυξη της επιχείρησης, η οποία συνδυάζεται με την αύξηση της απασχόλησης και συνεπώς με την δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

Η Ελλάδα έχει ανάγκη από τη δημιουργία μιας οικονομίας η οποία θα κινείται με γνώμονα την καινοτομία. Ωστόσο, για να μπορέσει να υλοποιηθεί είναι απαραίτητη η δημιουργία μιας ατζέντας που θα συνεισφέρει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στην ανταγωνιστικότητα και την οικονομική ανάπτυξη. Σύμφωνα με το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ, η δημιουργία της Ευρωπαϊκής ατζέντας με σκοπό την προώθηση της καινοτόμου επιχειρηματικότητας περιλαμβάνει τρία στάδια. Το πρώτο στάδιο αποτελεί την εστίαση, την ανάπτυξη δηλαδή ξεκάθαρων κριτηρίων έτσι ώστε να αναγνωρίζονται και να δίνεται βάρος σε πολύ σημαντικές επιχειρηματικές πρωτοβουλίες. Το επόμενο στάδιο περιλαμβάνει τη σύνδεση, δηλαδή την ανάπτυξη μιας Ευρωπαϊκής βάσης και ενός Ευρωπαϊκού δικτύου που περιλαμβάνουν επιχειρηματικές πρωτοβουλίες. Τέλος, το τελευταίο στάδιο περιλαμβάνει την συνεργασία, την ανάπτυξη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών που θα επιτυγχάνουν οικονομίες κλίμακας και δυναμική ενώνοντας με τον καλύτερο δυνατό τρόπο όλους όσους μετέχουν στην επιχείρηση. Τα πλεονεκτήματα που απορρέουν από τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής ατζέντας αφενός είναι η συνεισφορά στη ύπαρξη οικονομίας κλίμακας, μειώνοντας έτσι τη σπατάλη των πόρων και αφετέρου η ύπαρξη περισσότερων επιχειρηματιών και επιχειρήσεων με υψηλό δείκτη καινοτομίας, το οποίο σημαίνει περισσότερες ευκαιρίες για καινοτομία με λιγότερο κόστος.

Η μετάβαση της Ελληνικής οικονομίας σε μια νέα καινοτόμο οικονομία είναι απολύτως αναγκαία γιατί μόνο μέσω των θεσμικών μεταρρυθμίσεων η Ελληνική οικονομία θα καταστεί περισσότερο ανταγωνιστική και ελκυστική για τη δημιουργία νέων επενδύσεων.

4.8 Η επιστροφή των καταθέσεων στο τραπεζικό σύστημα

Η πορεία της Ελληνικής οικονομίας από τα μέσα της δεκαετίας του 2000 έως το 2009, οπότε και εμφανίστηκαν έντονα τα σημάδια της εγχώριας ύφεσης, χαρακτηρίστηκε από υψηλούς ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης, οι οποίοι αξίζει να αναφερθεί ότι υπερέβαιναν σημαντικά τους αντίστοιχους των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το αναπτυξιακό πρότυπο στηρίχθηκε στην τόνωση της εγχώριας κατανάλωσης και στην ενίσχυση των επενδύσεων (μεταφορές, τηλεπικοινωνίες, ενέργεια, κατασκευές).

Η συνεισφορά του τραπεζικού συστήματος στην αναπτυξιακή διαδικασία εκείνης της εποχής ήταν ιδιαίτερα σημαντική. Από το έτος 1984-1994, η πολιτική της σταδιακής και κατά φάσεις απελευθέρωσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος, ολοκληρώθηκε στο μεγαλύτερο μέρος της και απέβλεπε στην κατάργηση υφιστάμενων διοικητικών ρυθμίσεων επέδρασε σημαντικά στην αποτελεσματική λειτουργία του τραπεζικού συστήματος. Πιο συγκριμένα κατά την περίοδο 1994-2009, η συνολική χρηματοδότηση του εγχώριου ιδιωτικού μη τραπεζικού τομέα ως ποσοστό του ΑΕΠ έφτασε το 97,0% για το έτος 2009 (το έτος 2001 έφτασε το 27,10% του ΑΕΠ). Πιο αναλυτικά, ιδιαίτερα σημαντική ήταν η συμβολή του τραπεζικού συστήματος, η οποία ήταν καθοριστική για τη χρηματοδότηση των νοικοκυριών, ενώ η χρηματοδότηση προς τις επιχειρήσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ έφτασε από 22,5% που ήταν το έτος 1994 στο 46,7% του ΑΕΠ το έτος 2009.

Η σημασία του τραπεζικού συστήματος για την Ελληνική οικονομία είναι αδιαμφισβήτητη. Ο τραπεζικός τομέας τα προηγούμενα χρόνια έδωσε ώθηση στην Ελληνική οικονομία τόσο στους ιδιώτες όσο και στις επιχειρήσεις προσφέροντας εξειδικευμένα τραπεζικά προϊόντα, τα οποία παρείχαν τη δυνατότητα επιλογής για την κάλυψη των αναγκών των νοικοκυριών αλλά και των επιχειρήσεων. Παράλληλα, η διεύρυνση των τραπεζικών καταθέσεων έφερε στο προσκήνιο νέα επενδυτικά και αποταμιευτικά προϊόντα. Ιδιαίτερα σημαντική για την περαιτέρω ανάπτυξη του τραπεζικού τομέα ήταν η επιχειρηματική πίστη με απώτερο σκοπό την παροχή χρηματοδότησης προς τις επιχειρήσεις για την κάλυψη των αναγκών τους.

Δυστυχώς, η Ελλάδα βρίσκεται αντιμέτωπη με μια μακροχρόνια ύφεση η οποία, όπως ήδη έχει αναφερθεί οφείλεται στα χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα της Ελληνικής οικονομίας. Αντιμέτωπος με την παραπάνω κατάσταση έρχεται και ο τραπεζικός τομέας λόγω της χαμηλής πιστοληπτικής ικανότητάς του, το οποίο έχει ως αποτέλεσμα τον αποκλεισμό του από τις αγορές για άντληση ρευστότητας σε συνδυασμό με την αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων, κάνοντας έτσι απαγορευτική την διοχέτευση πόρων στην Ελληνική οικονομία.

Το Ελληνικό τραπεζικό σύστημα συνδέεται άμεσα με την πραγματική οικονομία. Για να μπορέσει ωστόσο να αποτελέσει αναπτυξιακό παράγοντα της Ελληνικής είναι αναγκαία η προσαρμογή των Ελληνικών τραπεζών στο σύγχρονο οικονομικό περιβάλλον, με γνώμονα την σωστή αξιοποίηση των πληροφοριών έτσι ώστε να προστατεύονται από ενδεχόμενους κινδύνους για να μπορέσουν να επιτελούν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο το ρόλο τους, ο οποίος είναι διοχέτευση πόρων στην πραγματική οικονομία.

Η επιστροφή των καταθέσεων είναι ιδιαίτερα σημαντική τόσο για τις τράπεζες όσο και για την Ελληνική οικονομία. Ωστόσο, για να επιστρέψουν οι καταθέσεις είναι απαραίτητη η δημιουργία ενός κλίματος σταθερότητας και εμπιστοσύνης.

Στις 31 Δεκεμβρίου του 2014, το συνολικό ύψος των καταθέσεων (επιχειρήσεις και νοικοκυριά), διαμορφώθηκε στα 160 δις ευρώ. Περίπου ένα χρόνο αργότερα, δυστυχώς το ύψος των καταθέσεων έχει μειωθεί σημαντικά (περίπου 121 δις ευρώ).

Ο τραπεζικός τομέας, είναι ένα ιδιαίτερα νευραλγικό κομμάτι της Ελληνικής οικονομίας και χωρίς τις τράπεζες δε μπορεί να λειτουργήσει ομαλά η οικονομία. Δυστυχώς, η εικόνα που επικρατεί στην Ελληνική οικονομία δείχνει μια οικονομία σε βαθιά ύφεση, η οποία έχει απωλέσει την αξιοπιστία της τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό της χώρας. Έτσι λοιπόν, η συνεχόμενη αβεβαιότητα σε συνδυασμό με την έλλειψη στρατηγικής εξόδου από την οικονομική κρίση, οδήγησε στην απομάκρυνση των καταθέσεων από τις τράπεζες. Ωστόσο, η επιστροφή των καταθέσεων στις Ελληνικές τράπεζες είναι επιτακτική και θα πρέπει να υπάρξει συντονισμένη δράση και ενέργειες προκειμένου να ανακτηθεί η εμπιστοσύνη των πολιτών προς τον τραπεζικό τομέα.

4.9 Ο τομέας της ενέργειας

Ο ενεργειακός τομέας αποτελεί βασικό κλάδο της Ελληνικής οικονομίας και μάλιστα με ανοδικές τάσεις και συμμετοχή στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν. Ως εκ τούτου μπορεί, με την κατάλληλη αξιοποίηση της δυνατοτήτων του παραπάνω τομέα μπορεί να αποτελέσει βασικό αναπτυξιακό άξονα, συμβάλλοντας στην προσέλκυση νέων επενδύσεων και κεφαλαίων από το εξωτερικό καθώς επίσης και στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Συγχρόνως η ενέργεια αποτελεί βασικό παράγοντα στον οποίο στηρίζεται η ανάπτυξη και η ανταγωνιστικότητα πολλών άλλων παραγωγικών κλάδων της οικονομίας.

Ωστόσο, ένα βασικό χαρακτηριστικό του ενεργειακού τομέα της Ελλάδας είναι το αρνητικό ενεργειακό ισοζύγιο λόγω της αυξανόμενης εγχώριας κατανάλωσης, η οποία υπερκαλύπτει ολοένα και περισσότερο την εγχώρια παραγωγή ενέργειας. Είναι χαρακτηριστικό πώς το 2012 οι εισαγωγές κάλυψαν το 67% της ακαθάριστης εγχώριας κατανάλωσης ενέργειας, εν αντιθέσει με το αντίστοιχο ποσοστό για το σύνολο των 28 κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήταν 54%. Επιπλέον, η αλλαγή στο ενεργειακό μείγμα της Ελλάδας λόγω της αυξητικής τάσης για χρήση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ), της αυξανόμενης χρήσης του φυσικού αερίου και της μείωσης χρήσης συμβατικών πηγών ενέργειας έχει δημιουργήσει νέα δεδομένα στην ενεργειακή αγορά της Ελλάδας αν και η οικονομική ύφεση των τελευταίων ετών οδήγησε σε μείωση της εγχώριας κατανάλωσης ενέργειας κατά 15% από το 2008.

Επιπρόσθετα, ο τομέας της ενέργειας είναι δυνατόν να αποτελέσει βασικό παράγοντα ενίσχυσης της παραγωγικότητας των ανταγωνιστικών κλάδων της χώρας και ισχυρό άξονα ανάπτυξης της Ελληνικής οικονομίας. Ωστόσο μια σειρά από σημαντικά προβλήματα δεν επιτρέπουν την αύξηση της επενδυτικής δραστηριότητας στο συγκεκριμένο κλάδο. Η ενεργειακή επάρκεια της Ελλάδας, η επάρκεια του δικτύου και των υποδομών και το ανταγωνιστικό κόστος της ενέργειας συνιστούν ιδιαίτερα σημαντικούς παράγοντες που επηρεάζουν την αναπτυξιακή πορεία και την εξωστρέφεια της χώρας. Έτσι λοιπόν θα πρέπει να εκπονηθεί μια μακροχρόνια ανταγωνιστική ενεργειακή πολιτική για τη χώρα, η οποία θα περιλαμβάνει μεταξύ άλλων, την αύξηση της ενεργειακής επάρκειας της χώρας, τον εκσυγχρονισμό, την ανάπτυξη και την επέκταση υποδομών και δικτύων, την αύξηση της ενεργειακής αποδοτικότητας, την ορθολογική και ανταγωνιστική λειτουργία της αγοράς της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, η εξασφάλιση ανταγωνιστικού κόστους ηλεκτρικής ενέργειας, η ενεργειακή πολιτική χαμηλών εκπομπών αερίων ρύπων, η ενδυνάμωση ανταγωνιστικών κλάδων της Ελληνικής οικονομίας, η μεγιστοποίηση της συνολικής προστιθέμενης αξίας για τη χώρα

Κεφάλαιο 5: Οι αδυναμίες της Ελληνικής οικονομίας

5.1 Η αναποτελεσματικότητα του δημοσίου τομέα

Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα, το οποίο απασχολεί έντονα εδώ και δεκαετίες είναι η αναποτελεσματικότητα του δημοσίου τομέα. Στο ερώτημα, αν το Ελληνικό κράτος είναι αποτελεσματικό, δυστυχώς η απάντηση μάλλον τείνει να είναι αρνητική. Ο ρόλος του κράτους σε μια οικονομία σύμφωνα με τις περισσότερες μελέτες, όχι μόνο πρέπει να είναι υποστηρικτικός και να περιορίζεται στο ελάχιστο αλλά πρέπει να είναι απαλλαγμένος από συγκεκριμένες παθογένειες. Στην περίπτωση του Ελληνικού δημοσίου τομέα παρατηρείται το φαινόμενο της αναποτελεσματικότητας, το οποίο οδηγεί σε προβλήματα όπως η φοροδιαφυγή και η γραφειοκρατία.

Η είσοδος της Ελλάδας στη Νομισματική Ένωση, το έτος 2001, από τη μια πλευρά έδωσε τη δυνατότητα να ενσωματωθεί και νομισματικά στη μεγάλη Ευρωπαϊκή οικογένεια, από την άλλη ήταν απαραίτητο να προβεί σε ένα σύνολο από αναγκαία μέτρα (μείωση του πληθωρισμού και των δημόσιων ελλειμάτων) και μεταρρυθμίσεις (άνοιγμα των κλειστών επαγγελματιών έτσι ώστε να συγκλίνει με το μέσο Ευρωπαϊκό όρο). Εντούτοις, όσες μεταρρυθμίσεις έγιναν δεν είχαν το αναμενόμενο αποτέλεσμα κυρίως γιατί δεν εφαρμόστηκαν επιμελώς.

Η διαδικασία πρόσληψης ανθρώπινου δυναμικού στο δημόσιο τομέα, το σχέδιο της ανοικτής διακυβέρνησης (σχέδιο το οποίο ενισχύει τη διαφάνεια, περιλαμβάνει τη συμμετοχή των πολιτών, παρέχει πρόσβαση στην πληροφόρηση και τα δεδομένα) τα Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών, είναι μερικά από τα στοιχεία του σύγχρονου Ελληνικού κράτους που αποδεικνύουν την προσπάθεια για τη δημιουργία ενός κράτους με διαφάνεια, απαλλαγμένο από περιττά λειτουργικά κόστη λειτουργίας και περισσότερο αποτελεσματικό.

Παρά τις προσπάθειες για μεταρρυθμίσεις, το κέντρο της διακυβέρνησης είχε περιορισμένη ικανότητα στο να δημιουργήσει στρατηγικές κατευθύνσεις και προτεραιότητες, να οδηγήσει και να συντονίσει το αναπτυξιακό έργο των υπουργείων και να διασφαλίσει ότι θα τηρούνται οι κανόνες που έχουν θεσπιστεί³⁸. Σύμφωνα με τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) προκύπτει ότι η επίβλεψη, ο συντονισμός και οι μηχανισμοί διαχείρισης των πληροφοριών είναι εξαιρετικά αδύνατοι σε όλη την κεντρική διακυβέρνηση, το οποίο καθιστά εξαιρετικά δύσκολο για τα υπουργεία ώστε να επιβλέψουν και να διαχειριστούν το δημόσιο τομέα αποτελεσματικά. Η κεντρική διακυβέρνηση παρουσιάζει έλλειψη διοίκησης, εποπτείας και συντονισμού των δομών ώστε να υποστηρίξει αποτελεσματικά την εφαρμογή και τη μακροπρόθεσμη διαχείριση κανονισμών, συμπεριλαμβανομένων των δομικών μεταρρυθμίσεων με στόχο βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη. Οι παραπάνω λόγοι αφενός είναι η αιτία της αποτυχίας πολλών μεταρρυθμίσεων και αφετέρου υπονομεύουν την παραγωγικότητα και την αποτελεσματικότητα της κεντρικής διακυβέρνησης, αυξάνοντας το διαχειριστικό κόστος. Το δεύτερο σε σειρά πρόβλημα που αντιμετωπίζει ο δημόσιος τομέας, είναι η υπέρμετρη γραφειοκρατία, το οποίο προκαλούν η αναποτελεσματική διακυβέρνηση και η έλλειψη αναγκαίων μεταρρυθμίσεων. Πάρα πολλές πτυχές του Ελληνικού κράτους επηρεάζονται άμεσα

³⁸ ΟΟΣΑ (2012). Η αξιολόγηση της δημόσιας διακυβέρνησης: Ελλάδα 2011, σελίδα 26

από την υπερβολική γραφειοκρατία, το οποίο υπονομεύει την αποδοτικότητα και την αποτελεσματικότητα των υπηρεσιών που προσφέρει το κράτος στους πολίτες αλλά και στις επιχειρήσεις. Ένα ακόμη στοιχείο το οποίο συντελεί στην αναποτελεσματικότητα του δημοσίου τομέα είναι η έλλειψη δεδομένων τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως βάση δεδομένων για την αποτελεσματικότερη διοίκηση του κράτους. Ωστόσο, μια τόσο σημαντική διαδικασία με τη βοήθεια της οποίας είναι εφικτό να συλλεχθούν, να συγκριθούν και τέλος να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα απέχει πολύ από το να χαρακτηριστεί ως επιτυχής για το Ελληνικό κράτος. Μια ακόμη σημαντική αιτία της αναποτελεσματικότητας του δημοσίου τομέα είναι έλλειψη κανόνων, οι οποίοι θα βασίζονται σε συγκριμένα στοιχεία, το οποίο προκύπτει λόγω της αδικαιολόγητης γραφειοκρατίας, της απουσίας δεδομένων και τέλος της μη ύπαρξης εμπειρίας στη χρήση των στοιχείων για τη δημιουργία πολιτικής γραμμής. Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί το πολύ σημαντικό ζήτημα του ανθρώπινου δυναμικού, το οποίο στελεχώνει τη δημόσια διοίκηση. Μολονότι υπήρξαν ορισμένες μεταρρυθμίσεις, ωστόσο δεν υπήρξε μια ολοκληρωμένη και με συνοχή στρατηγική, όσον αφορά τη στελέχωση του δημοσίου τομέα καθώς επίσης και των μελλοντικών αναγκών του. Η διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού της κεντρικής διοίκησης χαρακτηρίζεται από έλλειψη οράματος, ελλιπούς σχεδιασμού των ζητημάτων που σχετίζεται με το εργατικό δυναμικού, την απουσία σύνδεσης με άλλους τομείς της δημόσιας διοίκησης και τέλος την έλλειψη του μακροχρόνιου σχεδιασμού.

Ο συνδυασμός των παραπάνω παραγόντων, αδύναμο κέντρο διοίκησης, γραφειοκρατία, η απουσία δεδομένων, η έλλειψη στοιχείων πάνω στα οποία να βασίζεται η δημιουργία πολιτικής γραμμής και τέλος η ύπαρξης μιας ατελής στρατηγικής διαχείρισης του ανθρώπινου δυναμικού, είχαν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός αναποτελεσματικού δημοσίου τομέα. Ωστόσο, η εικόνα ενός αντίστοιχου δημοσίου τομέα κάθε άλλο παρά θετικά μπορεί να αξιολογηθεί, αφού αυξάνει το όχι μόνο κόστος λειτουργίας του αλλά υποβαθμίζει το επίπεδο των υπηρεσιών που προσφέρει στους πολίτες και στις επιχειρήσεις.

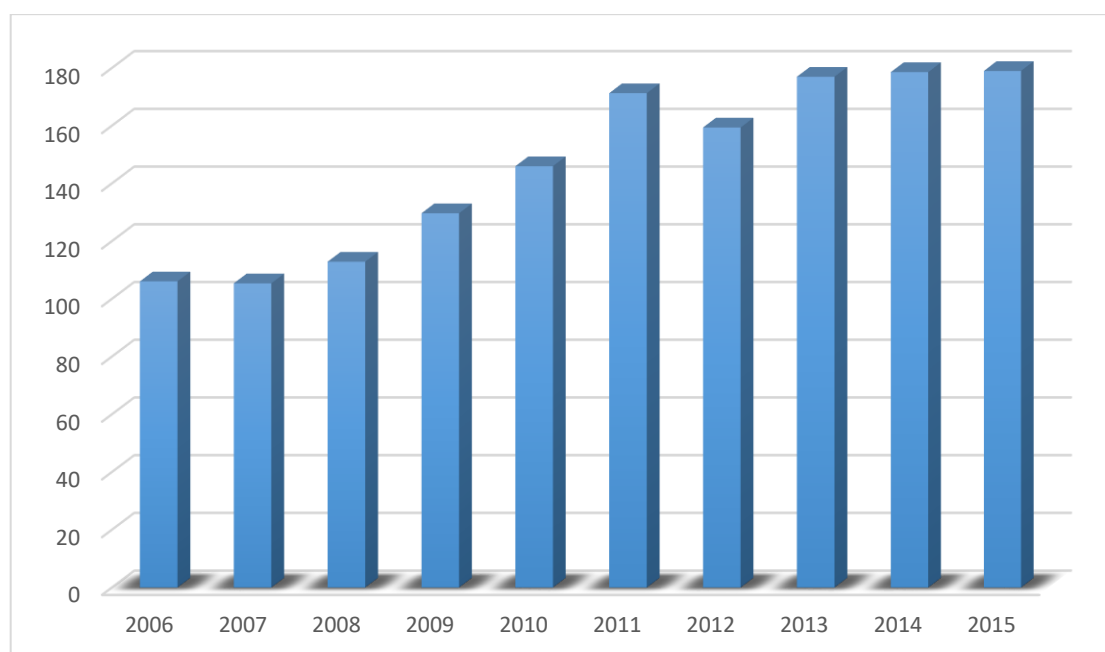
5.2 Το υψηλό χρέος σε ποσοστό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος

Η Ελληνική οικονομία βιώνει τη μακροβιότερη ύφεση της μοντέρνας ιστορίας, ακόμη και από την μεγάλη ύφεση του 1929 που ξέσπασε στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, η οποία ανέκαμψε μετά από το πέμπτο έτος από την έναρξη της πτώσης του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος.

Τα διαρκή διπλά ελλείμματα της Ελληνικής οικονομίας (εμπορικό ισοζύγιο και ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών), είχαν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία υψηλού χρέους. Το δημόσιο χρέος σε ποσοστό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος αποτελεί ένα πολύ σημαντικό δείκτη καθώς με αυτό τον τρόπο οι επενδυτές εξετάζουν εάν μια χώρα θα μπορεί να αποπληρώνει μελλοντικά το χρέος της και έχει άμεση σχέση με το κόστος δανεισμού της χώρας καθώς επίσης και με την απόδοση των κρατικών ομολόγων.

Το Ελληνικό χρέος σε ποσοστό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος έφτασε για το έτος 2015 στο 179% του ΑΕΠ, ενώ όπως φαίνεται και από το διάγραμμα που ακολουθεί από το έτος 2006 και μετά εκτινάχθηκε σε δυσθεώρητα ύψη.

Διάγραμμα 5.1 Το Ελληνικό χρέος σε ποσοστό του ΑΕΠ (2006-2015)

Πηγή: www.tradingeconomics.com/greece/government-debt-to-gdp

Ύστερα από το ξέσπασμα της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης (2008) η Ελλάδα έγινε το επίκεντρο της Ευρωπαϊκής κρίσης, όταν λόγω του αποκλεισμού της από τις αγορές αναγκάστηκε να ενταχθεί σε μηχανισμό οικονομικής στήριξης (Τρόικα), για να αποφύγει τη χρεοκοπία (να παραμείνει δηλαδή αξιόχρηη). Ωστόσο, οι δανειστές ζήτησαν ως αντάλλαγμα για τα δάνεια που χορήγησαν στην Ελλάδα, τη μείωση των δημόσιων δαπανών το οποίο είναι αναγκαίο λόγω της δύσκολης οικονομικής κατάστασης, την πάταξη της φοροδιαφυγής και τέλος τη διενέργεια θεσμικών μεταρρυθμίσεων ώστε να καταστεί η Ελλάδα πιο ελκυστική για την προσέλκυση επενδύσεων.

5.3 Το σύγχρονο μακροοικονομικό περιβάλλον

Η πρόσφατη παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση αν και χαρακτηρίζεται από την εντυπωσιακή εξάπλωση των χρηματοοικονομικών καινοτομιών εντούτοις έφερε στην επιφάνεια τις αδυναμίες των πιστωτικών ιδρυμάτων να διαχειρίζονται αποτελεσματικά την εκτίμηση και την αξιολόγηση κινδύνων που υπάρχουν στο σύγχρονο διεθνές χρηματοοικονομικό περιβάλλον.

Η οικονομική ύφεση της Ελληνικής οικονομίας δεν οφείλεται στην πρόσφατη παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση αλλά στα διαρθρωτικά προβλήματα της Ελληνικής οικονομίας. Ωστόσο, σήμερα ύστερα από αρκετά χρόνια οικονομικής ύφεσης, τα προβλήματα αυτά παραμένουν έχοντας δημιουργήσει μια εκρηκτική κατάσταση για την Ελλάδα. Η ύπαρξη πολιτικών προστριβών ανάμεσα στα πολιτικά κόμματα σε συνδυασμό με τις συνεχείς εκλογικές αναμετρήσεις συνθέτουν ένα σκληρό πολιτικής αστάθειας για το εσωτερικό της χώρας. Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Ελληνικής οικονομίας έχει μειωθεί αισθητά (η αύξησή του οφειλόταν στην υπερκατανάλωση από εξωτερικό δανεισμό), ωστόσο οι δραστικές περικοπές που έχουν πραγματοποιηθεί στις δημόσιες δαπάνες, στους μισθούς τόσο στον δημόσιο αλλά και στον ιδιωτικό τομέα, η εκτίναξη της ανεργίας σε δυσθεώρητα ύψη έχουν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός κλίματος δυσφορίας για την κοινωνία, το οποίο πολύ συχνά μετατρέπεται σε απεργίες και διαδηλώσεις. Επιπρόσθετα, η αναποτελεσματικότητα του δημοσίου τομέα, ο οποίος λόγω του μεγάλου μεγέθους αλλά και της έλλειψης αποτελεσματικών δομών αδυνατεί να παρέχει υψηλότερο επίπεδο υπηρεσιών.

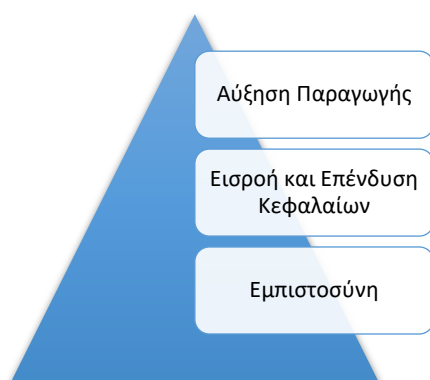
Συνεχίζοντας τη μελέτη του σύγχρονου μακροοικονομικού περιβάλλοντος είναι σκόπιμο να τονιστεί η σπουδαιότητα που κατέχει ο τομέας της δικαιοσύνης, γιατί αποτελεί βασικό πυλώνα του συστήματος δημόσιας διακυβέρνησης. Πιο συγκεκριμένα, οι επιχειρήσεις έχουν ανάγκη από ένα σύστημα απονομής δικαιοσύνης, όπου ο χρόνος επίλυσης των διοικητικών διαφορών και διεκπεραίωσης όλων των δικαστικών διαδικασιών που τις αφορούν θα είναι σύντομος. Σε αντίθετη περίπτωση, οι όποιες καθυστερήσεις εμφανίζονται δημιουργούν επιπρόσθετο διοικητικό κόστος, κόστος κεφαλαίου ενώ παράλληλα λειτουργούν ανασταλτικά τόσο για τις εγχώριες όσο και τις ξένες επενδύσεις. Η Ελλάδα, δυστυχώς βρίσκεται αρκετά χαμηλά στην κατάταξη σε σύγκριση με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως προς την ταχύτητα απονομής δικαιοσύνης και σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες, πχ. όπου απαιτείται υποχρεωτικά δικαστική διευθέτηση (ασάφειες σε κρίσιμες διαδικασίες) αλλά και από την συμπεριφορά του ίδιου του δημοσίου κατά την εκδίκαση διενέξεων με ιδιώτες καθιστά την απονομή δικαιοσύνης δύσκολη, ιδίως σε ζητήματα επιχειρηματικού ενδιαφέροντος.

Δυστυχώς, για πάρα πολλά χρόνια η Ελλάδα υιοθέτησε ένα οικονομικό μοντέλο, το οποίο βασίστηκε κατά βάση στην εγχώρια κατανάλωση (ακόμη και σε εξωστρεφείς κλάδους όπως ο τουρισμός), δαπανώντας χρήματα τα οποία προέρχονταν από εξωτερικό δανεισμό, δημιουργώντας έτσι διπλά ελλείματα για την Ελληνική οικονομία. Ωστόσο τώρα θα πρέπει να αντιμετωπίσει και τις σύγχρονες προκλήσεις τόσο από το εσωτερικό (ανεργία, διπλά ελλείματα, εξωστρεφή οικονομία, δημογραφικό πρόβλημα) όσο και από το εξωτερικό περιβάλλον (ανταγωνισμός, παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον) της χώρας.

5.4 Η έλλειψη επενδύσεων και σταθερής φορολογίας

Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα τα οποία αντιμετωπίζει σήμερα η Ελληνική οικονομία, είναι η απουσία των άμεσων ξένων επενδύσεων εξαιτίας της έλλειψης εμπιστοσύνης, της έλλειψης σταθερής φορολογίας, της ύπαρξης πολυνομίας, της αναβολής στην υλοποίηση των θεσμικών μεταρρυθμίσεων και του υψηλού δημόσιου χρέος σε ποσοστό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος. Αν και τα παραπάνω δεν είναι τα μόνα προβλήματα που καλείται να αντιμετωπίσει η Ελληνική οικονομία, εντούτοις δημιουργούν αρνητικό κλίμα για την Ελληνική οικονομία. Όλα τα παραπάνω, λειτουργούν ως ανασταλτικοί παράγοντες για την προσέλκυση επενδύσεων στερώντας έτσι τη δυνατότητα από την Ελληνική οικονομία ώστε να περάσει σε τροχιά ανάπτυξης. Είναι πλέον σίγουρο ότι η δημοσιονομική προσαρμογή (έλεγχος και βελτίωση των διπλών ελλειμμάτων) δε μπορεί από μόνη της να φέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα. Ιστορικά, οι επενδύσεις στην Ελλάδα ήταν στον Ευρωπαϊκό μέσο όρο, ωστόσο αυτό άλλαξε δραματικά κυρίως μετά από το έτος 2008 (όπου εμφανίστηκαν τα πρώτα σημάδια οικονομικής ύφεσης της Ελληνικής οικονομίας). Οι συνολικές επενδύσεις στην οικονομία το έτος 2012 ανήλθαν στο 13,6% του ΑΕΠ, τη στιγμή που τα προηγούμενα έτη (2000-2008) ο μέσος Ευρωπαϊκός όρος βρισκόταν στο 24%. Ένας από τους βασικότερους λόγους της απότομης μείωσης του επιπέδου των επενδύσεων είναι το έλλειμμα εμπιστοσύνης προς την Ελλάδα, κυρίως λόγω της πολιτικής αστάθειας και της οικονομικής αβεβαιότητας που επικρατεί στην Ελληνική οικονομία. Η αποκατάσταση της εμπιστοσύνης είναι ιδιαίτερα σημαντική για την πραγματοποίηση επενδύσεων ώστε να μπορέσει η Ελληνική οικονομία να ανακάμψει σταδιακά, κάτι που όμως δε φαίνεται να πραγματοποιείται μέχρι και σήμερα. Η εμπιστοσύνη των αγορών δεν έχει ακόμη ανακτηθεί, γεγονός που φαίνεται στη διαφορά μεταξύ των αποδόσεων των Ελληνικών και των ξένων ομολόγων (χώρες που βρίσκονται σε καθεστώς επιτήρησης από την Τρόικα), ή βρέθηκαν κάτω από μεγάλη πίεση από τις αγορές. Το έλλειμμα εμπιστοσύνης των επενδυτών, οφείλεται στη μη υλοποίηση των αναγκαίων μεταρρυθμίσεων που είναι απαραίτητες για την πορεία της Ελληνικής οικονομίας, γεγονός το οποίο όχι μόνο καθιστά ακριβότερα τα κεφάλαια για τις Ελληνικές επιχειρήσεις σε σχέση με τους εκτός Ελλάδας ανταγωνιστές τους αλλά προϋποθέτει ότι οι επενδύσεις που γίνονται στην Ελληνική οικονομία θα πρέπει να έχουν μεγαλύτερη απόδοση από την αναμενόμενη, δημιουργώντας έτσι ανάχωμα το οποίο σταματά τις επενδύσεις και υπονομεύει την ανάπτυξη.

Διάγραμμα 5.2 Τα στάδια για την αύξηση της παραγωγής

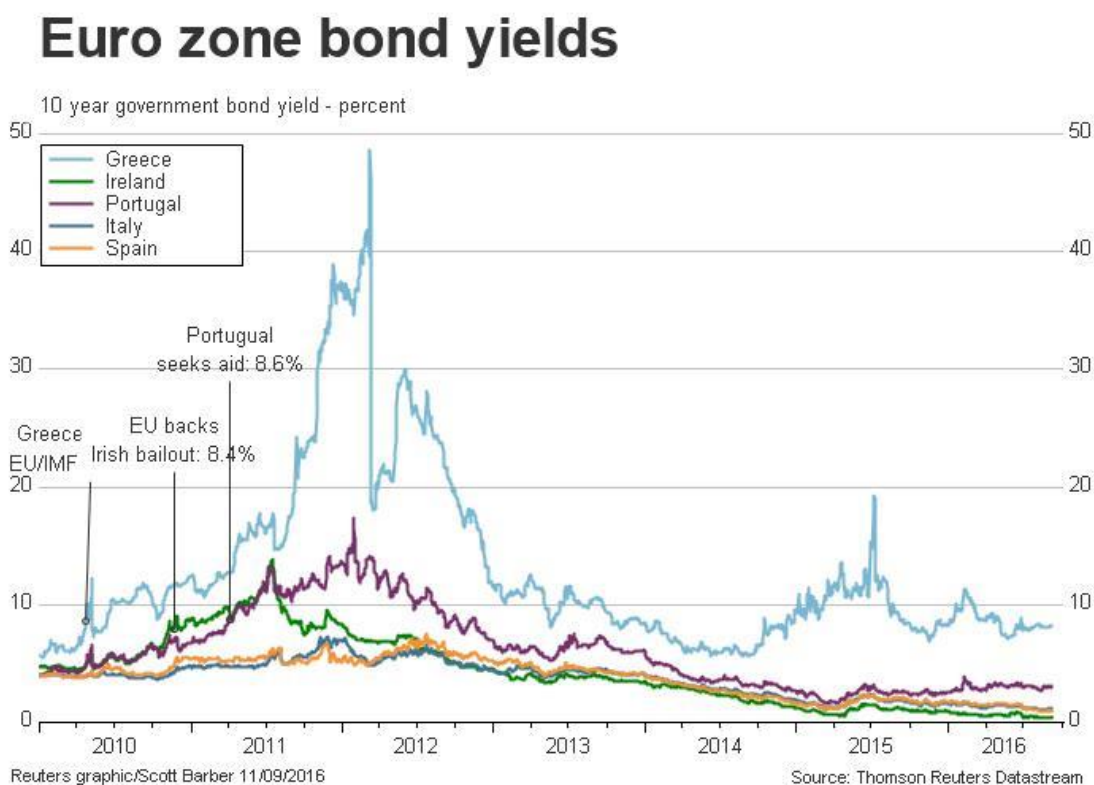
Πηγή: PwC (2014). Κατευθύνσεις οικονομικής ανάκαμψης

Πλέον είναι βέβαιο, ότι η εμπιστοσύνη σε μια οικονομία αποτελεί το θεμέλιο για την εισροή κεφαλαίων. Ως εκ τούτου, η ορθή αξιοποίηση των κεφαλαίων μέσα από επενδύσεις οδηγεί στην αύξηση της παραγωγής και τελικά στην αύξηση του ΑΕΠ, με ανάλογες θετικές δημοσιονομικές επιπτώσεις. Η Ελληνική οικονομία σήμερα περισσότερο από ποτέ έχει ανάγκη από την ανάκτηση της εμπιστοσύνης, το οποίο όμως προϋποθέτει σημαντικές μεταρρυθμίσεις. Η δημιουργία ενός νέου πλαισίου αναφοράς είναι αναγκαία αλλά και επιβάλλεται, ώστε να συνδυάσει τις πρακτικές όχι μόνο των επιχειρήσεων αλλά και αυτές των πολιτών παρέχοντας τα κατάλληλα κίνητρα για πρόοδο. Η Ελλάδα χρειάζεται επενδυτές, οι οποίοι θα τοποθετήσουν τα κεφάλαια τους στην Ελλάδα, επιχειρηματίες που θα κάνουν ανταγωνιστικότερες τις επιχειρήσεις, δημόσιους υπαλλήλους που θα εργάζονται για το μέγιστο αποτέλεσμα, πολίτες ευσυνείδητους που θα τηρούν το γράμμα του νόμου και τέλος πολιτικούς που θα ενεργούν για το καλό του έθνους.

Μόνο έτσι θα δοθεί πραγματική ώθηση στην Ελληνική οικονομία, υιοθετώντας μια ατζέντα αλλαγής των θεσμών και των δομών θα μπορούσαμε να μειώσουμε το έλλειμμα εμπιστοσύνης έτσι ώστε να γίνει η Ελλάδα ελκυστικότερος τόπος για επενδύσεις.

Στο διάγραμμα παρακάτω απεικονίζεται η απόδοση του 10 ετούς κρατικού ομολόγου (Ελλάδα, Ιρλανδία, Ιταλία, Πορτογαλία, Ισπανία).

Διάγραμμα 5.3 Η απόδοση του δεκαετούς ομολόγου

Πηγή: <http://graphics.thomsonreuters.com>

Ωστόσο, η παραπάνω κατάσταση είναι δυνατόν να αντιστραφεί, αλλά αυτό θα γίνει μόνο με τη δημιουργία σταθερών βάσεων για την προσέλκυση των επενδύσεων, το οποίο προϋποθέτει την ύπαρξη εμπιστοσύνης, η οποία με τη σειρά της προσελκύει τα απαραίτητα κεφάλαια, τα οποία θα επενδυθούν στην Ελληνική οικονομία, αυξάνοντας έτσι την παραγωγή και το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Ελλάδας.

Η ύπαρξη σταθερού φορολογικού πλαισίου σε συνδυασμό με την παροχή κατάλληλων φορολογικών κινήτρων και ελαφρύνσεων αποτελούν βασική προϋπόθεση για την εισροή κεφαλαίων στην Ελληνική οικονομία. Αυτό που έχει μεγάλη σημασία για κάθε επενδυτή είναι να γνωρίζει εκ των προτέρων τη φορολογική επιβάρυνση που θα κληθεί να πληρώσει στα επιχειρηματικά του σχέδια. Έτσι λοιπόν σε αντίθεση με την ισχύουσα πολιτική φορολόγησης των εισοδημάτων και της περιουσίας, η προσέλκυση επενδύσεων θα μπορούσε να διευκολυνθεί με συγκεκριμένες δράσεις, όπως η ύπαρξη ενός σταθερού φορολογικού καθεστώτος για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα (πχ. 3 χρόνια), η σύναψη διμερών φορολογικών συμφωνιών με στρατηγικούς εμπορικούς εταίρους, η εξάλειψη του φόρου ακινήτων τα οποία χρησιμοποιούνται για παραγωγικούς σκοπούς.

5.5 Η δημιουργία μεγάλων ανισοτήτων και η πόλωση της οικονομίας

Σύμφωνα με στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας (ΕΛΣΤΑΤ), στην Ελλάδα οι ανισότητες στα εισοδήματα βρίσκονται σε υψηλά επίπεδα σε σχέση με αυτά των υπόλοιπων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο, η καταπολέμηση των ανισοτήτων, της φτώχειας και της πόλωσης της οικονομίας είναι ιδιαίτέρως σημαντική και απαραίτητο συστατικό για την έξοδο από την κρίση

Πιο συγκεκριμένα, από την έναρξη της κρίσης (2008), έχει καταγραφεί αύξηση του ποσοστού φτώχειας στο ένα τρίτο του πληθυσμού, σύμφωνα με την οικονομική έρευνα του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ). Η Ελληνική οικονομία έχει υποστεί μια επώδυνη δημοσιονομική προσαρμογή, ως εκ τούτου είναι αναγκαίο να επανεμφανίσει θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης προκειμένου να αντιμετωπίσει τις σύγχρονες προκλήσεις. Η δημιουργία μεγάλων ανισοτήτων και κατά επέκταση η πόλωση της οικονομίας δε δημιουργεί συνθήκες για βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη, αντίθετα έχει δυσμενή αποτελέσματα σε πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο.

Ωστόσο, το ζήτημα των ανισοτήτων αλλά και την πόλωσης της οικονομίας, έχει μεγάλη βαρύτητα και πρέπει να χειρίζεται με εξαιρετική προσοχή. Είναι πλήρως κατανοητό το γεγονός πως οι μεταρρυθμίσεις εμπεριέχουν πάντοτε ένα μεταβατικό κόστος. Ως εκ τούτου, είναι απόλυτα αναμενόμενο να εκδηλώνεται πλήθος αντιδράσεων από τις κοινωνικές ομάδες που συμμετέχουν σε αυτό. Ωστόσο, η αποτελεσματικότητα των κοινωνικών μεταβιβάσεων στην αντιμετώπιση της φτώχειας και τη στήριξη των ασθενέστερων κοινωνικών ομάδων, επηρεάζει καθοριστικά την επιτυχή εφαρμογή ενός προγράμματος οικονομικής προσαρμογής. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός πως στην Ελλάδα η δημοσιονομική πολιτική που ακολουθήθηκε χωρίς να υπάρξει επιπρόσθετη αντιμετώπιση της κοινωνικής προστασίας όχι μόνο δεν έφερε τα επιθυμητά αποτελέσματα, αλλά οδήγησε στη δημιουργία μεγάλων ανισοτήτων όσον αφορά την κατανομή των εισοδημάτων.³⁹

Τέλος, μία ακόμη σημαντική παρατήρηση είναι πως η διεύρυνση των κοινωνικών ανισοτήτων υπονόμωσε την αποδοχή των μεταρρυθμιστικών προγραμμάτων, αφού ουσιαστικά δημιουργήθηκαν δύο ομάδες, η πρώτη αφορά όλους εκείνους που είχαν ωφεληθεί από την προηγούμενη κατάσταση και θα έχαναν μέρος των προνομίων τους και η δεύτερη αφορά όσους δεν είχαν άμεσα οφέλη από την υιοθέτηση των μέτρων, ως εκ τούτου η πρώτη ομάδα αντέδρασε με στόχο να διασφαλίσει ότι δεν θα απωλέσει τα προνόμια της ενώ η δεύτερη ακριβώς επειδή δεν είχε κάποιο άμεσο και ορατό αποτέλεσμα για εκείνη δεν ήταν υπέρμαχη των μεταρρυθμιστικών προγραμμάτων.

³⁹ Σκάκος, Δ. (2016). Αλλάζει η Ελλάδα; Η πολιτική οικονομία των μεταρρυθμίσεων σελίδα 99

5.6 Η περιορισμένη παραγωγική δυναμική και ικανότητα

Η πρόσφατη παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση όχι μόνο επηρέασε την παγκόσμια οικονομία, αλλά έφερε στο προσκήνιο τα χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα της Ελληνικής οικονομίας. Όπως, έχει ήδη επισημανθεί η υφεσιακή τροχιά στην οποία έχει περιέλθει η Ελληνική οικονομία, δεν οφείλεται στην φούσκα των ακινήτων της Αμερικής το 2008, αλλά στο μεγαλύτερο μέρος της οφείλεται στις αδυναμίες του Ελληνικού οικονομικού μοντέλου που για χρόνια παρέμεναν, δημιουργώντας έτσι το σημερινό οικονομικό αδιέξοδο της Ελλάδας. Αν και κατά την χρονική περίοδο 2000-2008 το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Ελληνικής οικονομίας σημείωσε τρομακτική αύξηση, η οποία οφειλόταν στην αύξηση της εγχώριας κατανάλωσης (ακόμη και σε εξωγενείς κλάδους όπως είναι ο τουρισμός), ωστόσο το κατακεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν υπολείπεται του Ευρωπαϊκού (του μέσου όρου της Ευρώπης των 15) κατά 15% και των ΗΠΑ κατά 35%. Για το παραπάνω πρόβλημα, εντοπίζονται δύο αιτίες, αφενός τα παρατεταμένα ελλείματα παραγωγικότητας και αφετέρου η μειωμένη συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό. Όσον αφορά το πρόβλημα της περιορισμένης παραγωγικής δυναμικής εντοπίζεται στο γεγονός ότι η Ελλάδα υπολείπεται σε παραγωγικότητα σε σχέση με τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο (κατά 29% το έτος 2009). Ειδικότερα, σχετικά με τη μειωμένη συμμετοχή του εργατικού δυναμικού, αξίζει να τονιστεί ότι το δυνητικά εργατικό δυναμικό της Ελλάδας (άνεργοι και απασχολούμενοι αποτελούσαν το 66% σε σύγκριση με την Ευρώπη των 15, όπου το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 70%). Συμπερασματικά λοιπόν η Ελλάδα θα οδηγούνταν σε ένα προβληματικό οικονομικό μοντέλο, στο οποίο έχει οδηγηθεί σήμερα και μάλιστα έχει επιδεινωθεί ακόμη περισσότερο λόγω της οικονομικής ύφεσης της Ελληνικής οικονομίας με την εκτίναξη της ανεργίας σε δυσθεώρητα ύψη. Έτσι λοιπόν, το παράδοξο του παραγωγικού μοντέλου της Ελληνικής οικονομίας ήταν ότι, για πάρα πολλά χρόνια το κομμάτι του εργατικού δυναμικού που εργαζόταν ήταν συγκριτικά μικρότερο από το άλλο, συντηρώντας έτσι ένα μη αποδοτικό παραγωγικό μοντέλο. Τόσο το έλλειμα παραγωγικότητας όσο και η μικρή συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό είναι δύο σοβαρά προβλήματα, τα οποία πρέπει να αντιμετωπίσει επιτυχώς η Ελλάδα προκειμένου να περάσει στο δρόμο της ανάπτυξης. Απαραίτητη προϋπόθεση για να επιλυθούν και τα δύο παραπάνω προβλήματα είναι η δημιουργία ενός νέου παραγωγικού μοντέλου, στο οποίο θα ενισχυθεί σημαντικά η ανταγωνιστικότητα μέσα από την επιτυχή υλοποίηση ενός συνόλου θεσμικών μεταρρυθμίσεων. Το νέο παραγωγικό μοντέλο, θα χαρακτηρίζεται από εξωστρέφεια δια μέσου της εξαγωγής διεθνών εμπορεύσιμων αγαθών, την προσέλκυση επενδύσεων έτσι ώστε η Ελληνική οικονομία να απαγκιστρωθεί από το εσωστρεφές παραγωγικό μοντέλο του παρελθόντος και από τα διπλά ελλείματα να περάσει σε πλεονάσματα.

5.7 Η έλλειψη εμπιστοσύνης στους θεσμούς

Η βαθιά οικονομική ύφεση στην οποία έχει εισέλθει η Ελληνική οικονομία, όχι μόνο έφερε στην επιφάνεια τα χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα της Ελλάδας, τα οποία ευθύνονται για το σημερινό οικονομικό αδιέξοδο, αλλά επιδείνωσε (σύμφωνα με έρευνες που διεξήχθησαν προϋπήρχε) το αίσθημα δυσπιστίας των πολιτών προς τους θεσμούς. Η εμπιστοσύνη των πολιτών μιας χώρας προς τους θεσμούς είναι θεμελιώδης για τη λειτουργία της δημοκρατίας, αφενός γιατί συνδέει τους πολίτες με τους θεσμούς που τον εκπροσωπούν και αφετέρου γιατί με αυτό τον τρόπο διασφαλίζεται η νομιμοποίηση και η αποτελεσματικότητα μιας δημοκρατικής διακυβέρνησης.

Η πρόσφατη οικονομική ύφεση της Ελληνικής οικονομίας, έδειξε την έλλειψη εμπιστοσύνης των πολιτών προς αντιπροσωπευτικούς θεσμούς, δηλαδή την κρίση του πολιτικού συστήματος. Σύμφωνα με συγκεκριμένες έρευνες που έχουν διεξαχθεί (European Social Survey, Eurobarometer ,Public Issue), παρατηρείται όχι μόνο έλλειψη εμπιστοσύνης των πολιτών προς τους θεσμούς αλλά και αποστασιοποίηση των πολιτών από τις διαδικασίες αντιπροσώπευσης (εκλογική διαδικασία). Είναι γεγονός πως ύστερα από την πρόσφατη οικονομική ύφεση, η οποία έχει μεγάλη διάρκεια, εν αντίθεση με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, ουσιαστικά έχει μεγάλο αντίκτυπο στους θεσμούς (πολιτικά κόμματα, πολιτικοί) κυρίως γιατί θεωρούνται υπαίτιοι της δύσκολης οικονομικής συγκυρίας την οποία αντιμετωπίζει η Ελλάδα.

Το ζήτημα της εμπιστοσύνης προς του θεσμούς ενός κράτους είναι εξαιρετικά σημαντικό, γιατί μόνο έτσι μπορεί να λειτουργήσει ομαλά ένα κράτος, του οποίου οι πολίτες θα αισθάνονται ότι εκπροσωπούνται σωστά από τους θεσμούς, αφού οι τελευταίοι θα λειτουργούν με γνώμονα το συμφέρον των πολιτών και της χώρας συνολικά. Πιο αναλυτικά, η εμπιστοσύνη των πολιτών προς τους θεσμούς της διακυβέρνησης, της οικονομίας αλλά και της κοινωνίας αποτελεί παράμετρο της πολιτικής και οικονομικής σταθερότητας. Ωστόσο, η έλλειψη της εμπιστοσύνης προς τους θεσμούς δεν εξαντλείται μόνο στα πολιτικά κόμματα και στους θεσμούς αλλά περιλαμβάνει και άλλες κατηγορίες όπως ο θεσμός της δικαιοσύνης, ο στρατός, η αστυνομία, επίσης περιλαμβάνει θεσμούς της οικονομίας όπως είναι οι τράπεζες, στις οποίες παρατηρείται εξαιρετικά χαμηλή εμπιστοσύνη (μείωση των καταθέσεων), κυρίως λόγω της πολιτικής και οικονομικής αστάθειας εξαιτίας της οικονομικής ύφεσης. Όσον αφορά την εμπιστοσύνη στους εκπαιδευτικούς θεσμούς (πανεπιστήμια, κολλέγια, κέντρα ελευθέρων σπουδών, σχολεία), παρατηρείται σημαντική αύξηση, κυρίως γιατί υπάρχει η πεποίθηση ότι οι εκπαιδευτικοί θεσμοί αποτελούν την ασφαλέστερη οδό για την κοινωνική άνοδο. Κλείνοντας, η εμπιστοσύνη προς τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (τηλεόραση, ραδιόφωνο, διαδίκτυο, εφημερίδες), χωρίζονται σε δύο κατηγορίες, σε αυτή που απολαμβάνουν την εμπιστοσύνη των πολιτών όπως είναι το ραδιόφωνο και το διαδίκτυο και σε αυτή που έχουν πληγεί σε σημαντικό βαθμό (εφημερίδες και τηλεόραση).

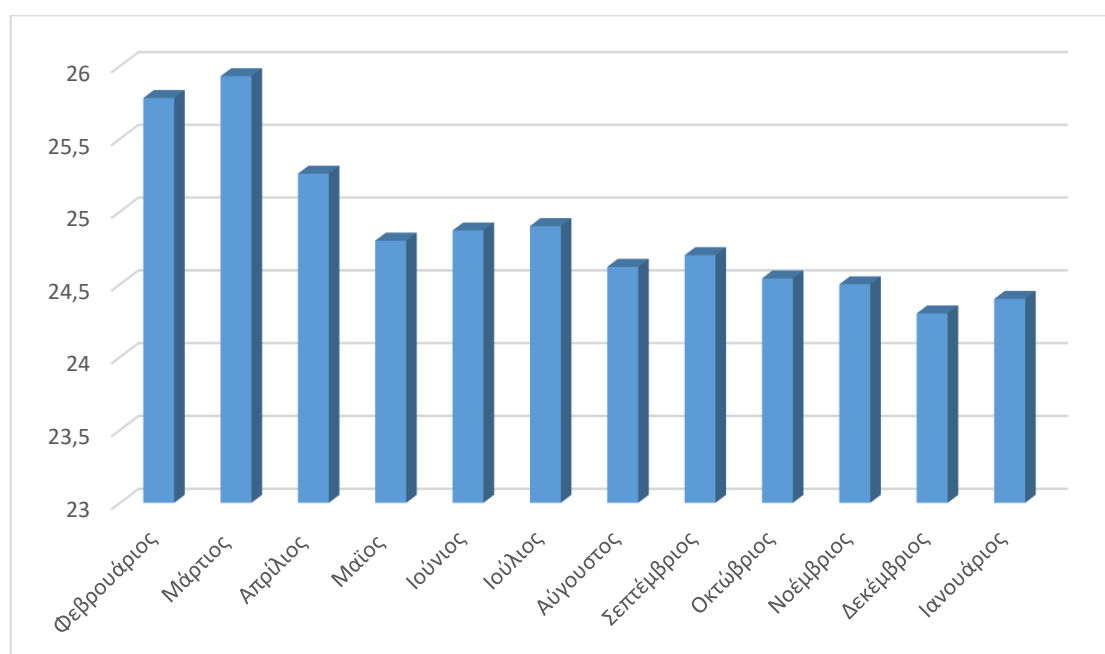
Κεφάλαιο 6: Οι απειλές της Ελληνικής οικονομίας

6.1 Το μεγάλο ποσοστό ανεργίας και η φυγή των νέων στο εξωτερικό

Μια από τις σημαντικότερες συνέπειες της πρωτοφανούς οικονομικής ύφεσης της Ελληνικής οικονομίας, είναι η τρομακτική αύξηση της ανεργίας σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα. Σύμφωνα με τα στοιχεία έφτασε στο εξαιρετικά υψηλό ποσοστό του 27,88% τον Ιούλιο του 2013, ενώ το χαμηλότερο ποσοστό σημειώθηκε το Μάιο του 2008 (7,30%).

Στη συνέχεια παρουσιάζεται διαγραμματικά η εξέλιξη της ανεργίας για το διάστημα Φεβρουάριος 2015-Ιανουάριος 2016.

Διάγραμμα 6.1 Η εξέλιξη της ανεργίας στην Ελλάδα (Φεβρουάριος 2015-Ιανουάριος 2016)

Πηγή: <http://www.tradingeconomics.com>

Η Ελληνική οικονομία έχει υποστεί μια τρομερή συρρίκνωση κατά τη διάρκεια της οικονομικής ύφεσης, η οποία χαρακτηρίζεται ως πρωτοφανής για τη σύγχρονη οικονομία. Η μείωση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος οδήγησε σχεδόν ταυτόχρονα στην αύξηση της ανεργίας, κάτι που ήταν φυσιολογικό, αφού το οικονομικό μοντέλο της Ελληνικής οικονομίας στηρίχθηκε στην εγχώρια κατανάλωση με φθινό χρήμα, λόγω του εξωτερικού δανεισμού αλλά και των διαρθρωτικών ταμείων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΣΠΑ).

Η ανεργία αν και έχει υποχωρήσει βρίσκεται ακόμη σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα, το οποίο συντελεί στην αύξηση της φτώχειας καθώς μειώνει την αγοραστική δύναμη των ατόμων. Ωστόσο, για να μπορέσει να μειωθεί η ανεργία είναι αναγκαία η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, το οποίο προϋποθέτει την υιοθέτηση ενός νέου οικονομικού μοντέλου, με έμφαση στις εξαγωγές και στην προσέλκυση νέων επενδύσεων.

Η Ελλάδα, όμως δεν έχει να αντιμετωπίσει μόνο το πρόβλημα της ανεργίας αλλά και το ζήτημα της φυγής των νέων στο εξωτερικό. Το παραπάνω στοιχείο είναι ιδιαίτερα σημαντικό και αυτό γιατί κάθε χρόνο εγκαταλείπουν την Ελλάδα εξαιρετικοί επιστήμονες.

Σύμφωνα με έρευνα της εταιρείας McKinsey, υπολογίζεται ότι η Ελλάδα θα χρειαστεί επενδύσεις (ιδιωτικές και δημόσιες) ύψους 100 δις ευρώ συνολικά για να μπορέσει να ανακτήσει το χαμένο έδαφος και να περάσει σε τροχιά ανάπτυξης, υπό την προϋπόθεση της ανάκτησης της χαμένης εμπιστοσύνης και της υλοποίησης όλων των αναγκαίων θεσμικών μεταρρυθμίσεων. Ωστόσο, η εκτεταμένη μετανάστευση ανθρώπινου δυναμικού στο εξωτερικό, ιδίως κατά τη διάρκεια της οικονομικής ύφεσης, στερεί με αυτό τον τρόπο από την Ελληνική οικονομία ένα δυναμικό και καλά καταρτισμένο τμήμα του εργατικού δυναμικού. Είναι γεγονός ότι ο συνδυασμός της εκτεταμένης υποεπένδυσης, της υψηλής ανεργίας και τέλος της φυγής καταρτισμένου εργατικού δυναμικού στο εξωτερικό υποσκάπτει το δυναμικό ρυθμό ανάπτυξης της Ελληνικής οικονομίας.

6.2 Το δημογραφικό πρόβλημα

Μπορεί να είναι ευρέως γνωστό το πρόβλημα του χρέους της Ελληνικής οικονομίας, ωστόσο δεν είναι λίγοι εκείνοι που υποστηρίζουν ότι παρά το δυσθεώρητο ύψος του δεν αποτελεί το πιο σοβαρό πρόβλημα για την οικονομία της Ελλάδας. Αντιθέτως, ένα από τα πολύ σημαντικά προβλήματα κυρίως λόγω της χρονικής διάρκειας που απαιτείται για να φανούν τα πρώτα αποτελέσματα, είναι η δημογραφική γήρανση της Ελλάδας.

Το δημογραφικό πρόβλημα, το οποίο αντιμετωπίζει σήμερα η Ελλάδα αποτελεί πρόβλημα μακράς διαρκείας, ενώ με την πάροδο των χρόνων καθίσταται πολυπλοκότερο, οξύτερο και δισεπίλυτο. Οι συνέπειες του δημογραφικού προβλήματος είναι ιδιαίτερα σημαντικές και δυστυχώς μέχρι και σήμερα δεν έχει δοθεί η απαραίτητη προσοχή πάνω σε αυτό το ζήτημα, γιατί η μείωση του δημογραφικού σημαίνει πρακτικά υπονόμευση των ικανοτήτων της άμυνας, μειώνει το εργατικό δυναμικό και εμποδίζει την επιχειρηματικότητα⁴⁰. Το έτος 2011 ήταν η πρώτη χρονιά κατά την οποία ο πληθυσμός της Ελλάδας σημείωσε μείωση, αφού οι θάνατοι ξεπέρασαν τις γεννήσεις κατά 4.671, ενώ για το έτος 2012 ο αριθμός των θανάτων ξεπέρασε τον αριθμό των γεννήσεων κατά 16.300. Αν συνυπολογίζει κανείς το γεγονός ότι την ίδια χρονιά ότι 44.200 άτομα επιπλέον άφησαν την Ελλάδα για να ζήσουν και να εργαστούν στο εξωτερικό, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα πως το δημογραφικό πρόβλημα της Ελλάδας βρίσκεται σε τεντωμένο σχοινί.

Το δημογραφικό πρόβλημα της Ελλάδας σήμερα, θα μπορούσαμε να πούμε ότι πάσχει από τρία σημεία, την πολύ χαμηλή γεννητικότητα, την ανεξέλεγκτη μετανάστευση και από τις έντονες περιφερειακές διαφορές της πληθυσμιακής δυναμικής. Η χαμηλή γεννητικότητα που παρατηρείται στην Ελλάδα έχει οδηγήσει τη χώρα σε δείκτη γονιμότητας (1,5 παιδιά ανά γυναίκα) κατώτερου του επιπέδου αντικατάστασης των γενεών, αν συνυπολίσει κανείς το γεγονός της μη ελεγχόμενης μετανάστευσης (είτε ως ρεύμα εισόδου, είτε ως ρεύμα εξόδου) και τέλος τη δημογραφική παρακμή που συντελείται σε ορισμένες περιοχές της Ελλάδας (λόγω της αστικοποίησης)⁴¹.

Είναι επιτακτική ανάγκη η προσεκτική μελέτη του δημογραφικού ζητήματος της χώρας, έτσι ώστε να υπάρξουν προτάσεις η οποίες θα δώσουν λύσουν μακροπρόθεσμες και βιώσιμες λύσεις και μπορεί εύκολα να αντιληφθεί κανείς το γιατί είναι σημαντικό, αν λάβει υπόψη του τα στοιχεία της Eurostat, όπου προβλέπεται ότι θα φτάσει στα 8,6 εκατομμύρια, το 2070, στα 8,1 εκατομμύρια και για το έτος 2080 θα μειωθεί αισθητά στα 7,7 εκατομμύρια, τη στιγμή που σε γειτονικές χώρες όπως πχ. η Τουρκία για το έτος 2050 ο πληθυσμός της θα αγγίξει τα 94 εκατομμύρια και το 2080 θα φτάσει τα 88 εκατομμύρια. Γίνεται άμεσα αντιληπτό όχι μόνο το μέγεθος ανισορροπίας, της απειλής που δημιουργείται για την Ελλάδα σε γεωπολιτικό επίπεδο αλλά αναδεικνύει και το πραγματικό πρόβλημα της μειωμένης συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό, αφού για το έτος 2050, όταν θα συνταξιοδοτείται ένας νέος που εισέρχεται σήμερα στην εργασία το ποσοστό του πληθυσμού με ηλικία 65 χρόνων και άνω, θα φτάσει το 33,9% σε σχέση με το 20,5% που βρίσκεται σήμερα (παραπάνω από 1.000.000 άτομα άνω των 65 ετών).

⁴⁰ Michalis Papadakis, professor emeritus of statistics and social security at the University of Piraeus

⁴¹ Κογεβίνας, Μ., Παπαδάκης Μ., Τριχόπουλος Δ., (2012). Ο πληθυσμός της Ελλάδας Θεωρήσεις- Προοπτικές-Προσανατολισμοί

6.3 Οι υπερχρεωμένες επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά

Μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει σήμερα η Ελλάδα και η Ελληνική οικονομία είναι η κατάσταση του τραπεζικού της τομέα, ο οποίος αποτελεί νευραλγικό τομέα της Ελληνικής οικονομίας. Αν και το δημόσιο χρέος της Ελληνικής οικονομίας είναι αρκετά υψηλό, ωστόσο δεν αποτελεί το μεγαλύτερο πρόβλημα, κυρίως αφενός λόγω της δυνατότητας που υπάρχει για μακροπρόθεσμη αποπληρωμή των δόσεων του και αφετέρου λόγω των χαμηλών επιτοκίων αποπληρωμής (που παρέχονται από τους Ευρωπαϊκούς εταίρους). Ωστόσο, ενώ το δημόσιο χρέος μιας οικονομίας είναι μακροχρόνιο, το ζήτημα των μη εξυπηρετούμενων δανείων (κόκκινα δάνεια), χρήζουν προσοχής και άμεσης λύσης.

Στην Ελλάδα σήμερα οι τέσσερις συστημικές τράπεζες, έχουν πλέον σταματήσει να λειτουργούν ως χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και λειτουργούν ως συστήματα πληρωμών, έχοντας συσσωρεύσει τα τελευταία χρόνια ένα μεγάλο αριθμό μη εξυπηρετούμενων δανείων. Σύμφωνα με επίσημα στοιχεία το ποσοστό των παραπάνω δανείων (μη εξυπηρετούμενων έφτασε το Δεκέμβριο του 2014 σε ποσοστό 39% του συνόλου των δανείων. Βεβαίως, η εικόνα της Ελληνικής οικονομίας έχει χειροτερεύσει από τότε, γεγονός που καθιστά ακόμη δυσχερέστερη την αντιμετώπιση των κόκκινων δανείων (υπολογίζεται ότι ξεπερνούν τα 100 δις ευρώ).

Είναι πλέον ξεκάθαρο ότι το πρόβλημα των κόκκινων δανείων είναι ένα συστημικό και εθνικό πρόβλημα της Ελληνικής οικονομίας, το οποίο δημιουργήθηκε εξαιτίας της λανθασμένης πολιτικής των τραπεζικών ιδρυμάτων, τα οποία χορηγούσαν δάνεια χωρίς να έχουν εξασφαλίσει τις απαραίτητες εγγυήσεις. Επιπρόσθετα, ύστερα από τη φούσκα της Ελληνικής οικονομίας (2003-2009), όταν οι αγορές σταμάτησαν να χρηματοδοτούν την Ελλάδα και το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν σημείωσε τρομακτική μείωση (η μεγάλη αύξηση του οποίο οφείλεται στην υπερκατανάλωση εξαιτίας του δανεισμού), υπήρχε δυσκολία στην εξυπηρέτηση των δανείων είτε επαγγελματιών είτε ιδιωτών.

Πίνακας 6.1 Τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια για το έτος 2013

Τύπος	Συνολικό μέγεθος	Μη εξυπηρετούμενα
Στεγαστικά	64 δις	40%
Καταναλωτικά	25,8 δις	60%
Μικρών επιχειρήσεων	21 δις	62%
Εμπορικά		
Εταιρικά	35 δις	26%
Εταιρικά στεγαστικά	3 δις	33%
Μικρών και μεγάλων επιχειρήσεων	41 δις	45%
Μίσθωσης & factoring	7,3 δις	45%
Shipping	8,9 δις	18%
State related	9,8 δις	22%
Σύνολο	215 δις	

Πηγή: Koutras, A. (2015). *The Greek NPL issue and a possible resolution path.*

6.4 Οι εκροές καταθέσεων και το ασταθές περιβάλλον για τις επιχειρήσεις

Είναι γεγονός πως η παρατεταμένη ύφεση της Ελληνικής οικονομίας σε συνδυασμό με την απειλή για έξοδο της χώρας από τη ζώνη του Ευρώ, οδήγησαν σταδιακά στη δημιουργία ενός ασταθούς περιβάλλοντος, το οποίο χαρακτηρίζεται από οικονομική αβεβαιότητα. Το ζήτημα της ρευστότητας στις τράπεζες της Ελλάδας είναι ιδιαίτερος σημαντικό και συνάμα δημιουργεί ιδιαίτερη πίεση καθώς η ύπαρξη ρευστότητας διασφαλίζει την κανονική ροή της οικονομίας.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος κατά τη διάρκεια της εξαετούς οικονομικής ύφεσης οι εκροές των καταθέσεων από τις Ελληνικές τράπεζες περιλαμβάνουν τρία στάδια. Η πρώτη περίοδος τοποθετείται χρονικά ανάμεσα στον Οκτώβριο του 2009 και στον Ιούνιο του 2012, όπου συνολικά καταγράφηκαν συνολικές καθαρές εκροές 88,9 δις ευρώ. Η δεύτερη χρονικά περίοδος τοποθετείται χρονικά ανάμεσα στον Ιούλιο 2012-Νοέμβριος 2014, όπου παρατηρείται μια φάση ανάκαμψης των καταθέσεων με αύξηση ύψους 12,1% δις ευρώ. Τέλος, στην τρίτη και τελευταία περίοδο (Δεκέμβριος 2014-Απρίλιος 2015), παρατηρούνται εκροές ύψους 29,4%, το οποίο πρακτικά οδήγησε στην δραματική μείωση των καταθέσεων από την αρχή της οικονομικής ύφεσης όπου ανήλθαν στα 232,8 δις ευρώ εν αντιθέσει με το τέλος Απριλίου 2015 (οι συνολικές καταθέσεις ήταν 128 δις ευρώ)⁴².

Οι εκροές των καταθέσεων από το τραπεζικό σύστημα αποτελεί απειλή για την Ελληνική οικονομία, αφενός γιατί καθιστά δύσκολο το έργο του τραπεζικού τομέα και αφετέρου καθυστερεί την άρση του περιορισμού της κίνησης κεφαλαίων.

Ωστόσο, οι εκροές των καταθέσεων δεν είναι η μοναδική απειλή για την Ελληνική οικονομία. Ένα ακόμη σοβαρό ζήτημα έρχεται να προστεθεί στη λίστα με τις απειλές της Ελληνικής οικονομίας και αφορά το ασταθές περιβάλλον που έχει δημιουργηθεί τα τελευταία χρόνια εξαιτίας της οικονομικής ύφεσης. Και μπορεί το πρόβλημα της οικονομικής αβεβαιότητας να έκανε έντονα την εμφάνισή του, αλλά όπως έχει ήδη τονιστεί ήταν αναμενόμενο λόγω του στρεβλού οικονομικού μοντέλου το οποίο είχε υιοθετήσει η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια. Έτσι λοιπόν, σήμερα κάτω από το βάρος της ολοένα και αυξανόμενης φορολογίας (το οποίο οδηγεί πολλές επιχειρήσεις να μεταφέρουν την έδρα τους εκτός Ελλάδας, η μείωση της αγοραστικής δυνατότητας του πληθυσμού, η αύξηση της ανεργίας έχουν δημιουργήσει ένα δυσμενές περιβάλλον για τις επιχειρήσεις το οποίο όχι μόνο καθιστά δύσκολη τη δραστηριότητα των υφιστάμενων επιχειρήσεων αλλά λειτουργεί ανασταλτικά για μελλοντικές επενδύσεις.

Για να μπορέσει να αντιστραφεί το παραπάνω αρνητικό κλίμα χρειάζονται αποφασιστικές κινήσεις, οι οποίες θα δημιουργήσουν κατάλληλες συνθήκες για την επανεκκίνηση της οικονομίας, ανακτώντας τη χαμένη εμπιστοσύνη, περιορίζοντας τα εμπόδια στην επιχειρηματικότητα, εξασφαλίζοντας σταθερότητα του θεσμικού περιβάλλοντος, δημιουργώντας ένα σταθερό φορολογικό καθεστώς και χτίζοντας ένα αποτελεσματικό σύστημα επίλυσης διαφορών

⁴² www.capital.gr. Οι τρεις φάσεις των εκροών καταθέσεων

6.5 Η έλλειψη ρευστότητας και ο περιορισμός της κίνησης κεφαλαίων

Το πρόβλημα τόσο της έλλειψης ρευστότητας όσο και του περιορισμού κίνησης κεφαλαίων προστίθεται στη λίστα με τις απειλές για την Ελληνική οικονομία, δημιουργώντας τεράστια προβλήματα στις Ελληνικές επιχειρήσεις καθώς επίσης και για τα νοικοκυριά. Σύμφωνα με έρευνα που έχει πραγματοποιηθεί από την εταιρία ICAP, οι Ελληνικές επιχειρήσεις σε ποσοστό 31% έχουν θέσει ως προτεραιότητά τους την αύξηση της ρευστότητάς τους, ενώ η αδυναμία του τραπεζικού συστήματος να στηρίξει τις Ελληνικές επιχειρήσεις έχει οδηγήσει πολλές επιχειρήσεις σε οικονομικό αδιέξοδο. Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τα στοιχεία της τράπεζας της Ελλάδος από τα τέλη του 2011 τα δάνεια των τραπεζών προς τις επιχειρήσεις ανέρχονταν σε 122,9 δις ευρώ, ενώ ένα χρόνο αργότερα το παραπάνω ποσό μειώθηκε στα 114,5 δις ευρώ. Είναι ενδεικτικό, πώς από την αρχή της οικονομικής ύφεσης (2008), η απώλεια της ρευστότητας υπερβαίνει τα 18 δις ευρώ. Στην παραπάνω κακή εικόνα έρχονται να προστεθούν οι επισφάλειες στα επιχειρηματικά δάνεια, όπου σύμφωνα με τον δείκτη επισφαλειών της τράπεζας της Ελλάδος για το έτος 2011 βρισκόταν στο 13% σε σχέση με το 2008 όπου βρισκόταν στο 8,8%. Η ίδια έρευνα αναφέρει ότι για το έτος 2014, οι Ελληνικές επιχειρήσεις παρείχαν πίστωση με συγκριμένα κριτήρια όπως τη φερεγγυότητα του πελάτη, τη μείωση του ύψους των επισφαλών απαιτήσεων και τη διάρκεια είσπραξη χρέους.

Ένα ακόμη αρνητικό στοιχείο για την Ελληνική οικονομία είναι ο περιορισμός την κίνησης κεφαλαίων εξαιτίας της συνεχής διαρροής καταθέσεων (bank run) από το Ελληνικό τραπεζικό σύστημα. Δυστυχώς, ο παραπάνω περιορισμός δε λειτουργεί θετικά για την Ελληνική οικονομία καθώς δημιουργεί συνθήκες δυσπιστίας προς το Ελληνικό τραπεζικό σύστημα από τους πολίτες της χώρας, και παράλληλα εμποδίζει την ομαλή λειτουργία των Ελληνικών επιχειρήσεων.

Η άποψη που υποστηρίζει ότι το ευρώ είναι ευρώ μόνο όταν μπορεί να κυκλοφορεί ελεύθερα σε ολόκληρη την Ευρώπη Ένωση, τονίζει τη σοβαρότητα του περιορισμού κεφαλαίων. Έτσι λοιπόν, είναι επιτακτική ανάγκη να υπάρξει πλήρη άρση του περιορισμού των κεφαλαίων, όχι μόνο για να εξαλειφθούν τα προβλήματα που αυτή έχει φέρει αλλά γιατί έτσι θα επέλθει και η εμπιστοσύνη στο Ελληνικό τραπεζικό σύστημα.

Επίλογος

Ο πληθυσμός της Ελλάδας αποτελεί το 0,15% του παγκόσμιου πληθυσμού και το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της χώρας το 0,30% του παγκόσμιου ΑΕΠ, ωστόσο η Ελλάδα έχει μονοπωλήσει σε μεγάλο βαθμό το ενδιαφέρον ολόκληρου του πλανήτη, ιδίως κατά τα χρόνια της οικονομικής ύφεσης (2008 έως σήμερα), βιώνοντας μια πρωτοφανή οικονομική κρίση που παρόμοια της δεν έχει υποστεί άλλο κράτος μέλος του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ). Ωστόσο, η Ελληνική οικονομία αν και έχει προβεί σε σημαντική δημοσιονομική προσαρμογή δεν έχει καταφέρει ακόμη να μπει σε τροχιά ανάπτυξης. Το στρεβλό οικονομικό μοντέλο, το οποίο για πολλές δεκαετίες είχε δυστυχώς υιοθετηθεί είναι υπεύθυνο και τελικά οδήγησε την Ελληνική οικονομία στο σημερινό οικονομικό αδιέξοδο. Έτσι λοιπόν, είναι σαφές ότι η σημερινή οικονομική συγκυρία, η οποία επικρατεί στην Ελλάδα οφείλεται στα χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα και κατ' επέκταση στην απουσία θεσμικών μεταρρυθμίσεων, ώστε να δοθεί λύσει στις παθογένειες του Ελληνικού οικονομικού μοντέλου.

Το ξέσπασμα της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης μπορεί να μην προκάλεσε τη σημερινή οικονομική κρίση της Ελλάδας, ωστόσο αποκάλυψε μια σειρά από αδυναμίες, οι οποίες για χρόνια παρέμειναν στο οικονομικό μοντέλο της χώρας, αποδυναμώνοντας την οικονομία της, οδηγώντας σε σημαντική απώλεια της ανταγωνιστικότητά της και στην απώλεια της εμπιστοσύνης των αγορών. Αποτέλεσμα της παραπάνω κατάστασης ήταν η δημιουργία διπλών ελλειμμάτων και κατά επέκταση συσσώρευση χρέους αφού η Ελληνική οικονομία δανειζόταν για να καλύψει δημοσιονομικές ανάγκες και να εξυπηρετεί το παλαιό χρέος της.

Η έντονη πιστωτική επέκταση που παρατηρήθηκε στην Ελλάδα για αρκετά χρόνια δημιούργησαν μια φούσκα εγχώριας ζήτησης (αρχικά τροφοδοτήθηκε ο δημόσιος τομέας και εν συνεχεία ο ιδιωτικός), η οποία συντηρήθηκε από το δανεισμό (κυρίως εξωτερικό) καθώς επίσης και από τα διαρθρωτικά ταμεία της ΕΕ, δημιούργησε ασυνήθιστα υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης μέχρι και το 2007 χωρίς να υπάρχει ανάλογη παραγωγική δραστηριότητα.

Αναπόφευκτα, η Ελλάδα εισήλθε σε μια μεγάλη χρονική περίοδο, όπου σημειώθηκε τρομακτική αύξηση των τιμών και ιδίως των πραγματικών περιουσιακών στοιχείων, πλήττοντας έτσι την ανταγωνιστικότητα της Ελληνικής οικονομίας. Η αύξηση του εμπορικού ισοζυγίου (οι εισαγωγές ήταν πολύ περισσότερες από τις εξαγωγές) και σε συνδυασμό με τα διαρκή δημοσιονομικά ελλείματα κυρίως λόγω των μεγάλων δημοσίων δαπανών (μισθοί, συντάξεις κ.α.), αναπόφευκτα οδήγησε στη μείωση της ανταγωνιστικότητας της Ελληνικής οικονομίας. Ευνόητο είναι πώς ακολουθώντας ένα τέτοιο οικονομικό μοντέλο και σε συνδυασμό με την ολοένα και αυξανόμενη συνταξιοδοτική δαπάνη, την αύξηση του δημόσιου τομέα, κυρίως λόγω της πελατειακού κράτους αλλά και της αδυναμίας του κράτους να πατάξει την φοροδιαφυγή και την εκτεταμένη παραοικονομία, η χώρα μη μπορώντας να αντιμετωπίσει όλες αυτές τις παθογένειες οδηγήθηκε στο σημερινό οικονομικό αδιέξοδο.

Σε όλα τα παραπάνω, καθοριστικό ρόλο φαίνεται να διαδραμάτισε η χαμηλή ποιότητα των θεσμών, δημιουργώντας έτσι μια κατάσταση η οποία παρέμενε στάσιμη για πολλές δεκαετίες και λειτουργώντας σωρευτικά ουσιαστικά δημιούργησε ένα φαύλο κύκλο. Το παραπάνω αναπτυξιακό μοντέλο σε συνδυασμό

με τη χαμηλή ποιότητα θεσμών, φαίνεται να ενίσχυσε τις ατομικές δραστηριότητες, οι οποίες έρχονται σε αντίθεση με το κοινό συμφέρον (rent-seeking activities) (Acemoglu 2006,2009).

Η Ελλάδα σήμερα έχει περισσότερη ανάγκη από ποτέ, την υλοποίηση όλων εκείνων των απαραίτητων μεταρρυθμίσεων, τις οποίες φυσικά θα πρέπει να υιοθετήσει ολόκληρος ο πολιτικός κόσμος έτσι ώστε να επιτευχθεί το μέγιστο δυνατό αποτέλεσμα. Το παραπάνω στοιχείο είναι ιδιαίτερα σημαντικό καθώς ένας από τους λόγους για τους οποίους δεν πέτυχαν τα προηγούμενα μνημόνια, ήταν η πολιτική αβεβαιότητα σε συνδυασμό με το γεγονός ότι ο πολιτικός κόσμος δεν ήταν υπέρμαχος στο σύνολό του για την αναγκαιότητα των θεσμικών μεταρρυθμίσεων.

Η επιτυχής υλοποίηση των θεσμικών μεταρρυθμίσεων θα επαναφέρει την χαμένη αξιοπιστία της Ελλάδας, θα προσελκύσει νέες επενδύσεις και σε συνδυασμό με μια συνετή δημοσιονομική πολιτική, τη δημιουργία μιας νέας-καινοτόμου οικονομίας όπου θα παράγονται διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα, η Ελλάδα θα εισέλθει σε τροχιά ανάπτυξης, έτσι ώστε να καταστεί η Ελληνική οικονομία μια πλήρως ανταγωνιστική χώρα και αξιόπιστος εταίρος της μεγάλης Ευρωπαϊκής οικογένειας.

Η Ελλάδα συγκεντρώνει όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που την κατατάσσουν στην κατηγορία της μπλοκαρισμένης οικονομίας⁴³, της κοινωνίας δηλαδή που αναγνωρίζει αλλά ταυτόχρονα αδυνατεί να υπερβεί τα δομικά της προβλήματα. Επιπλέον, η δύναμη της αδράνειας, η οποία υπάρχει στην Ελλάδα καθιστά εξαιρετικά δύσκολη και αβέβαιη την όποια θεσμική αλλαγή, αν και είναι δυνατή. Η θεσμική στασιμότητα (institutional inertia) χαράζει ένα θεσμικό μονοπάτι εξάρτησης (institutional path dependency) από το οποίο δύσκολα αποκλίνει κάποιος⁴⁴. Σύμφωνα με τον Αμερικάνο οικονομολόγο Douglas North, η διαδικασία της αλλαγής είναι υπερβολικά σταδιακή {...}. Ο λόγος είναι ότι οι οικονομίες φάσματος, οι συμπληρωματικότητες και οι εσωτερικότητες δικτύωσης που αναδεικνύονται από ένα θεσμικό μάτριξ τυπικών κανόνων, άτυπων περιορισμών και χαρακτηριστικών επιβολή, τυπικά προκαταλαμβάνουν κόστη και οφέλη που ευνοούν επιλογές συμβατές με το υφιστάμενο πλαίσιο. Με όλους τους άλλους παράγοντες σταθερούς, όσο, όσο μεγαλύτερος είναι ο αριθμός των κανόνων που αλλάζουν τόσο μεγαλύτερος ο αριθμός των χαμένων και συνεπώς των αντιτιθέμενων.⁴⁵

Όπως πολύ εύστοχα σημειώνει η μελέτη της εταιρείας PWC, θα πρέπει να υπάρξει ριζική αλλαγή του Ελληνικού κράτους έτσι ώστε να αλλάξει σελίδα και να ατενίζει με αισιοδοξία το μέλλον. Η Ελλάδα έχει ανάγκη από τη δημιουργία μιας νέας πραγματικότητας όπου, οι επενδυτές θα τοποθετήσουν τα κεφάλαια τους στην Ελλάδα, οι επιχειρηματίες θα μεγαλώνουν τις επιχειρήσεις τους και θα τις κάνουν περισσότερο ανταγωνιστικές, οι δημόσιοι υπάλληλοι θα δουλεύουν για το αποτέλεσμα, οι πολίτες θα σέβονται και θα τηρούν τους νόμους και τέλος οι πολιτικοί θα ενεργούν για το καλό του έθνους. Μόνο με την υιοθέτηση του παραπάνω πλαισίου θα μπορέσει η Ελλάδα να πετύχει το δύσκολο έργο της ριζικής μεταρρύθμισης του Ελληνικού κράτους.

Είναι πλέον σαφές ότι οι οικονομικές πολιτικές των τελευταίων τριών δεκαετιών έφεραν την Ελλάδα κοντά στη χρεοκοπία. Ωστόσο η Ελλάδα ακόμη και

⁴³ Σκάλκος, Δ. (2016). Αλλάζει η Ελλάδα; Η πολιτική οικονομία των μεταρρυθμίσεων σελίδα 41

⁴⁴ Σκάλκος, Δ. (2016). Αλλάζει η Ελλάδα; Η πολιτική οικονομία των μεταρρυθμίσεων σελίδα 50

⁴⁵ Σκάλκος, Δ. (2016). Αλλάζει η Ελλάδα; Η πολιτική οικονομία των μεταρρυθμίσεων σελίδα 50

σήμερα δε φαίνεται να έχει λάβει δραστικά μέτρα, υλοποιώντας τις θεσμικές μεταρρυθμίσεις, στις οποίες άλλες οικονομίες προχώρησαν με επιτυχία, αναβάλλοντάς την υλοποίησή τους συνεχώς, το οποίο είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργηθεί στην Ελλάδα ένας αναποτελεσματικός και μη αποδοτικός δημόσιος τομέας, ένα άδικο και μη αποτελεσματικό φορολογικό σύστημα, ένα ασταθές συνταξιοδοτικό σύστημα και μια κλειστή οικονομία, χαμηλής ανταγωνιστικότητας.

Είναι γεγονός πως η απουσία των θεσμικών μεταρρυθμίσεων κόστισαν ακριβά ιδίως για τους νέους της χώρας. Το προσφερόμενο επίπεδο σπουδών υπολείπεται σημαντικά σε σχέση με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες με δυσκολία στην εύρεση εργασίας, ενώ παράλληλα οι νέοι δεν ενθαρρύνονται έτσι ώστε να δημιουργήσουν πλούτο (καινοτόμος επιχειρηματικότητα). Επιπρόσθετα, όταν τελικά αναζητήσουν και βρουν εργασία θα έχουν να αντιμετωπίσουν την υψηλή φορολογία και τον αναποτελεσματικό δημόσιο τομέα. Πρακτικά, εάν η Ελλάδα δεν προχωρήσει στην υλοποίηση όλων εκείνων των αναγκαίων θεσμικών μεταρρυθμίσεων, θα αναγκαστούν και άλλοι νέοι να εγκαταλείψουν την Ελλάδα.

Όπως επισημαίνει εύστοχα ο Σκάλκος Δημήτρης (2016, Αλλάζει η Ελλάδα;), η κρίση που σήμερα βιώνει η Ελλάδα αποτελεί μια κρίση των θεσμών, διότι η σημερινή οικονομική κατάρρευση συνιστά πρωτίστως μια θεσμική χρεοκοπία και ο δρόμος που έχουμε μπροστά μας είναι δύσβατος και ο προορισμός αβέβαιος. Όμως, και δανειζόμενοι τα λόγια του Σεφέρη, «από κάπου πρέπει να αρχίσει κανείς».

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

Akerlof, G.A., & Shiller, R.J. (2009). *Animal Spirits: How human psychology drives the economy, and why it matters for global capitalism*. Princeton, NJ: University Press.

Akerlof, G.A., & Kranton R.E. (2010). *Identity economies: How our identities shape our work, wages, and well-being*, NJ: University Press.

Arbatli, E. (2011). Working Paper No – 192, IMF.

Avlonitis G., & Kouremenos A. (1995). *International Journal of Research in Marketing*.

CEDEFOP (2013), “Roads to recovery: three skill and labour market scenarios for 2025”, Briefing Note, No. 9081.

Daron, A., & Robinson A. J. (2012). *Why nations fail: the origins of power, prosperity, and poverty*, NY: Crown Business.

Douglass C. North, *Transaction Costs, Institutions, and Economic Performance*, International Center For Economic Growth, Occasional Papers, September 1992, page 11

Doing Business (2013), *Economy Profile: Greece*, The International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank, Washington, D.C.

European Commission (2009), *The world in 2025*

HSBC (2012), *Consumer in 2050: The rise of the EM middle class*, HSBC Global Research.

Kritikos A., (2014). *Greece needs a strategy for its transition to an Innovation Economy*, Berlin: DIW

Koutras, A. *The Greek NPL issue and a possible resolution path*.

Matt P., (2015). *Greek tragedy for education opportunities*. BBC

McKinsey & Company, *Greece 10 years ahead. Defining Greece’s new growth model and strategy*, Ιούλιος 2012.

Meghir C., & Vayanos D., & Vettas N. (2010). *The economic crisis in Greece: A time of reform and opportunity*.

OECD, (2010). *OECD science, technology and industry outlook 2010*.

OECD, (2012). OECD public governance reviews: Greece 2011.

OECD, Greece at a Glance: Policies for a Sustainable Recovery.

Shiller, R.J. (2000). Irrational exuberance. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Taleb, N. (2007). The Black Swan. The impact of the highly improbable, New York: Random House.

Thanopoulos, J. (2014). Global Business and Corporate Governance: Environment, Structures, and Challenges, LLC: Business Expert Press.

The Economist. (2016). Pocket World in figures. 25th Edition, London: Profile Books.

Tsirambides A., & Filippidis, A. (2012). Metallic Mineral Resources of Greece, Greece: Versita.

Transparency International (2012), Corruption Perceptions Index 2011.

Transparency International (2013), Global Corruption Barometer 2013, Report for Greece.

World Travel & Tourism Council, (2015). Travel & Tourism: Economic impact 2015, Greece.

World Economic Forum, (2014). Insight report: Enhancing Europe's Competitiveness Fostering Innovation-driven Entrepreneurship in Europe.

World Economic Forum, (2015). Leveraging Entrepreneurial Ambition and Innovation: A Global Perspective on Entrepreneurship, Competitiveness and Development.

World Economic Forum, (2015). Insight report: The Global Competitiveness Report 2015-2016.

Ελληνόγλωσση

Ατζέμογλου, Ντάρων & Τζέιμς Ρόμπινσον. (2013). Γιατί αποτυγχάνουν τα έθνη: Οι καταβολές της ισχύος, της ευημερίας και της φτώχειας, Αθήνα: Λιβάνη.

BCG, (2013). Εκτίμηση του αντικτύπου της Ναυτιλίας στην Ελληνική οικονομία και κοινωνία.

CEDEFOP, (2014). Η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση στην Ελλάδα, Λουξεμβούργο.

Γιαννίτσης, Τάσος. (2013). Η Ελλάδα στην κρίση, Αθήνα: Πόλις.

Γοσποδίνη Ά., Δέφνερ Α., Οικονόμου Δ., Σταθάκης Δ., Σκαγιάννης Π., Χριστοπούλου Ό., Ψυχάρης Γ. (2013). Αειχώρος: Κείμενα πολεοδομίας, χωροταξίας και ανάπτυξης.

Διανέοσις (2016). Ένα νέο αναπτυξιακό πρότυπο για την Ελληνική οικονομία και η μετάβαση σε αυτό.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2010). Ευρώπη 2020: Στρατηγική για έξυπνη διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη, Βρυξέλλες.

ΕΛΣΤΑΤ,(2015). Έρευνα εργατικού δυναμικού, Πειραιάς.

Θανόπουλος, Ι. (2006). Διεθνής επιχείρηση: Περιβάλλον, δομή και προκλήσεις, Αθήνα: "INTERBOOKS".

IOBE, (2014). Η συμβολή της ακτοπλοΐας στην Ελληνική: Επιδόσεις και προοπτικές, Αθήνα.

IOBE, (2013). Η συμβολή της ποντοπόρου ναυτιλίας στην Ελληνική οικονομία: Επιδόσεις και προοπτικές, Αθήνα.

Καυκά, Η., Κ. (2015). Η φυγή των νέων επιστημόνων στο εξωτερικό, Intelligent Deep Analysis.

Καφούρος, Β. (2015). Προτάσεις για την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού στην Ελλάδα, ΚΕΠΕ.

ΚΕΠΕ, (2016). Οικονομικές εξελίξεις.

ΚΕΠΕ. (2014). Το αναπτυξιακό όραμα για την Ελλάδα του 2020: Προβλέψεις, προϋποθέσεις ανάπτυξης και μηχανισμοί χρηματοδότησης, Αθήνα.

Κογεβίνας, Μ., & Παπαδάκης Μ., & Τριχόπουλος, Δ. (2012). Ο πληθυσμός της Ελλάδας: Θεωρήσεις-Προοπτικές-Προσανατολισμοί, Αθήνα.

Λαμπριανίδης Λ. (2011). Επενδύοντας στη φυγή: Η διαρροή επιστημόνων από την Ελλάδα την εποχή της παγκοσμιοποίησης. Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα

Λυχνάρης Β. (2014). Ελληνική οικονομία, Ενέργεια: Επισκόπηση του ενεργειακού τομέα και αναπτυξιακές δυνατότητες.

Μητσόπουλος, Μ., & Πελαγίδης, Θ. (2012). Κατανοώντας την κρίση στην Ελλάδα, Αθήνα: Ψυχογίος.

Μόσχος, Δ., & Χορταρέας Γ. Χρηματοπιστωτικό σύστημα και οικονομική δραστηριότητα.

ΟΟΣΑ (2012). Η αξιολόγηση της δημόσιας διακυβέρνησης: Ελλάδα 2011

Πετράκης, Ε.,Π. (2014). Εκπαιδευτικό σύστημα και ανεργία, Intelligent Deep Analysis.

Πετράκης, Π., (2013). Η παραοικονομία στην Ελλάδα, Intelligent Deep Analysis.

PwC. (2013-2014). Κατευθύνσεις οικονομικής ανάκαμψης, Αθήνα.

Public Issue (2013), Εθνική Έρευνα για τη Διαφθορά στην Ελλάδα-2012. Διεθνής Διαφάνεια Ελλάς, Αθήνα.

ΣΕΤΕ, (2015). Η συμβολή του τουρισμού στην Ελληνική οικονομία το 2014-συνοπτική απεικόνιση βασικών μεγεθών, Αθήνα.

Σκάλκος, Δ. (2016). Αλλάζει η Ελλάδα; : Η πολιτική οικονομία των μεταρρυθμίσεων, Αθήνα: Επίκεντρο.

Φίλιππας, Ν., (2015). Η Ψυχολογία των Αγορών: Παρεμβάσεις πριν και μετά την πρόσφατη χρηματοπιστωτική κρίση, Αθήνα: Πεδίο.

Φορτσάκης, Θ. Η επιτάχυνση της απονομής της δικαιοσύνης.

Ιστοσελίδες διαδικτύου

<http://www.dianeosis.org/>

<http://www.europa.eu>

<http://www.enterprisegreece.gov>

<http://www.hsbc.com>

<http://www.greekeconomistsforreform.com>

<http://www.kathimerini.gr>

<http://www.kepe.gr/>

<http://www.mckinsey.com/>

<http://www.oecd.org>

<https://www.pwc.com/>

<http://www.statistics.gr/>

<http://www.tradingeconomics.com>

<http://www.worldbank.org>

<http://www.weforum.org>